

У нумары:

Мадэрнізацыя — непазбежна

Сваім вопытам дзеляцца
суседзі-бібліятэкары
Расіі і Украіны.

Стар. 4

Сакрэт майстэрства

Агляд 10-х нумароў часопісаў
«Полымя», «Малодосць»,
«Нёман».

Стар. 6

Толькі без «ітэрацый»

Першыя грунтоўныя водгук
на лімаўскія артыкулы
Марыі Шамякінай.

Стар. 7

Максімум сонца з кожнага дня

Інтэрв'ю з Генадзем
Давыдзькам — акцёрам,
грамадскім дзеячам,
тэлеведучым.

Стар. 10

Як быць пісьменнікам?

Чатыры крытэрыі — кандыдаты
філалагічных навук — здаюць
чытачам «ЛіМа»... кандыдацкі
мінімум.

Стар. 12

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА I ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных
падпісчыкаў:
1 месяц — 6400 руб.
Падпісны індэкс —
63856

Ведомасная
падпіска:
1 месяц — 8300 руб.
Падпісны індэкс —
638562

Індывідуальная льготная падпіска для
настаўнікаў: першае паўгоддзе, на 1 месяц
— 4400 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6500 руб.
Падпісны індэкс — 63880

ПАДПІСАЦА НА ШТОТЫДНЁВІК
«ЛіМ» МОЖНА З ЛЮБОГА МЕСЯЦА

Уся музыка свету

Сёлета ў канцэртным жыцці Беларусі — год музыкі Дзмітрыя Смольскага. Выканаўцы, уключаючы яе ў праграмы сваіх выступленняў, падкрэсліваюць шчырую павагу да Майстра і Настаўніка, чыё 70-годдзе адзначае ўвесь наш культурны свет. Зрэшты, юбілейная дата — не галоўная прычына таго, што творчасць гэтага кампазітара прываблівае дырыжораў, салістаў, публіку. Галоўнае — музыка Д. Смольскага запатрабаваная, і кожная яго прэм'ера — падзея, і кожны новы твор — сюрпрыз: для выканаўцаў, для слухачоў, для калег-кампазітараў.

Аўтарскі вечар народнага артыста Беларусі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі прафесара Дзмітрыя Смольскага сабраў у Вялікай зале сталічнай філармоніі публіку шматлікую і разнамастую, захопленую чаканнем яркіх музычных уражанняў. Але спачатку было слова...

“У культуры кожнага народа ёсць асобы, якія вызначаюць яго вышыню — прафесійную, духоўную. Дзмітрый Браніслававіч — гонар і сумленне беларускага народа. Так можна сказаць, адзначаючы тое, што ён зрабіў для нашага народа, для музычнай культуры. Ён стаў на многія гады крытэрыем прафесійнага мастацтва Беларусі. За ім ідуць ужо новыя пакаленні”, — гаварыў першы намеснік міністра культуры краіны У. Рылатка, вітаючы кампазітара. Ён зачытаў і віншаванне, накіраванае на адрас юбіляра Прэзідэнтам Беларусі, — словы прызнання творчых заслуг кампазітара, які актыўна працуе і сёння, захоўваючы традыцыі і развіваючы іх; прызнанне шматграннага таленту, высокага прафесіяналізму, вялікай любові да справы.

Падзякаваўшы за цёплыя словы, адрасаваныя яму, Д. Смольскі выказаў удзячнасць калектыву Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі, звярнуўся да ўсіх, чыя падтрымка дапамагае яму захоўваць творчае даўгалецце: “Лёс мяне звёў і падараваў магчымасць супрацоўнічаць з усімі музычнымі калектывамі Беларусі, але сімфанічны аркестр філармоніі — асабліва рэч. Першае выкананне маёй 1-й сімфоніі было ў гэтым аркестры. І ўжо без малага паўстагоддзя тут выконваюцца ўсе мае творы сімфанічнага жанру. Дзякуючы гэтаму калектыву я супрацоўнічаў з усімі дырыжорамі, што працавалі тут (а многія сталі маімі сябрамі на ўсё жыццё), у іх спасцігаў таямніцы гучання аркестра. Хачу падзякаваць і слухачам, якія наведвалі мае канцэрты, стваралі тую аўру, што дапамагала мне працаваць. Я шчаслівы, што ў мяне такі слухач! А яшчэ ў зале ёсць чалавек, які даў мне мажлівасць стварыць 11-ю, 12-ю, 13-ю сімфоніі, — выдатны кардыёхірург Уладзімір Скарнякоў... Я ўдзячны сябрам, родзічам за дапамогу, за павагу. Нізкі паклон усім!”.

Канцэртная праграма складалася з трох твораў, якія, можна сказаць, увабралі ў сябе мастацкі космас асобы Д. Смольскага. Цудоўная 12-я сімфонія для струннага аркестра гучала

на нядаўнім фестывалі “Місціслаў-2007” (падчас аўтарскага канцэрта Д. Смольскага) пад кіраўніцтвам дырыжора В. Сарока, у выкананні музыкантаў Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі. І вось — яшчэ адна версія твора, прапанаваная маэстра А. Анісімавым, струннай групай Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі ды камерным калектывам “Gradus ad Parnassum” нашай акадэміі музыкі. Дыханне аркестра — як подых акіяна, з якога спакаяла высоўваецца дыялектыка Жыцця... Вялікае майстэрства — іграй тэмбраў, рэгістраў, штрыхоў, дынамікай нюансаў адно толькі струнных інструментаў, без удзелу духавых, без “канкрэтыкі” ўдарных дасягнуць узрушальнага эфекту, выклікаць ва ўяўленні вобраз безабароннага ідэалу, абудзіць душэўную трывогу, давесці лінію суперажывання аўтарскім эмоцыям да трагічнага нападу і класічнага катарысу...

Араторыя “Паэт” на Купалавы вершы, прэм'ера якой эпатэжна прагучала чвэрць стагоддзя таму, сталася нечаканасцю ўжо для новага пакалення слухачоў. Салісты-спевакі У. Пятроў, Ю. Балацько, А. Мартынаў, цымбалістка Л. Рыдлеўская, Нацыянальнага акадэмічнага народнага хор Беларусі, аркестр... Іх пранізлівае выкананне пад кіраўніцтвам А. Анісімава паспрыяла адекватнаму ўспрыманню вакальна-сімфанічнага роздзума пра лёсы краіны і яе Паэта, пра народ, пра беларуса-“пралятара”, які “ад родных ніў адварнуўся”, бо “бацькаўшчынай зрабіўся цэлы свет”, але якому ўсё ж “сняцца сны аб Беларусі”...

Прэм'ера трохчасткавай Сімфоніі № 13 для аркестра і электрагітары (другі выпадак такога спалучэння выканаўцаў у творчасці Д. Смольскага) падарыла публіцы хвіліны эмацыянальнага ўзрушэння і эстэтычных адкрыццяў. Сола ў аркестры (дырыжор А. Анісімаў) выконвалі скрыпачка Ю. Стэфановіч, кларнетыст П. Навуменка. Партыю электрагітары — А. Цадуйка. Апакаліптычная пячкая медзь, самотны звон — як напамін пра біблейскі “дзень гневу”; шчыльныя, “крута замяшаныя” туцці; прарэзлівы голас электрагітары, якая і пяе, і енчыць, і плача, і галосіць, і крычыць... Нібы прымроілася кантылена альтоў і віяланчэляў, і зноў — гэты невыснова гучны крык безвыходнасці, і сухі драўляны пошчак, нібы збіты рытм збалелага сэрца...

Апафеозам вечара была гучная і доўгая мажорная авацыя Майстра, які з далікатным адчуваннем меры і густы нагадаў праз ўласныя творы пра Моцартаву тонкасць, бетховенскую моц, першародную чысціню беларускіх матываў, мудрасць грацэскавых навацый Шастаковіча, філасафічнасць музычных падтэкстаў Шнітке... Почырк Д. Смольскага нібы адлюстравыў галасы Гісторыі, унутраны маналог Мастака, трывожны рытм Зямлі. У поліфаніі яго вобразаў — чалавек, душа і наваколле, і ўвесь бязмежны Сусвет...

Аўтарскі канцэрт Д. Смольскага прайшоў днямі і ў Малой зале філармоніі, прадставіўшы старонкі яго камернай творчасці.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Кастуся Дробава

Урачыста, узнёсла, з удзячнасцю

Сёлетні год пазначаны зоркамі паэтычнага небасхілу Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа. Юбілейнымі ўрачыстасцямі адзначыўся і працягвае адзначацца дзень нараджэння Купалы. Тое ж датычыць і Коласа. Яшчэ напярэдадні 125-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі па ўсёй краіне ладзіліся святочныя мерапрыемствы: у навучальных установах і бібліятэках праходзілі сустрэчы з літаратурамі ды навукоўцамі, у музеях і галерэях адкрываліся экспазіцыі, прысвечаныя песняру, канцэртныя залы запрашалі на імпрэзы, падрыхтаваныя да юбілею...

А ў сам дзень народзін ля помніка Якубу Коласу на аднайменнай плошчы сталіцы адбылося ўрачыстае ўскладанне кветак. Месца сімвалічнае: велічна ўзвышаецца ў задумнай, паважнай паставе мудраца-філосафа на велізарным камені-валуне дзядзька Якуб, а побач — героі яго твораў: дзед Талаш з сынамі Панасам і Сымон-музыка... Ушанаваць памяць класіка прыйшлі літаратары і навукоўцы, прадстаўнікі розных галін культуры і мастацтваў, выкладчыкі, студэнты, школьнікі... Пад гукі духавога аркестра кветкі Якубу Коласу ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь усклалі дзяржаўныя і грамадскія дзеячы: А. Косінец, У. Матвейчук, І. Лапцёнак, У. Матусевіч і іншы.

З уступным словам выступіла дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская. Зінаіда Мікалаеўна зазначыла, што літаратурная творчасць класіка — невычэрпная крыніца характава нашай мовы, якая і надалей будзе прыносіць нам святло і радасць, бо яна вучыць мудрасці, жыццю, любові да свайго народа, свайго роднага куточка, да Беларусі.

Міхась Пазнякоў, старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьмннікаў Беларусі, адзначыў, што пясняр на многія стагоддзі ўзбагаціў роднае слова, літаратуру, культуру Бацькаўшчыны. Паэт Уладзімір Карызна таксама акцэнтаваў сваю ўвагу на вялікай літаратурнай спадчыне класіка. Літаратары дэкламавалі вершы, прысвечаныя Якубу Коласу. Да іх далучыўся і сын песняра Міхась Міцкевіч, прачытаўшы верш Генадзя Кляўко.

Юбілейнае мерапрыемства аздобілі сваімі выступленнямі знаныя артысткі нашай краіны Таццяна Мархель і Зінаіда Феакцістава, якія прачыталі ўрыўкі з неўміручых Коласавых твораў "Сымон-музыка" і "Новая зямля", а таксама залужаны аматарскі калектыў Беларусі ансамбль народнай песні "Церніца".

Пасля святкаванняў на плошчы удзельніцаў імпрэзы гасцінна прымаў Беларуская дзяржаўная філармонія. У Вялікай канцэртнай зале адбыўся ўрачысты сход, які ладзіўся намаганямі Міністэрства культуры Беларусі і Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта.

Распачаў сход намеснік прэм'ер-міністра нашай краіны, старшыня рэспубліканскага арганізацыйнага камітэта па правядзенні мерапрыемстваў, прысвечаных 125-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, Аляксандр Косінец, Аляксандр Мікалаевіч падкрэсліў, што Колас — асоба неардынарная: паэт, драматург, перакладчык... Дастаткова толькі сказаць, што 35 год свайго жыцця ён прысвяціў навуцы, 28 год быў нязменным віцэ-прэзідэнтам Акадэміі навук БССР, а яго творы можна знайсці на ўсіх кантынентах, бо яны перакладзены больш як на сорак моў свету.

Ад імя і па даручэнні Прэзідэнта Беларусі Аляксандра Лукашэнкі А. Косінец зачытаў прывітальны адрас да ўсіх удзельнікаў свята, у якім у прыватнасці гаварыцца: "... Вялікі пясняр займае адно з найбольш пачэсных месцаў у сусветнай славы нашай краіны. Якуб Колас — знакаміты класік нацыянальнай літаратуры, буйны грамадскі і дзяржаўны дзеяч, вучоны і педагог, чалавек шматталантавага таленту, светлага розуму, шчодрой душы, які нястомна служыў Беларусі, праслаўляў яе па ўсім свеце.

Літаратурная спадчына Якуба Коласа — гэта сапраўдная энцыклапедыя народнага жыцця, скарбонка выдатнай, прыгожай і чыстай беларускай мовы. Яго бес-

смяротныя творы складаюць падмурак нашай духоўнай культуры, абуджаюць у сэрцах людзей пачуцці патрыятызму і гонару за радзіму..."

Аляксандр Косінец нагадаў, што Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь быў створаны арганізацыйны камітэт па падрыхтоўцы і правядзенні мерапрыемстваў, прымеркаваных да 125-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа, у які ўвайшлі прадстаўнікі ўрада, Адміністрацыі Прэзідэнта, міністэрстваў, абласных, раённых, гарадскіх выканаўчых камітэтаў. Зроблена вялікая праца. У Шклове прайшоў Дзень беларускага пісьменства, дзе дзвюм вуліцам нададзена імя Купалы і Коласа, у Маладзечне адбыўся IX Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі, у Віцебску — "Славянскі базар", шырока адзначаўся Дзень Незалежнасці, — і паўсюль гучалі песні на словы народных паэтаў.

Ад імя арганізацыйнага камітэта А. Косінец падзякаваў міністэрствам культуры, адукацыі, інфармацыі, усім, хто спрычыніўся да ўшанавання памяці песняраў.

Выконваючая абавязкі намесніка дырэктара Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Тэрэза Голуб зачытала даклад пра жыццёвы і творчы шлях Купалы і Коласа, іх унёсак у нацыянальную літаратуру. Тэрэза Станіславаўна выказала сімвалічныя словы пра тое, што спелыя зярняты свайго важкага коласа з беларускай нівы Канстанцін Міцкевіч праз усё жыццё шчодра сеяў на ўрадлівую глебу духоўнага грунту айчынай культуры.

Нарадзіўшыся ў XIX стагоддзі, пачаўшы сваю творчую дзейнасць у XX і аддаўшы гэтай дзейнасці ўсе сілы сваёй душы, Якуб Колас перакінуў адмысловы мост жыццядзейнасці і ў наша XXI стагоддзе, — так вызначыў галоўны рэдактар часопіса "Польмя" Мікола Мятліцкі. Ёсць Акінчыцы, Смольнікі, Мікалаеўшчына, Альбучы... У родным кутку класік чэрапаў натхненне, якое ўзносіла яго на вышэйні літаратуры. У 1906 годзе з астрожных мураў туды імкнулася сэрца паэта і сагрэлася сімвалічным радком "Мой родны кут..."

Міхась Міцкевіч паведаміў прысутным, што напярэдадні ў музеі адбылася сустрэча з самымі маленькімі жыхарамі нашай краіны — дзецьмі. А "Казкі жыцця" — асаблівы твор, які вельмі цаніў Якуб Колас. Адна з першых казак "Дудар" напісана ў 1906 годзе: пры савецкай уладзе публікавалася толькі апааўнаванай, а нядаўна яна выйшла ў поўным змеце. Міхась Канстанцінавіч зачытаў яе, каб прысутныя ўявілі, што мелася на ўвазе ў гэтай "казцы жыцця".

Пасля афіцыйнай часткі адбыўся святочны канцэрт. У ім бралі ўдзел вядучыя творчыя калектывы краіны: "Чысты голас", "Бяседа", "Харошкі", "Весьлушка", аркестр імя Жыновіча, салісты Алег Сямёнаў і Ірына Раманоўская, ансамбль "Песняры"... Паэтычным прызнаннем у любові да роднай зямлі стаўся творчы падарунак (інсцэніраваны ўрываак з паэмы "Сымон-музыка") вядучых артыстаў Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Арнольда Памазана і Аляксандра Малчанава.

Віктар КАВАЛЁЎ

Фота Кастуся Дробава

Залатая восень. Каласавіны.

На шчодрую пару позняй восені, калі беларускія лясы і сельскія ваколіцы ў яркім жоўта-барвовым убранні, прыпадае багатае на падзеі і ўражанні свята паэтычнага слова — Каласавіны. Прымеркаваныя да дня нараджэння нашага славуатага песняра Якуба Коласа, на Стаўбцоўшчыне сёлета яны ладкаваліся ў 23-і раз.

Калісьці старэйшы сын песняра, Дарніла Міцкевіч заўважыў: коласавы кут вельмі падобны да пушкінскіх мясцін. Восень-2007 гэта напоўніцу пацвердзіла: па ўтравельх сцяжынах, спрэс успаных апалым лісцем, узмоклых ад дробнага, але не золкага дажджу, пачувалася хоць і прахалодна, але ж утульна. Падавалася, па ваколіцах хадзіла само натхненне: ад надзвычай прастай хаткі ў Акінчыцах, дзе нарадзіўся будучы народны паэт Беларусі, да Альбучы, куды неўзабаве перасялілася сям'я Міцкевічаў, затым накіроўвалася ў Смольню, дзе сустрэліся калісь два волаты беларускай літаратуры — Колас ды Купала. Гэтым шляхам прайшлі цяпер удзельнікі Каласавінаў: каб пакланіцца мясцінам, дзе рос паэт і выспяваў яго літаратурны талент ды расказаць пра тое, што створана да 125-х яго угодкаў. На падворку кожнай хаты — цяпер мемарыяльных сядзіб філіяла Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа — было шматлюдна: з'ехаўся тыя, хто ведае пра памятныя дні, шануе літаратурную спадчыну ды неаб'якавы да лёсу беларускага слова. Тут жа паказвалі майстэрства народных спеваў запрошаныя на свята калектывы.

Удзельнікі ўрачыстасці ўсклалі кветкі да помніка Якубу Коласу ў Мікалаеўшчыне, наведалі выставу кніг у Стаўбцоўскай дзіцячай бібліятэцы — між іншым, з уласнага збору начальніка аддзела культуры Стаўбцоўскага райвыканкама, сапраўднага руліўца на ніве захавання культурнай спадчыны краю Анатоля Грэкава. Анатоль Васільевіч сустрэў гасцей са сталіцы вітальным словам ад імя райвыканкама на імпрэзе ў ДOME культуры вёскі Стары Свержань.

«Свята прыйшло на дарэгу ўсім Стаўбцоўшчыну», — зазначыла, распачынаючы сустрэчу з насельніцтвам, інтэлігенцыяй раёна, дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Зінаіда Камароўская. Музей досыць вядомы беларусам, а мемарыяльная сядзіба філіяла на Стаўбцоўшчыне таксама маюць сваю адметнасць. У Акінчыцах большы акцэнт зроблены на побытавых рэчах. Сярод экспанатаў — аналагі рэчаў, якімі карысталася сям'я Міцкевічаў, прадметы сямейнага побыту канца XIX стагоддзя. Гэта цалкам узноўленая сядзіба, на яе тэрыторыі ёсць гумно, склеп, калодзеж, хата. У Альбучы ўсё падуладна тэме «Новай зямлі»; на тэрыторыі сядзібы ў Смольні размясціліся хата, гаспадарчыя пабудовы, калодзеж ды ліпы, падарожныя рукамі Якуба Коласа. У літаратурнай частцы гэтай экспазіцыі — архіўныя дакументы, фотаздымкі, аўтабіяграфічныя матэрыялы, аўтографы твораў Якуба Коласа, у мемарыяльнай — асабістыя рэчы і мэбля паэта пасляваеннага часу. А ў Ластку прайшлі раннія дзіцячыя гады Коласа. Таму ў двух пакоях тутэйшай хаты размясцілася экспазіцыя па матывах паэмы "Сымон-музыка"...

«Гэта добра, што вы цікавіцеся творчай спадчынай сваіх славытых землякоў, — падкрэсліў, звяртаючыся да дзіцячай аўдыторыі, Андрэй Антонаў, кіраўнік дэлегацыі твораў з Санкт-Пецярбурга, запрошаных на Каласавіны. — Калі будзеце цаніць тое, што створана Бацькамі ды прадзедамі — будзе ў вас і сучаснасць, і годная будучыня». Сярод расійскіх калег прысутнічалі Мікалай Астаф'еў, які пераклаў на рускую мову

вершы Міколы Маляўкі, паэтэсы Лілія Старыкава, Валянціна Царова і іншы.

А адзін з самых актыўных дзеячаў беларускай дыяспары ў Латвіі Станіслаў Валодзька расправіў пра вечарыны, прысвечаныя беларускім песнярам, якія былі праведзеныя з нагоды 125-гадовага юбілею ў Даўтаўпілсе ды іншых латышскіх гарадах.

Сёлетнія Каласавіны парадавалі прэзентацыямі дзвюх новых кніг. З «Пакліканымі» Валянціны Коўтун пазнаёміла прысутных сама аўтар, а ўступнае слова сказала Ганна Запартыка. Яна прапанавала юнакам і дзяўчатам часцей заглядаць на сайт у Інтэрнеце, прысвечаны Янку Купалу і Якубу Коласу.

Сігналны экзэмпляр кнігі «Якуб Колас. Апаўнаванне ў малюнках», выддзенай у выдавецтве «Мастацкая літаратура», прэзентаваў яго супрацоўнік Міхась Шавыркін. Аўтар тэксту кнігі, якая расказвае пра жыццёвы і творчы шлях паэта, — Андрэй Міраславіч, малюнкi Уладзіміра Сулкоўскага. Тэма мастаку досыць блізкая: з 1986 года амаль па 1990-ты ён жыў у Смольні, рыхтуючы серыя з 23-х карцін. Зараз гэтыя творы знаходзяцца ў літаратурна-мемарыяльным музеі.

Сапраўдным святам для дзяцей, якія складалі большую частку слухачоў, стала знаёмства з сынамі Якуба Коласа Міхасём Міцкевічам. Сярод іншых ён прачытаў верш, які быў прысвечаны яму бацькам, калі хлопчык быў ва ўзросце сённяшніх школьнікаў. «Чытайце як маё больш літаратуры, — параіў юным сябрам Міхась Канстанцінавіч. — Беларуская літаратура багатая, а сусветная яшчэ багацейшая. Чытайце і страйцеся нешта запомніць. Бо самая найвялікшая каштоўнасць — развіты інтэлект».

Досыць арганічнай часткай Каласавінаў стала канцэртная праграма мастацкай самадзейнасці раёна. На сцэне стара-свержанскага СДК выступілі народныя вакальны ансамбль «Берагіня» і народны ансамбль народных інструментаў «Кругліца» Стаўбцоўскай школы мастацтваў, узорны харэаграфічны ансамбль «Лявоначкі», народны ансамбль народнай музыкі «Славянчак» ды іншы.

На Стаўбцоўшчыне ўзгадана багатая плеяда твораў. Тут родныя мясціны Міколы Маляўкі, Генрых Даділовіча, Алеся Камароўскага, Алеся Рыбака, Яўгена Хвалей... А райвыканкамам заснаваная паэтычная серыя «Мне сонцам свеціць Наднямонне» распачалася выхадам у свет кнігі «Вянок з аблокаў» Якуба Коласа.

На Стаўбцоўшчыне, у кутку, які ведаюць далёка за межамі Беларусі, гістарычная памяць народа найперш скіраваная да літаратуры. Значыць, варта чакаць «Каласавінаў-2008», і нават «Каласавінаў-2080»...

Ірына ТУЛУПАВА

Фота аўтара

З віншаваннем ад Леграна

Мы ўжо неаднойчы нагадвалі чытачам пра аднаго з нашых самых маладых сёлетніх юбіяраў — Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь, з часу стварэння якога мінула толькі пяць гадоў. Гэты калектыў, у якім іграюць пераважна студэнты, узначальвае, можна сказаць, іх аднагодка — імпатны і мэтанакіраваны маэстра Віктар Бабарыкін (адказную працу мастацкага кіраўніка і дырыжора ён сумяшчае з вучобай у Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, прынамсі, прафесійныя навыкі ўдасканальвае пад кіраўніцтвам прафесара Генадзя Праваторава).

Дзякуючы грунтоўнай дзяржаўнай падтрымцы, аркестр мае магчымасць наладжваць творчыя сувязі з выдатнымі салістамі, уасабляць разнажанравыя музычныя практыкі, выяжджаць на замежныя фестывалі. "Дома" яго ведаюць як ініцыятара цыкла канцэртаў у Палацы Рэспублікі "Вечары з Прэзідэнцкім аркестрам", удзельніка творчай акцыі "За Беларусь!", а таксама Міжнароднага фестывалю Юрыя Башмета, "Славянскага базару ў Віцебску", іншых масавых імпрэз. Апроч таго, ёсць яшчэ і абавязковая, т.зв. праграма, служба — удзел у афіцыйных цырымоніях, урачыстых мерапрыемствах.

Заўтра, 10 лістапада, у Вялікай зале Палаца Рэспублікі адбудзецца святочны канцэрт, прысвечаны 5-годдзю Прэзідэнцкага аркестра Беларусі. У ліку тых, хто павін-

шуе калектыў, будзе і сусветна вядомы, можна сказаць, легендарны кампазітар з Францыі Мішэль Легран. Ён — віртуоз джазавай і класічнай фартэп'яйнай музыкі, тройчы лаўрэат прэміі "Оскар" і ўладальнік пяці прэміі "Грэмі" ў намінацыях "Лепшая музыка", аўтар музыкі да больш як 200 кінафільмаў (сярод іх, напрыклад, і сапраўдныя класіка — мелодыі з "Шэрбургскіх парасонікаў"); ім запісана больш як сотня альбомаў.

Безумоўна, удзел Мішэля Леграна ўпрыгожыць заўтрашняю ўрачыстасць, зробіць яе незабыўнай і для публікі, і для маладых беларускіх музыкантаў.

Лана ІВАНОВА

Штогод народ Германіі адзначае нацыянальнае свята. Не абышла гэта падзея і нашу краіну. Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі пры падтрымцы пасольства ФРГ арганізавала вечарыну прысвечаную гэтаму дню. На мерапрыемстве выступіў дарадчык пасла ФРГ у Рэспубліцы Беларусь Фрыд Нільсан, адбыўся канцэрт нямецкай класічнай музыкі.

Германія святкуе

Аб супрацоўніцтве Беларусі і Германіі распавяла галоўны спецыяліст па культурных і дзелавых сувязях з краінамі Еўропы Інеса Новікава.

— *Інеса Алегавна, раскажыце, калі ласка, паграбязней пра Нацыянальнае свята Германіі.*

— Кожны год 3 кастрычніка нямецкі народ ладзіць Нацыянальнае свята — дзень аб'яднання Германіі пасля падзення Берлінскай сцяны. У Таварыстве дружбы і асаблівых адносін з нямецкім пасольствам і з Германіяй. Мы кожны год праводзім мерапрыемствы, якія прысвечаны гэтаму дню і землям Нямеччыны. І вось у кастрычніку гэтага года, як заўсёды, сабраліся, каб павіншаваць нямецкі народ.

Усім вядома, што Беларусь праводзіць шматвектарную знешнюю палітыку. З Германіяй нас у гэтым плане звязваюць адносіны менавіта ў гуманітарным плане. Напрыклад, праект "Дапамога дзецям Чарнобыля", які для нас мае вялікае значэнне. Нельга не сказаць пра дзейнасць Інстытута Гётэ і бібліятэкі Гётэ, якія праводзяць шмат розных канферэнцый і форумаў. Такія культурныя мерапрыемствы і праца нашага Таварыства дружбы робяць супрацоўніцтва Беларусі і Германіі больш цесным.

— *На вечарыне быў паказаны фільм. Раскажыце, калі ласка, пра яго.*

— Так, сапраўды, мы паказалі фільм пра сучасны Берлін. Гэты горад, як вядома, з'яўляецца сімвалам аб'яднанай Германіі, сімвалам падзення Берлінскай сцяны. У фільме было паказана, што ён сёння ўяўляе ў культурным, палітычным і эканамічным плане.

Германія цяпер лідэр ЕС. У Берліне праходзяць шмат розных форумаў і канферэнцый. Пра гэта гаворка таксама вялася. Дзеля таго, каб паказаць шматнацыянальнасць Берліна, у фільме была выкарыстана англійская, руская, дацкая і нямецкая мовы.

Алесь ЛОЙКА

Грані саюзнай культуры

Нягледзячы на некаторыя акалічнасці, будаўніцтва Саюзнай дзяржавы працягваецца. Што новага ўзрастае на глебе мастацкіх пачыненняў твораў саюзнай дзяржавы? Пра гэта ды іншае распавялі першы намеснік міністра культуры Уладзімір Рылатка і выконваючы абавязкі кіраўніка прадстаўніцтва Пастаяннага камітэта Саюзнай дзяржавы Анатоль Камісарчук.

Сёлета з саюзнага бюджэту фінансуецца 9 мерапрыемстваў, сярод якіх «Славянскі базар у Віцебску», узнагароджанне лаўрэатаў Прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва і г.д.

Восенню ажыццявіліся яшчэ некалькі цікавых праектаў. На пачатку кастрычніка прайшлі фестывалі «Мы — разам» і «Моладзь — за Саюзную дзяржаву». Першае мерапрыемства прыняў гасцінны Смаренск, дзе творцы-інваліды атрымалі магчымасць прадэманстраваць свае здольнасці. Але верагодна, што тут важны не самі спаборніцтвы, а простая чалавечая ўвага, вельмі неабходная такім людзям.

Другая падзея адбылася ў Растове-на-Доне пры ўдзеле прадстаўнікоў БРСМ і дэпутатаў

Парламенцкага Сходу Саюза Беларусі і Расіі. Фестываль скіроўваўся не толькі на выяўленне талентаў маладых, але і на выпрацоўку ў іх грамадзянскай пазіцыі, актывізацыю ўдзелу ў будаўніцтве Саюза. Акрамя семінараў і «круглых сталоў» прайшлі вечар сяброўства, канцэрты мастацкіх калектываў і выканаўцаў маладзёжнай песні ў тэатрах і на адкрытых пляцоўках.

Разам з такімі фестывалямі, па словах Уладзіміра Рылаткі і Анатоля Камісарчука, вельмі дзейнымі сталіся сумесныя майстар-класы для юных музыकाў, супрацоўніцтва ў галіне філарманічнай творчасці. Уладзімір Пятровіч не выключыць у будучым магчымасці з'яўлення маладзёжнага саюзнага аркестра, у якім будуць задзейнічаны найбольш таленавітыя юнакі і дзяўчаты. Стварэнне міждзяржаўных аркестраў, па яго словах — нармальнае практыка.

Таксама працягваюцца сумесныя праграмы ў сферы кіно. Па словах Уладзіміра Рылаткі, у праекце — здымкі маштабнай кінастужкі пра гераічную абарону Брэсцкай крэпасці. Творчым падмуркам для яе павінны стаць раней невядомыя факты з гісторыі змагання вайскоўцаў фарпоста з фашысцкімі захопнікамі. Усяго ж на саюзную культуру сёлета накіравана каля 60 млн. расійскіх рублёў.

Сяргей ДУБОВІК

Найлепшы падарунак

У літаратурным музеі Петруся Броўкі адкрылася новая выстаўка "Кнігі, падараваныя Петрусю Броўку". У фондах музея захоўваецца больш як 3000 кніг, а на самой выстаўцы каля 2000 — на сёння гэта самая вялікая ў Беларусі калекцыя падараваных адной асобе кніжак.

"Гэтага ніколі нідзе не было паказана, — гаворыць дырэктар музея Іван Вашкевіч. — Калі стваралі экспазіцыю музея, то раптам заўважылі, які цуд мы маем".

Латышы, літоўцы, палякі, французы, немцы — творы Петруся Броўкі былі перакладзены на 70 моў свету — і ўсе лепшыя паэты яго ўзроўню з удзячнасцю дасылалі свае творы. Падараваныя кнігі беларускімі аўтарамі падзелены на "сучаснікаў", сярод якіх Максім Лужанін, Уладзімір Дубоўка, Ян Скрыган і

"маладзейшае пакаленне" — Ніл Гілевіч, Анатоль Вярцінскі, Аляксей Кулакоўскі і іншыя. Ёсць тут і фотаздымкі Петруся Броўкі разам з Аляксандрам Пракоф'евым і Аляксандрам Твардоўскім. І, зразумела ж, кнігі з іх аўтаграфамі.

Дарчыня надпісы сведчаць, з якім настроем, з якой цеплынёй ставіліся пісьменнікі рознага пакалення да Петруся Броўкі і як сам аўтар быў цесна звязаны з усёй беларускай і сусветнай літаратурай.

Выстава будзе працаваць на працягу некалькіх тыдняў.

Ян АКУЛІН

На здымку: аўтар экспазіцыі, літаратуразнаўца Міхаіл Пратасевіч.

Фота аўтара

Урок дзіцячай літаратуры

У госці да юных гімназістаў горада Чэрвеня прыйшлі аўтары "Чырвонай кнігі ў казках і вершах".

Шырокі рэзананс сярод юных чытачоў краіны займела выдзленая ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" алімпійская прыродазнаўчая анталогія "Чырвоная кніга ў казках і вершах". Пацвярджэннем таму і сустрэча аўтараў зборніка з навучэнцамі Чэрвеньскай гімназіі № 1 імя У.А. Караля. Пра тое, як стваралася кніга, як над ёй працавалі мастакі Наталія Сустава і Мікалай Казлоў, а таксама выдавецкія работнікі, распавёў дырэктар РВУ "Літаратура і Мастацтва" Алесь Карлюкевіч. З вялікай цікавасцю слухалі юныя гімназісты паэты Уладзіміра Мазго і Генадзя Аўласенку, творы якіх змешчаны ў "Чырвонай кнізе..." Літаратары, якія добра вядомы юнаму чытачу, прачыталі і свае новыя творы, узгадалі вершы з ранейшых кніг. На сустрэчы ішла размова і пра тое, што ў "Чырвонай кнігі ў казках і вершах" будзе працяг. А зараз у РВУ "Літаратура і Мастацтва" ідзе праца над "Лясной кнігай у казках і вершах". Прыродазнаўчая тэматыка — адзін з асноўных накірункаў у выданні дзіцячай літаратуры ў РВУ "Літаратура і Мастацтва".

У падарунак бібліятэцы гімназіі госці ўручылі свае кнігі: Алесь Карлюкевіч — зборнік "Мы-вместе!", Уладзімір Мазго — "Прыгоды марахода". А таксама — нядаўна выдзленую ў РВУ "Літаратура і Мастацтва" кнігу Міхася Пазнякова "Падарожжа ў краіну загадак".

Кастусь ЛЕШНІЦА

Ідзе падпіска на I паўгоддзе 2008 года

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 6400 руб.
на 3 месяцы — 19200
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 63815)
на 1 месяц — 4400
на 3 месяцы — 13200
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 8300
на 3 месяцы 24900
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 6500
на 6 месяцаў — 39000

«МАЛАДОСЦЬ»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 6400 руб.
на 3 месяцы — 19200
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 00592)
на 1 месяц — 4700
на 3 месяцы — 14100
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 8600
на 3 месяцы 25800
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 6900
на 6 месяцаў — 41400

«ПОЛЫМЯ»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 6600 руб.
на 3 месяцы — 19800
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 00471)
на 1 месяц — 4700
на 3 месяцы — 14100
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 8800
на 3 месяцы 26400
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 7200
на 6 месяцаў — 43200

«ВСЕМИРНАЯ ЛИТЕРАТУРА»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 7900 руб.
на 4 месяцы — 15800
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 00594)
на 2 месяцы — 5700
на 4 месяцы — 11400
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 9750
на 4 месяцы — 19500
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 7300
на 6 месяцаў — 21900

«НЁМАН»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 7000 руб.
на 3 месяцы — 21000
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў (індэкс — 00235)
на 1 месяц — 5100
на 3 месяцы — 15300
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 9750
на 3 месяцы 29250
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 7200
на 6 месяцаў — 43200

Сёння вельмі прэстыжна ведаць творчасць сучасных беларускіх пісьменнікаў, адкрываць для сябе новыя імёны з пляяды маладых аўтараў.

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Мадэрнізацыя — непазбежна

Кожны соцыум на сваіх запатрабаваннях, у пэўны перыяд стварае інфраструктуру, у тым ліку і бібліятэчныя.

— Раней існавала галоўная задача — камуністычнае выхаванне. Неабходна было данесці да як мага большай колькасці людзей абмежаваную колькасць інфармацыі. Яна была канечнай, — гаворачы пра ролю культурных устаноў краіны тлумачыць Таццяна МАНІЛАВА, начальнік аддзела бібліятэк Федэральнага агенцтва па культуры і кінематаграфіі Расійскай Федэрацыі. — Можна мець адну-дзве-тры тысячы кніг; набудаваць безліч невялікіх бібліятэк, размясціць там 30 тысяч кніг; зрэдку папаўняючы фонды... Што, між іншым, і назіралася ў 60—70 гадах мінулага стагоддзя. Але калі мяняецца задача, то і адпаведна для бібліятэк галоўнай становіцца забеспячэнне вольнага доступу да інфармацыі — ніякія нават 200 тысяч кніг; да якіх можна прыйці праз 20 хвілін (бліжэйшай бібліятэкі), не могуць забяспечыць запатрабаванні чалавека, які збіраецца будаваць дэмакратыю.

— Гэта дзве розныя рэчы — бібліятэчная сістэма былога Саюза і бібліятэчныя сістэмы дэмакратычных дзяржаў, якія ўсе мы зараз імкнемся пабудаваць, — працягвае Таццяна Манілава. — Але справа гэта не хуткая, асабліва ў тых маштабах, якія мае Расія. Узровень развіцця рэгіёнаў вельмі розны. Увага, якая надаецца бібліятэкам — вельмі розная. Таму ёсць выдатнейшыя бібліятэкі, якія рашаюць задачы забеспячэння доступу да інфармацыі, а ёсць бібліятэкі, дзе захоўваецца літаратура 70—80 гадоў і якія не адпавядаюць сучасным запатрабаванням людзей.

Камп'ютэрызацыю бібліятэк у Расіі пачалі аж у 1986 годзе. А першыя мэтавыя праграмы інфарматызацыі ў галіне культуры падпісаныя ў 1991 годзе. Рэформа закранала найперш базу буйных бібліятэк — ахапіць усё адрозне не выпадала. Пасля быў перыяд стварэння расійскай бібліятэчнай камп'ютэрнай сеткі, камп'ютэрызацыі вясковых чытальняў, з 1995 года пачаліся працы па выхадзе ў Інтэрнет. Да ўсіх гэтых паслядоўных крокаў варта дадаць і сёлетні важкі аргумент: у штогадовым Пасланні Федэральнаму Сходу Расійскай Федэрацыі Прэзідэнт Уладзімір Пуцін шмат увагі надаў менавіта пытанню развіцця бібліятэк.

— Ці змянілася роля, становішча бібліятэк пасля звароту кіраўніка дзяржавы?

— Ведаецца, стан бібліятэк хутка не мяняецца. Вось, сказаў Прэзідэнт, і ўсё адрозне перайначылася. Не! Але ўвагі надаецца намога больш, і праца мая, як кіраўніка аддзела бібліятэк, вельмі змянілася. Таму што галоўнае — выдаткоўваюцца сродкі для жыццядзейнасці ўстаноў.

Мы толькі тое і робім, што рыхтуем розныя дакументы. Лічым, колькі нам трэба грошай, распрацоўваем адпаведныя матэрыялы, ездзім на розныя форумы, на якія нас раней не запрашалі. Існуе цэлы шэраг грамадскіх саветаў пры Адміністрацыі Прэзідэнта, якія датычаць працы бібліятэк.

— Мо ў сувязі з гэтым змяніліся ўскладаемыя на бібліятэкі функцыі? Як пашыраецца сетка такіх устаноў?

— Што да саміх кнігасховішчаў, то іх колькасць і цяпер не намнога, але скарачаецца. Чакаем выпраўлення сітуацыі ў бліжэйшых

пяць гадоў, калі адбудуцца кардынальныя змяненні ў бібліятэчнай сістэме.

Мы разумеем іх мадэрнізацыю не толькі як тэхнічную альбо тэхналагічную, а і найперш — мадэрнізацыю сацыяльную. Мяняюцца сацыяльныя інстытуты і неабходна ўлічваць фактар змянення інфармацыйных плыняў.

Камп'ютэрызацыя ў цэлым па краіне развіваецца. У бліжэйшым часе школы павінны быць забяспечаны зручнымых выхадам у Інтэрнет. Зараз пачынаюцца працэсы інфарматызацыі ўсёй краіны і ў іх рэчышчы нам будзе лягчэй.

Хаця...да прыкладу, што такое Інтэрнет у вёсцы? — Гэта пераважна тэлефонныя лініі, бо "таеркі" дарагія, іх выкарыстоўваць складана ў тых умовах, у якіх знаходзіцца вёска. Інтэрнет па тэлефонных лініях — гэта дрэнна, марудна, мала і не можа забяспечыць прамысловы выкарыстанне інфармацыі, што робіць бібліятэка.

— Гэта адносна тэхнічнага забеспячэння дзейнасці бібліятэк. А калі гаварыць пра камплектаванне фондаў? У Расіі ж штогод выдаецца да 100 тысяч найменняў кніг...

— І гэта толькі кнігі, ніхто не лічыць электронныя выданні. Сюды ж не ўваходзіць інфармацыя пра аўдыё- і візуальныя матэрыялы, актуальныя зараз. Камплектаванне таксама адбываецца па-рознаму. І вельмі залежыць ад таго, які рэгіён: датацыйны ён альбо донор. Бібліятэкі, пра якія вы пытаецеся — адносіцца да муніцыпальных утварэнняў. Там зараз ашчадная падаткаабкладаная база...Але ў параўнанні з 90-м годам камплектаванне паменшылася ў 2 разы...

— ...з-за незаўздроснага фінансавага становішча?

— Так. Камплектаванне горшылася, пасля стабілізавалася, (2001-2002 гг.), а на сучасным этапе пакрысе паляпшаецца. Цяпер прынята рашэнне аб прадастаўленні з федэральнага бюджэту сродкаў на абнаўленне фондаў муніцыпальных бібліятэк. Існуе міжнародны стандарт на папаўненне бібліятэк: штогод публічная бібліятэка павінна набываць 250 кніг на тысячу жыхароў. Мы палічылі, колькі не стае кожнаму суб'екту да гэтых 250 асобнікаў, падалі адпаведныя дакументы на разгляд, і нарэшце нас пачулі. З наступнага года пачынаецца федэральнае фінансаванне для камплектавання муніцыпальных бібліятэк з умовай суфінансавання з боку суб'екта ці муніцыпальнага ўтварэння.

— Зараз інфраструктура бібліятэк палепшылася, але...

— ...сацыяльныя наступствы ад працы бібліятэк чамусьці не праціваюцца. А для развіцця грамадства гэта вельмі важна. Мы ў сваіх справах адбываюцца пашам: укладанне сродкаў у бібліятэкі мае велізарную карысць. Таму што аднаразаваць ўкладанні маюць шматгадовы стабільны эканамічны эффект.

Ірына ТУЛУПАВА
Фота аўтара

БІБЛІЯТЭКІ: ВОПЫТ СУСЕДЗЯЎ

Нашы прогкі-беларусы вогным шляхам маглі патрапіць не толькі на славутыя кірмашы суседніх дзяржаў, а і даплыць да...агной са старэйшых бібліятэк Украіны ды спрычыніцца да лепшых набыткаў сусветнай славянскай культуры. Тут можна было пабачыць першыя друкаваныя выданні, кнігі-рарытэты Кіеўскай Русі, пагартаць старонкі некалі агульнай гісторыі. І, пэўна, на срэбных хвалях Дняпра наведнікам кнігасховішчаў ды летаніцам спрыяў спагарожны вечер...

У сэрцы Кіева

Менавіта на маляўнічым схіле Дняпра, на ўзгорку ў цэнтры Кіева знаходзіцца вось ужо 140 гадоў адмысловая, багатая не толькі на фонды, а і на гісторыю, бібліятэка. Скарбніца была ўтворана ў 1866 годзе як першае рускамоўнае публічнае кнігасховішча Кіева.

З моманту заснавання да сённяшняга дня яна адкрывае для ўсяго насельніцтва. З 1993 года гэта — Нацыянальная парламенцкая бібліятэка Украіны.

— Зразумела, што і наша, як і ўсе без выключэння бібліятэкі, працуе як сацыякультурны цэнтр, — зазначае Тамара ВЫЛЕГЖАНИНА, генеральны дырэктар Нацыянальнай парламенцкай бібліятэкі, адначасова віцэ-прэзідэнт Украінскай бібліятэчнай асацыяцыі. — Бібліятэкі засталіся як неабходны сацыяльны інстытут. Куды людзі ідуць у вольны час? У бібліятэку. Вядома, многія з іх трэба рамантаваць, трэба, каб было як мага больш новых кніг...

НПБУ — установа з багатымі традыцыямі, якія бяруць пачатак з глыбіні гісторыі.

— Мы вельмі ганарымся тым, — працягвае Т. Вылегжанина, — што ў нас чытаюць і вучоўня, і студэнты, і спецыялісты, і пенсіянеры — усе жадаючыя.

Між тым, у Вялікую Айчынную вайну бібліятэка была практычна разбурана, засталіся адны толькі сцены. Памяшканне адрэстаўравалі ў 1954 годзе, і цяпер яно з'яўляецца помнікам культуры, які ахоўваецца дзяржавай. Натуральна, наведваліся сюды некалькі пакаленняў кіяўлян, усе, хто з прагаю ведаў звартаўся да найлепшай і крыніцы — кнігі. Чытачамі бібліятэкі былі такія знаменныя асобы, як Пётр Нечэраў, Міхал Булакаў, Ігар Сікорскі. Свята шануюць тут памяць земляка, вядомага доктара Амосава.

— У нас у бібліятэцы ёсць музей, куды мы па крупці збіралі экспанаты, — працягвае Тамара Ізмайлаўна. — Калі мы летас адзначалі 140-годдзе, раптам зварнуліся супрацоўнікі мемарыяльных Лук'янаўскіх могілак, кажуць, знайшлі закінутую магілью заснавальніка бібліятэкі сп. Баршчэўскага. Калі мы пра гэта даведваліся, прынялі самы актыўны ўдзел у роспусках. Вядома, што родных даўно ўжо няма. Але магілью мы давалі да ладу. І гэта таксама традыцыя, якая не знікае.

Бібліятэчным фондам штогод карыстаюцца 100 тыс. чытачоў і абанентаў міжнароднай бібліятэчнай асацыяцыі. У фондзе рэдкіх і каштоўных кніг (пачынаючы з XVI ст. і да нашых дзён) — больш як 20 тыс. экзэмпляраў. Самая вялікая калекцыя кніг XIX — пачатку XX стст. У аддзелах захоўваюцца прыжыццёвыя выданні Т. Шаўчэнкі, Л. Украінкі, І. Франка, Л. Талстога, А. Пушкіна і інш.; адна з асабліва папулярных — калекцыя выдан-

няў Кіева-Пячэрскай лаўры. Ёсць украінскія выданні перыяду Вялікай Айчынай вайны, кнігі з аўтографамі, мініяцюры выданні, калекцыя збораў з прыватных бібліятэк і інш.

Апроч усяго, Нацыянальная парламенцкая бібліятэка Украіны ўжо больш як 50 гадоў працуе ў дзяржаве і як метадычны цэнтр. У сучаснай Украіне звыш 44 тысяч бібліятэк усіх формаў уласнасці. Але найбольш тут арыентаваны на бібліятэкі публічныя, якіх агулам 18 тысяч 600. Бібліятэкі на сяле налічваюць 14,5 тысяч; 25 абласных бібліятэк. Да ўсяго пераліку трэба дадаць бібліятэкі Харкава ды Севастопалю. Па тэрытарыяльным прынтцыпе ўстановы групуюцца ў 611 цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм.

Акрамя рэалізацыі "Стратэгічнага плана развіцця НПБУ Украіны на 1998—2003 гг.", бібліятэка прымае ўдзел у распрацоўцы і рэалізацыі досыць запатрабаваных дзяржаўных праграм "Вернутыя імёны", "Культурныя каштоўнасці Украіны: страты, шляхі вяртання", "Захаванне бібліятэчных і архіўных фондаў на 2000—2005 гады" і інш.

Заўважна: на прасторах СНД праблемы бібліятэк падобныя. Але — рознахуткасныя іх вырашэнне. Тамара Ізмайлаўна згадвае праграму, якая дзейнічае з 60-х гадоў. Раней яна называлася "Бібліятэчная серыя". На змену ёй у незалежнай Украіне прыйшла комплексная праграма па развіцці ўкраінскай мовы, распрацаваная якраз як працяг бібліятэчнай серыі. У рамках рэалізацыі гэтай праграмы, экспертнай радай адбіраюцца лепшыя ўкраінскія кнігі. У саму раду ўваходзіць знання пісьменнікі, супрацоўнікі бібліятэк і грамадскіх арганізацый. Праграма прадабчыць менавіта набыццё кніг. Ва Украіне зараз каля 6 тысяч выдавецтваў і выдавецкіх арганізацый, якія штогод выдаюць 15—20 тысяч найменняў кніг. Гэта на ўсіх мовах народаў, якія жывуць на яе тэрыторыі. Аднак, большая частка таго, што выходзіць у свет — на ўкраінскай мове. Агульны тыраж такіх кніг — 54 млн. экзэмпляраў у год. Для таго, каб пра кнігу ведалі, ёсць сайт міністэрства і на ім аб'явы аб пачатку прыёму заявак ад выдавецтваў на разгляд экспертнай рады і, адпаведна, на адбор лепшых кніг. Сёлета ўжо ад 80 выдавецтваў было разгледжана больш як 2000 розных кніг.

— А пасля адбываецца зусім іншая працэдура, якая вынікае з закона аб закупцы тавараў і паслуг за дзяржаўныя грошы. Але раскажыце пра гэта вельмі доўга, — падсумавае Тамара Вылегжанина.

Наколькі відавочная эканамічная мэтазгоднасць праекта, настолькі ж паслядоўнымі выглядаюць захады па падтрым-

цы айчынай літаратуры. Так, на падтрымку выдання кніг разлічана дзяржаўная праграма "Украінская кніга", але яе ажыццяўляе ўжо Дзяржаўны тэлебачанні і радыёвяшчання.

Фонды бібліятэк папаўняюцца рознымі шляхамі. Нярэдка падарункі ад выдавецтваў. Ёсць Закон пра абавязковы экзэмпляр. Адпаведнай пастановай Савета Міністраў вызначана кола бібліятэк для абавязковай рассылкі. Але далёка не ўсе бібліятэкі такі экзэмпляр атрымліваюць: кожная абласная атрымлівае асобнікі ад выдавецтваў, што знаходзіцца на тэрыторыі вобласці, а ў Нацыянальную парламенцкую накіроўваецца ўсё, што выдаецца ва Украіне.

— А як ажыццяўляецца камплектаванне за бюджэтныя сродкі?

— Дастаткова складана, і як я ўжо гаварыла — у кожнай вобласці па-рознаму. У 2005 годзе, між іншым, закончылася дзяржаўная праграма папаўнення фондаў. Там было вызначана, колькі бібліятэка кожнага ўзроўню павінна мець сродкаў на набыццё кніг, на перыяду... Вельмі многае залежыць ад разумення ўлады на месцах значнасці ролі бібліятэкі. Таму і выходзіць, што ёсць вобласці, дзе ўсё вельмі добра, да прыкладу, Днепрапятроўская, Запарожская — усход камплектуецца лепш, чым Заходняя Украіна. Ужгарад мае мала сродкаў на камплектаванне, у Львоўскай вобласці таксама мала сродкаў. Хаця там шмат бібліятэк.

— З Нацыянальнай парламенцкай бібліятэкай Украіны ўстаноўлены міжнародныя кнігаабмен нашай Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі. Як ён адбываецца?

— Я лічу, што любая праца, калі людзі аб'ядноўваюцца, эфектыўная. Мы прапануем нешта, нашы партнёры адбіраюць. Між іншым, у нас кнігаабмен устаноўлены з 40 краінамі, гэта каля 120 бібліятэк з іншых дзяржаў. Як правіла, мяняем кніга на кнігу. У асноўным гэта даведчаная літаратура — яна заўсёды запатрабаваная.

— Мы гэты дзяржавы, блізка тэрытарыяльна і гісторыі нашы надобныя. Нават мовы вельмі надобныя адна да адной... Як жа спытваецца беларуская кніга, хто з'яўляецца яе чытачом?

— Што датычыць беларускай кнігі, то ў нас у Кіеве ёсць такая бібліятэка-філіял публічнай бібліятэкі, раней яна наліла назву "Дружба народаў". Дык вось у гэтым гарадскім філіяле сабраная літаратура на мовах краін былога Саюза. І беларуская кніга знаходзіцца там. У нашых фондах непазрэдна беларуская кніга таксама ёсць.

Ірына РЫТАМІНСКАЯ
Фота аўтара

Творчы конкурс на лепшыя артыкулы пра выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры

Жнівеньскі сум настаўніцы

Вось ужо 20 год працуе яна ў гэтай школе. Шмат чаго было. Гарэзлівыя пяцікласнікі, уяўна сталья (а ў душы ўсё роўна дзеці) выпускнікі. Праца настаўніка-мовазнаўцы ніколі лёгкай не бывае. Стосы шывткаў, планы (штогод новыя, бо праграмы і падручнікі мяняюцца), выхаваўчыя планы... адным словам, тое, што складае працу настаўніка. І ўсё гэтае яна пераносіла без скаргаў.

Нават калі "гадзіны" беларускай мовы і літаратуры скарацілі да мінімальнага, яна не апусціла рукі. Разам з ціхай крыўдай, што на замежную і родную мову адведзена аднолькава часу, прыйшло разуменне, што зараз трэба прыкласці яшчэ больш намаганняў, каб захаваць хаця б маленькую жарынку цікавасці і любові да роднага слова. А ў краіне, дзе амаль усе размаўляюць на рускай мове, гэта так цяжка. Сама яна ніколі не цуралася сваёй мовы. Але і "белай варонай" яна ніколі не выглядае — вельмі ж натуральна леецца з яе вуснаў заўсёды напеўная, мілагучная беларуская мова...

Вусны жанчыны ледзь бачна перасмыкнуліся, як бы ад няўлоўнага болю: вельмі ж балюча рабілася, калі ўспамінала, як, уклаўшы часцінку душы ў кожны ўрок, чула ад вучняў: "А навошта нам гэта?" Але толькі на імгненне з'явілася гэта хмарынка, і зноў твар стаў лагодным і пашчотным.

...Цяжкавата зараз настаўнікам. Шмат патрабуюць розных папер, справаздач. Школьныя праграмы мяняюцца амаль штогод. Творы, рэкамендаваныя для вывучэння, увесь час розныя. Змена праграм адмоўна адбіваецца на настроі вучняў. Навошта грунтоўна вывучаць творы — раптам праграма зменіцца, і спатрэбяцца новыя. А ўсяго не перачытаеш. Колькі намаганняў трэба прыкласці, каб захаваць у вучняў жаданне чытаць і вывучаць беларускія творы. Ды і марнатраўству навучаюцца сучасныя школьнікі: толькі атрымалі новыя падручнікі, а тут праграму змянілі, і новыя падручнікі здаюць на перапрацоўку. І яшчэ дасягненні сучаснай тэхнікі... Не заўсёды яны ідуць на дабро. У Інтэрнеце шмат сайтаў, якія прапануюць скарачаныя варыянты мастацкіх твораў. Вось частка вучняў і разважае прыкладна так: "Навошта чытаць поўны варыянт "На ростанях", калі можна пачытаць скарачаны". Як растлумачыць вучням, што ў скарачаным варыянце адсутнічае душа аўтара? Усе тыя "лірычныя адступленні", якія нашы дзеці проста прапускаюць і якіх, натуральна, няма ў скарачаных варыянтах, змяшчаюць шмат карыснага, цікавага, неабходнага для разумення сутнасці мастацкага твора. Колькі сіл патрэбна настаўніку, сапраў-

ды апантанаму сваёй справай, каб прывіць любоў да беларускай літаратуры, да чытання.

Кожны дзень, рыхтуючыся да ўрокаў, даводзілася займацца вынаходніцтвам: шукаць новыя эфектыўныя метады работы, формы ўрокаў, падбіраць зямальны матэрыял. Акрамя гэтага, не трэба забываць, што не ўсе вучні аднолькавыя. Некаторыя лічаць, што інжынеру або будаўніку не патрэбна літаратура, таму і ставяцца да яе няўважліва. Ёсць вучні, якія не зусім паспяхова спраўляюцца са школьнай праграмай. Таму яны больш увагі надаюць "асноўным" прадметам, а літаратуру лічаць другарадным. І кожнаму трэба пераканаць, што літаратура — такі ж патрэбны прадмет, як матэматыка або фізіка, напрыклад.

Амаль 30 год працуе яна ў розных школах. Шмат чаго адбылося ў жыцці за гэты час. Выраслі дачушкі і пайшлі па мацярынскіх сцяжынках. Нават і бабуляй ужо стала. Неўпрыкмет прабеглі гады. І сівізна з'явілася ў валасах.

Шмат вучняў бачыла яна ў сваім жыцці: добрых і "цяжкіх", уважлівых і нядбайных, таленавітых і лайдакоў. І ўсё сваё настаўніцкае жыццё памятала яна пра тое, што галоўная задача — з тых дзяцей, што прыходзяць да яе ў клас, выхаваць сумленных людзей, добрых грамадзян, сапраўдных патрыётаў.

Адпываюць апошнія дні лета. Хутка скончацца каникулы, пачнецца новы навучальны год. Нехта скажа: "Зноў тое ж самае". Чалавеку недасведчанаму здаецца, што і сапраўды так. Але як ён памыляецца! На лінейцы першага верасня сустрэне яна зусім іншых вучняў. Не, клас будзе той самы. Але як пасталеюць, як падраснуць за лета яе дзеткі. Зусім іншымі стануць іх думкі і імкненні. Нязвыклымі будуць іх паводзіны на ўроках. І пытанні, якія будуць задаваць, змяняцца — стануць больш глыбокімі, запатрабуюць больш грунтоўных, удумлівых адказаў. Ды і літаратурныя творы будуць абмяркоўваць з іншых пазіцый. Раней іх цікавіла, ці праўда тое, што напісана. Зараз яны пачнуць задаваць больш пытанняў маральнага, грамадзянскага плана. І гэта прыносіць ціхую радасць: значыць, вучні нашы не толькі растуць, але і сталяюць, разумеюць.

Нечакана адчыніліся балконныя дзверы. На балконе з'явіўся малы, залапатаў нешта сваё, дзіцячае, зразуме лае толькі бабулі. Жанчына лагодна ўсміхнулася, паднялася са свайго месца і, зірнуўшы на амаль збеглае сонейка, пайшла ў кватэру разам з малым гарэзям. Першы ўнук бабулі Улі ўладна ўмяшаўся ў думкі і адагнаў жнівеньскі сум, заўсёды сум настаўніка перад пачаткам навучальнага года.

Таццяна СЯРКОВА

«Школьны званок» прывучыў...

Яна неверагодны рамантык, заўсёды актыўная, нястомная, выдатны педагог, чароўны расказчык гумарэсак, вясёлых жыццёвых сітуацый і... актыўны танцор-песеннік. Яна прывяціла сваё доўгае цікавае жыццё таму, каб выхоўваць дзяцей, вучыць школьнікаў і моладзь народнаму мастацтву. Так пра яе гавораць усе ў гарадскім пасёлку Целяханы, што ў Брэсцкай вобласці.

Гэта Сабіна Станіславаўна Чарнецкая. У свае 82 гады яна і цяпер ніколі без вучняў не бывае. Нарадзілася Сабіна Чарнецкая 27 студзеня 1925 года ў вёсцы Будні, што ў Нараўлянскім раёне Гомельскай вобласці. Яе дзяцінства прайшло ў голадзе, холадзе, як у народзе гаворыцца. У цяжкі 1933 год бацька паехаў у заробкі ў Кіеўскую вобласць, каб пракарміць сям'ю, пакінуўшы жонку з трыма маленькімі дзецьмі, і... не вярнуўся адтуль. Маці працавала краўчыхай.

Яшчэ да вайны Сабіна паспяхова закончыла 8 класаў Калінкавіцкай чыгуначнай школы. Марыла стаць матэматыкам. Але ў апошні момант вырашыла пайсці па шляху філалогіі. Экстэрнам здаўшы экзамены за сярэдняю школу, яна ў знамянальным 1945 годзе становіцца студэнткай Беларускага ўніверсітэта. Прытым яшчэ знаходзіла час працаваць настаўніцай у мінскай жаночай школе № 2.

У 1950 годзе мяне з дыпламам БДУ направилі па размеркаванні ў г.п. Целяханы, — успамінае Сабіна Станіславаўна. — ...Мне, маладзенькай настаўніцы, у пасляваенныя гады было не так проста. Ды яшчэ мой брат Іван, які ў вайну партызаніў, вяртаўся дамоў увесь паранены і пакалечаны. Пасля стаў студэнтам Ленінградскай сельгасакадэміі імя Ціміразева. У Целяханах мне было наканавана лёсам жыць і працаваць, аж да самага выхаду на пенсію, настаўніцай рускай мовы і літаратуры. У 50 гадоў яшчэ закончыла

завочна інстытут замежных моў.

— Каб чытаць англійскую літаратуру ў арыгінале, — падкрэслівае настаўніца.

Цяпер, ужо 82-гадовую Сабіну Станіславаўну цяжка ўбачыць без справы. Яе можна сустрэць у любым месцы пасёлка, нават у самую непагадзь. То людзі ідуць да яе, то яна да іх. Адным яна дапамагае ў вывучэнні рускай мовы, другім — беларускай, трэцім — замежнай. Яна вольна можа весці гаворку на польскай, украінскай мовах...

Пасля выхаду на пенсію ў Сабіны Станіславаўны ўсе дні і нават гадзіны распісаны.

— І да гэтага мяне прывучыў "школьны званок", — з вясёлай, як заўсёды, усмешкай тлумачыць.

Дзіву даешся, адкуль у гэтай жанчыны бярэцца энергія. У яе "раскладзе" знаходзіцца час яшчэ быць частым госцем ДК. Яна часта прыносіць суды песні, свае аўтарскія прыпеўкі, гумарэскі, анекдоты, вершы. Яна заўсёды выдатны танцор, у любой кампаніі становіцца "тамадой". Яна выдатна дэкламуе, артыстычна выконвае народныя песні (вельмі многа іх ведае на памяць).

Сабіна Чарнецкая выдатны педагог (ёй у 1968 годзе быў уручаны нагрудны знак "Выдатнік народнай асветы"), а яшчэ — неаднаразовы пераможца аглядаў, конкурсаў мастацкай самадзейнасці. Вось, напрыклад, у першыя дні ліпеня 2006 года ў горадзе Брэсце праходзілі заключныя мерапрыемствы IX абласнога фестывалю творчасці ветэранаў вайны і працы пад назвай "Неспкойныя серца". Там наша геранія выступала ў ролі выканаўцы аўтарскіх гумарыстычных мініячур.

Хочацца паважанай Сабіне Станіславаўне пажадаць шчаслівага даўгалецця пад мірным беларускім небам!

Яўген ЛАПЦЕЎ

Аддыходзілі апошнія жнівеньскія дні. Амаль нябачны ветрык калыхаў галіны дрэў, мімаходзь заляцеў і на балкон звычайнага шматпавярховага дома. На балконе сядзела жанчына. Познія сонечныя промні асцярожна датыкаліся да яе твару, на якім адбіваліся то добразычлівасць, то сум, то пясчота да кагосьці ці чагосьці, што ўсплывала ў думках гаспадыні балкона. Сонцу цікава было, пра што думае гэтая добрая жанчына, пра што ўспамінае. А дабрыня яе не выклікала ніякіх сумненняў, бо нічога злага не з'явілася на яе твары ані на імгненне.

А жанчына ціха сядзела, слухала шлох галін, адчувала на твары ласкавасць промняў сонца і ўспамінала.

...Уленькай, Улюшкай называла дзяўчынку маці. Простая вясковая жанчына, пеціла яна сваю маленькую дачку і марыла, каб дзіцятка яе выйшла на шырокі шлях, каб жыццё яе было ціхім і ўладкаваным.

Уля, Ульяна... Так звалі дзяўчыну сябры і аднакласнікі. Побач з імі сядзела яна за школьнай партай і слухала настаўнікаў. Здавалася, што настаўнікі ведаюць усё на свеце. І так хацелася стаць падобнай да іх. А яшчэ хацелася знайсці такую прафесію, каб ніколі не расставацца з роднай мовай, якая гучала побач усё жыццё.

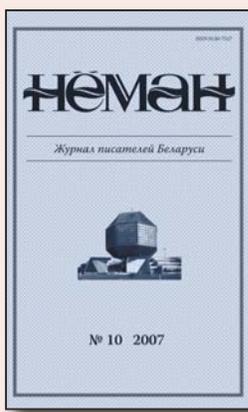
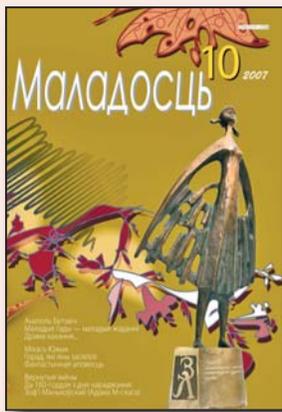
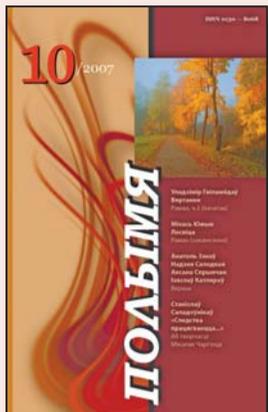
Мінула колькі год, і ўжо Ульяна Канстанцінаўна, маладая настаўніца роднай мовы, увайшла ў клас.

Нельга забыць свой першы самастойны ўрок. Вучні спачатку насцярожана сустрэлі маладую настаўніцу. Але з цягам часу позірк іх рабіліся больш прыязнымі і лагоднымі. І вось нарэшце наступіў дзень, калі дзяўчынка пацягнулася да яе са сваімі таямніцамі, а хлопцы — з просьбамі быць суддзёй у спрэчках.

Здаецца, на гэтым можна было б і спыніцца. Але нельга. Калі спыніўся, не будзеш ісці ўперад, твае вучні перагоняць цябе.

Колькі іх было, гэтых вучняў і ўрокаў. І нічога не спыніла шляху наперад: ні замужжа, ні нараджэнне трох дачок...

...Новая школа... Да яе заўсёды цяжка прывычацца. Асабліва калі гэта новабудуля. А яна пайшла. І, здаецца, ніколі пра гэта не пашкадавала. Акрамя цяжкасцей, тут шмат цікавага. Калектыў, дзе ўсе — навічкі; дзеці, сабраныя з розных школ. І кожны павінен прыстасавацца да кожнага.

вах "Маскі Чырвонай смерці" Эдгара По, "Як вы" — сіцслая замалёўка: "тузін чорных дзірак <...> усмоктэе разумную матэрыю" — сюжэт, які неаднаразова інтэрпрэталі класікі жанру, і які шматкроць эксплуатауюць неафіты. Значна больш арыгінальнымі і па ідэйным змесце, і па філасофскай падтэкставасці, і па антуражы падаліся апавяданні "Не Кларк" і "Варыянтнае бюро". У першым — бліскуча ўвасоблена сітуацыя "кампрамісу", адчуваецца аўтарская іронія адносна "сильных мира сего". У другім творы "ў фантастычным кантэксце" інтэрпрэтуецца біблейскі сюжэт пра Аўраама і Ісаака.

Апроч уласна мастацкіх твораў "Фантаст" прапануе чытачам нарыс Міколы Багадзяжа "Паляніца Настасся", дзе пра галоўную гераіню сцвярджаецца наступнае: "Гэтая дзяўчына была волаткай, як і іншыя асілкі-

сыпанной землёй пашні. <...> Я сваю, мёртвую, носіла два дні і две ночы по лесу. Сама по шею в воде, а ёё на руках подымаю". Амаль непрытомнай ад гора Антаніне сястра падмяніла мёртвае дзіця на жывое. Гэтую тайну Антаніна ахоўвае ўсё жыццё... Апроч усяго, гераіня перажывае асабістую жаночую драму: яна не дачакалася з вайны свайго мужа, які, нібыта, выжыў, але не вярнуўся дадому. Распаўсюдзіліся чуткі, што садагт звязан лёс з іншай... Праўда стала вядомай праз многа год: мужа забіў аднавісковец, які марыў звязаць жыццё з Антанінай: "Нурын на следствии показал место, где он выследил и убил раненого солдата, демобилизованного из-за этой раны, когда тот возвращался домой в первые дни после освобождения, и, забрав документы, жил по ним столько лет"... Нельга не адзначыць, што кранае ў творы не толькі сам драматычны сюжэт. Апавядальная манера аўтара, дзе эпічна-філасофскі пафас перыядычна "ўзрываецца" парывіста-ўсхваляванымі ўнутранымі маналогамі і эмацыянальнымі развагамі гераіні, надзвычайна абстрае адчуванне глыбіні іх душэўных пакутаў і перажыванняў. Хацелася б адзначыць яшчэ адзін факт... Некаторыя эпизоды з рамана Ніны Маеўскай дастаткова выразна нагадваюць асобныя калізій з рамана Уладзіміра Саламаха "Разверзніце, земля", які гэтаксама друкаваўся ў "Нёмане" (№ 5, 2006 г.). Верагодна, гэта проста супадаенне, бо ў цэлым твор захоўвае сваю індывідуальную і самастойную канцэпцыю, у стылі і кампазіцыі адчуваецца жывая фактычная аснова.

Паэтычны "Нёман" прадстаўлены вершамі Мар'яна Дуксы (пераклад Фёдара Яфімава), Міколы Шабоўіча (пераклад Андрэя Цяўлоўскага), Рыгора Сарокі, Мікалая Шашкова, Ніны Давыдзенкі і Наталлі Няtleўскай.

Пэрсанажы ўсіх апавяданняў Васіля Ткачова — "Слепой і зрычый", "Чеботок", "Раб шмеля", "Кресло" — так званыя "дзівакі", у пэўнай ступені падобныя на слаўтых гераюў прозы Васіля Шукшына. Яны шчырыя і незалежныя, непасрэдныя і непрадказальныя... І ўсе яны выглядаюць даволі камічна, нягледзячы ні на двухсэнсоўнасць, ні на яўны драматызм сітуацыі, у якіх часам апынаюцца. З вялікай любоўю і ўвагай, якія, несумненна, выклікаюць павагу да самога аўтара, пісьменнік намалюваў рэалістычныя і адмысловыя партрэты сваіх неардыннарных сучаснікаў.

Сюжэт апавядання Веры Май "Монтенегро" выглядае залішне расцягнутым. Па сутнасці ключавыя падзеі гісторыі тычацца двух персанажаў — пісьменніка, чалавека сталях год, і маладой дзяўчыны. Як урэшце высьвятляецца, у паўднёвую краіну дзяўчына прыхахла, каб убачыць бацьку, які калісьці кінуў яе маці цяжарнай, і якога, адпаведна, гераіня ніколі не бачыла... Пісьменнік з прафесійнай увагай пільна "ўтвараецца" ў дзяўчыну, "вывучае" яе, як магчымы аб'ект патэнцыйнага мастацкага твора. Сама па сабе сітуацыя, безумоўна, заслугоўвае мастацкай інтэрпрэтацыі. Аднак дамінуюць у апаведзе шчодрыя апісанні кожнага з членаў экскурсійнай групы, дэталёва разглядаецца спецыфіка ўзаемаадносін спадарожнікаў, прычым у большасці выпадкаў характарыстыкі асоб маюць схематычную і эскізна-павярхоўную абмалёўку. Нязначныя эпизоды і другасныя перыпетыі распісваюцца аўтарам з празмернай увагай да кожнай драбніцы. Неглыбокая распрацоўка вобразаў гераюў, адсутнасць лагічнай кампазіцыі і спрошчаны паказ падзей ператвараюць апавяданне ў пасрэдную і занудную гісторыю.

У рубрыцы "Літаратурная крытыка" друкуецца артыкул Георгія Кісялёва "Запас прачносьці. Взгляд на поэзію-2006 журналу "Польмя".

Лада АЛЕЙНІК

Сакрэт майстэрства

Гледзячы на некаторыя "пошукі" і "эксперыменты", якіх сёння надзвычай багата ў мастацкай літаратуры, яшчэ раз пераконваемся ў справядлівасці меркавання рускага літаратуразнаўцы Аляксея Чычэрына, які падкрэсліваў: "...ніколі сапраўдныя пісьменнікі ні да якіх <...> "сакрэтаў", "прыёмаў", ні да якіх фокусаў не звярталіся. Яны бясконца многа вывучалі жыццё, вывучалі чалавека, шукалі зносіны з народам, з лепшымі розумамі свайго часу, яны радаліся, гневаліся, надрываліся ад пакутаў, яны па-свойму думалі і таму па-свойму пісалі, імкнучыся да праўды. У зацятай працы яны ўзрошчвалі свой талент, галоўнай сілай якога былі жыццёвасць і духоўнае багацце"...

Паралелі тут выяўляюцца на ўзроўні асацыяцый, рэмінісцэнцый, заснаваных на падабенстве ідэйна-мастацкай канцэпцыі і сімволікі вобразаў. У цэнтры абодвух твораў — трагедыя асобнай сям'і, у кожным — тыповая для свайго часу. І ў класічнай п'есе, і ў сучасным раманае вонкавыя і ўнутраныя канфлікты выяўляюцца праз сутыкненне розных думак і поглядаў на жыццё, на лёс, супярэчнасці інтымна-асабістага характара непасрэдна звязваюцца з супярэчнасцямі грамадскімі... Героі "Лесвіцы", як і героі "Раскіданага гнязда", прагнуць шчасця, аднак кожны з іх разумее яго па-свойму, імкнецца да рэалізацыі свайго жыццёвага ідэалу. Некаторыя героі рамана яўна маюць прататыпаў у п'есе Купалы... Так, напрыклад, дачка Паўла Багаткі Тамара, спакушаная багатым бізнесоўцам Жыгоцікам, у многім прыпадабняецца да Купалавай Зоські, спакушанай панічом; сын Юрась — музыка-самавучка, так званы рок-гуртовец, — выдаецца вычварна-гратэскавай копіяй Данілі; маці Вера Генадзеўна нагадвае Марылю; сам Павел Багатка, які ў фінале твора памірае ад інфаркту, мжволі ідэнтыфікуецца з гаротным Лявомам Зябілікам... Міхась Южык ілюструе сучасныя праблемы, "новае" разуменне шчасця і "асалодаў жыцця", таму ў раманае знайшлі адлюстраванне і іншыя аспекты жыцця соцыуму (тут і наркаманыя, і нетрадыцыйныя сексуальныя ўдзехі і інш.)... Увогуле адметнасць творчай манеры пісьменніка бачыцца ў дыялектычным узаемадзеянні аўтарскай асобы з часам, у самім іранічным пафасе рамана.

Рубрыка "Постаці" змясціла артыкул Станіслава Саладоўнікава "Следства працягваецца...", прысвечаны творчасці Мікалая Чаргінца.

"Крытыка і літаратуразнаўства" прадстаўлена даследаваннем Алеся Бельскага "Неадлучная ад традыцыі. Паэзія часопіса "Маладосць" за 2006 год, артыкул першы".

Сярод матэрыялаў "Кнігарні" — рэцэнзія Сяргея Новікава "Удалае даследчыцкае "паляванне" на гісторыка-дакументаль-

ную кнігу Вячаслава Селяменева і Віктара Шымоліна "Охота на палача". У рэцэнзіі "Майстар-клас" дэбютанта" разглядаецца кніга Юрася Нератка "Закуцце".

«Маладосць» № 10

Паэтычныя старонкі часопіса прадстаўлены вершамі Алёны Рыбкі, Валянціна Лукшы, Яўгена Гучка і Леаніда Дранько-Майсюка.

У "Маладосці" друкуецца чарговы выпуск "часопіса ў часопісе" "Фантаст". Жанр фантастыкі, як вядома, прынята залічваць у забаўляльныя, аднак аповесць Міхаса Южыка "Горад, які яны засялілі" вылучаецца выключнай інтэлектуальна-філасофскай насычанасцю і своеасаблівай сімвалічнай двухсэнсоўнасцю. Увогуле твор выглядае жанраварыяльным, незалежным ад агульнапрынятых літаратурных канонаў і клішэ. У сюжэце нязмучана спалучаецца рэалістычнае і ўмоўна-містычнае, спецыфічная відовішчнасць выдатна "падсвечвае" ідэйны змест твора. Разам з героем (які напачатку выклікае грэблівасць і агіду, а ў фінале — нечаканае шчырае спачуванне) чытач перажывае на працягу чытання аповесці шырокі дыяпазон эмоцый — ад безвыходнасці і адчаю да ўраўнаважанага аптымізму. Інфернальная сімволіка твора, безумоўна, можа мець разнастайныя інтэрпрэтацыі... Відовішчца "змярцелага горада" выклікае найперш асацыяцыю з пакутлівым адчуваннем адзіноцты, распачныя на маганны персанажы выравацца за межы "мёртвай прасторы" нагадваюць спробу "ўцэкаў ад самога сябе"... Але, як кожны неардыннарны мастацкі твор, гэтая аповесць здольна атрымаць у чытачоў адрозныя ацэнкі і сэнсавыя ідэнтыфікацыі.

У "Фантаст" змешчаны чатыры апавяданні Андрэя Паўлукіна. Ахарактарызаваць іх у агульных рысах немагчыма, бо творы вельмі розныя і па змесце, і па мастацкай эстэтыцы, і па кампазіцыйнай структуры. Апавяданне "Томас Мор" — даволі пасрэдны экзерсіс па маты-

дзяўчаты, яна вяла поўнае прыгод і небяспекі жыццё. Настасся была вельмі моцнай. Дасканала валодала зброяй. А ў стральбе з лука яе не маглі перамагчы не толькі папелішчы-паляніцы, але і асілкі-мужчыны. Нішто не пахла яе ні ў лясных нетрах, ні ў чыстым полі. А яшчэ, як сцвярджае быліна, Настасся была "пісанай" прыгажуняй".

Драматургія прадстаўлена ў часопісе творама Анатоля Бутэвіча з арыгінальным жанравым вызначэннем — "драма каханя — для няспешнага чытання" пад назвай "Маладыя гады — маладыя жаданні", прысвечаная Максіму Багдановічу.

"Маладосць" пачала друкаванне краязнаўчага даведніка "Літаратурныя мясціны Беларусі", аўтарамі якога з'яўляюцца Лідзія Кулажанка, Адам Мальдзіс і Святлана Сачанка. У прадмове да публікацыі рэдкалегія часопіса адзначае: "Перад вамі, шановныя чытачы, — незвычайнае і, у пэўным сэнсе, эксперыментальнае даведчае выданне, прысвечанае беларускай літаратуры і шматомўнай літаратуры Беларусі. Незвычайнасць яго заключаецца ў тым, што ўпершыню ў нашым літаратуразнаўстве аўтары зыходзяць не ад асобы пісьменніка, не ад яго творчасці, а ад зямлі, якая яго нарадзіла ці натхняла. Таму прычына размяшчэння матэрыялу — не персанальныя, а геаграфічныя, тэрытарыяльныя".

Цыкл публікацый "Маладосць" прысвяціла 160-годдзю з дня нараджэння Зоф'і Манькоўскай. Сярод матэрыялаў — артыкул Ігара Запрудскага "Песня сэрца, якое так гарача адчувала", Уладзіміра Мархеля "Права на шчырасць", Ірыны Багдановіч "Дарагавіцкія песні Зоф'і Манькоўскай", Таціяны Нілавай "Апошні рамантык і першы мадэрніст", іншыя.

«Нёман» № 10

У заключных частках рамана Ніны Маеўскай "Холод донной воды" (пачатак у № 9) развязваюцца вузельчыкі тайнаў, якіх нямаа было ў лёсах персанажаў. Прадчуванні галоўнай гераіні мелі пад сабой цалкам аб'ектыўны падставы: яе маці ўсё жыццё хавала ад дачкі, што яна ёй не родная. Драматычны падзеі бяруць пачатак яшчэ з часоў Вялікай Айчыннай вайны: Антаніна, маці галоўнай гераіні, ратуецца ад пераследу, страціла сваё дзіця, — дзяўчынка памерла. А другая жанчына, ратуючы сябе і старэйшага хлопчыка, выкінула на згубу сваю дачушку-немаўля... "Да, бросила. Беспомощную, слабую, как росток на морозе, как зёрнышко, не при-

Марыя Шамякіна друкуе ў "ЛіМе" шэраг артыкулаў, да- тычных літаратурнага працэ- су. Верагодна, летняя спэка і адпачыны настрой паспры- ялі таму, што я няўважліва прагледзела першы з серыі яе матэрыялаў. А вось другая публікацыя аўтаркі мяне за- чапіла, і тады я перачытала першую, каб скласці цэлас- нае ўяўленне пра "карціну літаратурнага працэсу" Марыі.

Толькі без «ітэрацый»

жаць у адным тэксце і пра камерцыйнасць літаратуры, і пра авангард і знайсці для гэтага агульны падмурак у класіфікацыі. Зрэшты, потым яна напісала, што творы класічнага кірунку не з'яўляюцца класікай, але толькі нясуць пэўны патэнцыял, і тут жа адзначы- ла, што класікай можа быць і авангардны твор. То бок сама абвергла тэзіс, абвешчаны на пачатку артыкула.

Далей М. Шамякіна адзначыла асаблі- васць сучаснага беларускага авангарда, якая, на яе думку, заключаецца ў адсутнасці крытыкі капіталістычнай сістэмы (людзі старэйшага пакалення, мяркую, лаяльнай паставіцца да словазлучэння, але мне ўсё ж рэжа вуха "капіталістычная сістэма": так цяпер не гавораць). Але далей, разважаючы пра авангард і яго рысы, аўтарка пазбавілася самага важнага слова — "сучасны". **І кажу- чы пра авангард наогул, не згадала, што ця- пер мы сутыкнуліся з чарговаю яго хваляй, бо першая была жорстка "абсечана" паза-**

ці віданасьбітах. Самы яскравы сучасны прыклад — творчасць Дзяніса Хвастоўска- га. Ніхто цяпер не прачытае верш "Пы- ласос" так, як чытаў яго Дзяніс. Яго кніга "Лутназад" цікавая, але ў выглядзе аўдыё- кружэлікі магла б быць цікавей.

Авангардныя творы, складзеныя з харчо- вых прадуктаў, аддадзеныя ігушкам ці напі- саныя на снезе, — добрая забаўка. Але з уз- ростам хочацца пакінуць след, які не растае разам з першымі промнямі веснавога сонца. Мне здаецца, што ўсведамленне своеасаблі- вай нетрываласці авангардных твораў вісіць над аўтарамі дамоклывым чымом. Я, вядома ж, не магу сцвярджаць, што пераход авангарды- стаў да рэалізму ва ўмовах беларускай літа- ратуры абавязковы, але, пагадзіцеся, часты.

Марыя згадала Усевалада Гарачку як аў- тара кнігі "пародый на савецкую культуру" (маецца на ўвазе зборнік "Тралетарскія пес- ні"), але нельга не нагадаць, што ў той жа год выйшла ягоная кніга "правільных" вершаў "Даты".

Адзін з лепшых сучас- ных беларускіх пісьмен- нікаў Альгерд Бахарэвіч таксама родам з "Бум-Бам-Літа". Пількасці ўсіх класіфікацый і азначэнняў спрыяюць і самі аўтары. Напрыклад, тэрэзэўзаван- не вакол авангарднай твор- часці "Бум-Бам-Літа" адбы- валася чамусьці ў тэрмінах і паняццях постмадэрнізму, а цяпер галоўны крытык "Бум-Бам-Літа" Юрась Бар- севіч наогул сцвярджае, што бумбамлітаўцы — рэ- алісты.

Шчыра кажучы, я мяр- кую, што размаітасць сты- ляў і кірункаў і адначасо- вае іх існаванне не толькі ў беларускім літаратур- ным працэсе наогул, але і ў творчасці аднаго аўтара не даюць нам падставы ўпэўнена іх акрэсліць. Мо ў такіх умовах **карэктнай казаць пра тое, што ў творы выкарыстоўваюць ці прыёмы авангарда ці рэалізму?**

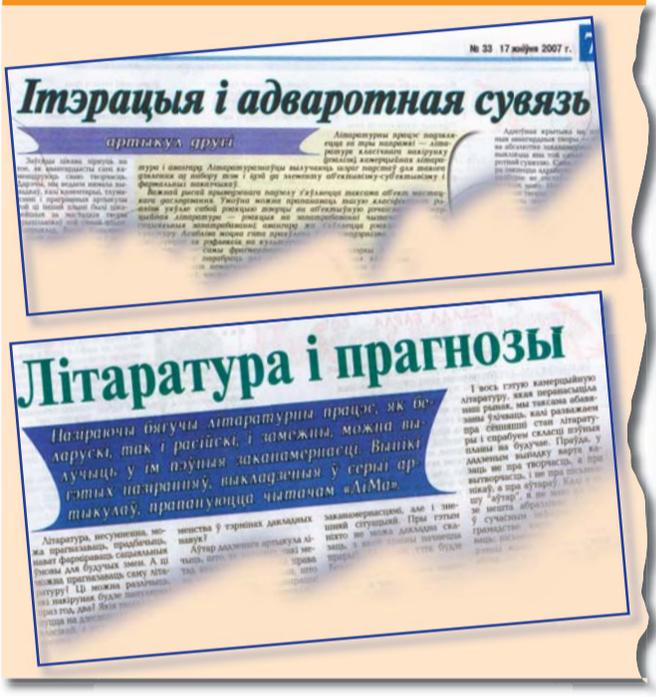
Марыя Шамякіна адзначыла, што ка- мерцыйны попыт не мэта авангарда. І мае рацыю. Але для яго актуальныя іншы пошты: авангард добра экспартуецца. Толькі пералік замежных фестываляў, у якіх удзельнічалі бумбамлітаўцы, займае некалькі старонак. Пасля распаду "Бум-Бам-Літа" ў 1999 годзе была яго ўдзельнікі ездзілі выступаць пад ранейшай шыльдай, бо гэта ўжо раскруча- ны брэнд (як у камерцый).

Марыя часта прыгадвала ў артыкуле пра- вакацыйнасць, якая цяпер, трэба адзначыць, з надзвычайнага феномена, што скаланае будынак літаратуры, пераўтварылася ў пры- ём. Ад некаторых аўтараў мы ўжо чакаем правакацыі, а таму не рэагуем на яе так, як раней.

М. Шамякіна згадала і спробы "па- валіць старых ідалаў": "Што характэрна, кожны раз грамадства рэагуе так, быццам чые заклік упершыню". Па-першае, чар- говы заклік звычайна разлічаны ўжо на новае пакаленне пісьменнікаў з новымі сувязямі і новымі "ідаламі". А па-другое, рэакцыя на, прызнаем, часта бяскрыўда- нае "паўстанне моладзі" з'яўляецца не рэакцыяй усяго грамадства, а рэакцыяй асобных людзей. Іншыя ігнаруюць і пра- ходзяць міма, а хтосьці рэагуе — і гэта ро- біцца заўважным. Таму тут усё залежыць ад зацікаўленых асоб. Калі я паўстану, да прыкладу, супраць Адамчыка, Багдановіча, Брыля, Быкава і далей па алфавіце, Марыя пасмяецца з гэтай нагоды з калегамі. А калі супраць Івана Пятровіча? Марыя, напэўна ж, не ўгадае, што да мяне сотні маладзё- наў паўставалі супраць рознага кшталту аўтарстваў і што рэагаваць на сто разоў гаворанае — банальна. У правакацыях і іх розгаласе ўсё залежыць ад правільна вы- браных для здзеку асоб. Тут па нашым ча- се без піяр-менеджэра нікуды.

І завяршыла аўтарка свой артыкул сцвер- жаннем пра тое, што толькі фактам свайго існавання ніякі (нават геніяльны) твор не можа разбурыць грамадства і яго сістэму ка- штоўнасці. Гэта прагучала, як заклік у бок твораў і аўтараў, маўляў, як ні правакуй, як ні арыгінальнай, а нічога не зменіш. Мне ж здаецца, што некарэктна так фармула- ваць думку, бо спытаем сябе, што ж гэта за грамадства, якое можна разбурыць адным творам, хай нават геніяльным?

Аксана БЯЗЛЕПКІНА

літаратурнымі фактарамі (дзяжурны па гі- сторыі беларускага авангарда ў нас Віктар Жыбуль, з чых артыкулаў можна даведацца падрабязней пра авангард пачатку ХХ ст.).

На жаль, аўтарка менавіта ў гэтай се- рыі артыкулаў уласціва "гаварэнне наогул". Так, з другога артыкула мы даведваемся пра авангарда наступнае:

"Авангардысты імкнуцца да выключнай арыгінальнасці, не жадаюць паўтараць вядо- мых ісціны. ... аддаюць перавагу іроніі, алегарызму, дыстанцыраванню ад знешніх падзей ... звыклае сітуацыя выклікае ня- звыклую рэакцыю, часцей за ўсё — свядома правакацыйную". Авангард у пэўным сэнсе выконвае ролю вядра халоднай вады для надта гарачых галоў. Самыя ўдалыя з твораў гэтага накірунку вымушаюць паразва- жаць, наколькі адекватна мы ўспрымаем рэчаіснасць. Ён заклікае задумацца."

Мне здаецца, што ўсё вышэй зацыва- нае мае дачыненне не столькі да авангар- да, колькі да літаратуры наогул. Калі твор неарыгінальны ці не прымушвае задумацца, то дарэчы згадаць яшчэ адну класіфікацыю: літаратура і нелітаратура.

Развагі ж пра адваротную сувязь цал- кам падтрымліваю. Марыя вельмі пра- вільна адзначыла, што авангардны твор можа стаць, а, можа, і не стаць класікай, але ў рэалістаў шансаў болей. Але тут я не ўстрымаюся, каб не выказацца наконт зваротнай сувязі авангардыстаў з рэалі- стычнай традыцыяй. Цікава заўважыць на прыкладзе "Бум-Бам-Літа", які адбываецца дрэйфанне да рэалізму. Насамрэч існуе тры шляхі (тры матывацыі), праз якія аў- тары-авангардысты набліжаюцца ў сваёй творчасці да рэалізму.

Калі пісьменнік хоча ўвайсці ў нацыя- нальную традыцыю, ён мусіць быць ад па- чатку бліжэй да яе, гэта значыць свядома здрадзіць авангарду. Другі шлях да "вяр- тання" ў традыцыю — звычайнае баналь- нае сталенне. Не ўсе ўмеюць цэлае жыццё прабаўваць у літаратурны гульні (прына- мсі, у неспрактываванага чыгача ствара- ецца ўражанне, што авангард нечым блізка да дзіцячай літаратуры, а ў Расіі ў пачатку ХХ ст. гэта ўмела выкарыстоўвалі выдаўцы з "Детгиза").

Ёсць і трэці шлях да рэалізму. Гэта разу- менне, што авангардны твор часта памірае разам з аўтарам, як роля памірае разам з акцёрам, калі не задакументавана на аўдыё-

Рэкі ў многіх мастацкіх творах становяцца свайго роду аб'ёмнымі героямі-вобразамі, праз якія той ці іншы літаратар імкнецца глыбей раскрыць сваю творчыю задуму, лепш па- казаць лучнасць персанажаў з роднай ім зямлёй. Для прыкладу, у апавесці Якуба Коласа "Дрыгва" гучыць сапраўднае песня Прыпяці, з якой звязана ўсё жыццё га- лоўнага героя, адважнага партызана дзедз Тапаша.

Бесядзь — крыніца натхнення

Знакаміты ж раман-эпапея вядомага рускага пісьменніка Вячаслава Шышкова, у якім пада- дзена шырокая панарама мінулага Сібіры, уво- гуле называецца "Утрум-рака". Што датычыць паэзіі, дык якое аўтара ні возьмеш, абавязкова натрапіш на радкі, што напоўнены замілаван- нем лірычнага героя да ракі, якая калыхала на сваіх хвалях ягонае маленства. Ды, бадай, ніхто з прадстаўнікоў беларускай паэзіі не зрабіў гэта так шчыра, непаўторна, замілавана, як Аркадзь Куляшоў, усаўляючы любую яго сэрцу Бесядзь. Невыпадкова крытыкі, калі хочацца аса- бліва падкрэсліць прывязанасць А. Куляшова да зямлі дзяцінства, нават ужываюць крылаты выраз "Бесядзь імкне ў акіян".

Толькі не для аднаго Аркадзя Аляксандраві- ча Бесядзь з'яўлялася любімай ракой. З заміла- ваннем да яе ставіліся і іншыя паэты родам з Сасцюковіцкага раёна, а найперш Аляксей Ру- сецкі і Алякс Пільпякоў. А вось празаік Леанід Левановіч па сённяшні дзень працягвае пісаць свайго роду паэму бацькоўскай зямлі, у цэнтры якой нязменна застаецца Бесядзь. У пера- важнай большасці ягоных твораў літаратурны персанажы ў той ці іншай ступені прывязаны да гэтай ракі. У цыкле ж раманаў, жанр якіх, праводзячы паралель з "Палескай хронікай" Івана Мележа, смела можна назваць "Прыбе- сядскай хронікай". Бесядзь згадваецца неадной- чы. Асабліва калі гэта датычыць лёсу галоўнага героя Андрэя Сахуты. Так было ў "Шчыглах", "Паводцы сярод зімы", "Дзікай ружы". Гэта ж відавочна і ў рамане "Сіняе лета", які працяг- вае згаданы цыкл і даў назву яшчэ адной кнізе Л. Левановіча.

Дзеянне твора адбываецца ў космас пачатку 60-х гадоў мінулага года, калі ў самах пальцеў Юрый Гагарын. Сёння гэтая падзея, што азна- менавала сабой новы этап у развіцці чалавечтва, даўно стала гісторыяй. Як і шмат што іншае, з чым звязаны тагачасныя падзеі, якія праўдзіва адлюстроўвае аўтар рамана праз далейшае раз- гортванне лёсаў персанажаў, ужо добра вядомых чытачу па папулярных раманах. Але па-ранейша- му — безумоўна пісьменніцкая ўдача — вобраз Андрэя Сахуты, які, адслужыўшы ў войску, выбі- раецца першым сакратаром райкама камсамола, знаходзіць сваё сямейнае шчасце.

Лірычна-ўсхваляваны настрой апаноўвае га- лоўнага героя не толькі тады, калі ён сустрака- ецца з любай дзіўчынай, якая неўзабаве стане ягонай жонкай, але і падчас ягонага знаходжан- ня на ўлонні прыроды. Тады ў плынь рамана арганічна ўваходзяць эпизоды, што нагадваюць сваім зместам паэзію ў прозе. Хоць бы ўзяць та- кі прыклад: "Як хараша думаецца, лёгка робіцца на сэрцы, калі пльвіць у лодцы, сядзіш з доўгім вяслом на карме плавагонкі, а вакол вірвая вясновага вада. Улетку нешырокая звільстая Бесядзь блакітнай маланкай пятляла між лу- гоў, падмываючы пясчана-глеістыя берагі. Вада яе была чыстэтка, духмяная, дыхала водарам явару, чабору і водарасцей, жоўтых булдовак- гарлачыкаў. Цяпер Бесядзь нагадвала бурлівае мора — ад вясні і да цёмнай зубчатой сіняны лесу стала суцэльна мутна-бурая вада".

Да месца ў рамане і лірычнае адступленне, калі пачуцці, якія перажываюць літаратурны персанажы, знаходзяць адпаведны розгалас у душы самога апавядальніка, і ўжо гучыць ад- на песня-прызнанне ў любовасці да роднай зям- лі: "Люблю я шматколернае жыццё! Люблю колеры жарсці і каханя — чырвоны і жоўты, люблю зялёны лес і прэста-зялёную сенажаць. Але ці не самае вялікае месца ў прыродзе на- лежыць сіняму колеру. Сіняе неба і сіняе мора, сінія горы і сінія азёры. Сіня валожка ў жыцце і сіня тракава над роднай Бесядзю...".

Да ракі маленства пісьменнік звяртаецца і ў эсе "Горкі смак радзіды", у якім распавядае пра тое, як жывуць яго землякі сёння: "Беларусь на карце нагадвае кляновы ліст. На самым усхо- дзе нашай дзяржавы ёсць паўкруглы выступ-за- зубрына, які перасякае блакітнае жылка Бесядзі. Гэта рака майго маленства. На яе малаўнічым беразе стаіць мая родная вёска Клявічы".

І раман "Сіняе лета", і эсе, як і многія іншыя творы Л. Левановіча пераконваюць, што пры- рода нязменна з'яўляецца для літаратараў той невычэрпнай крыніцай, з якой ім пастаянна чэрпаць натхненне, а калі за пяро бяруцца тыя, хто высока трымае сваю прафесійную планку мастацкай, дык іх абавязкова напаткоўвае поспех.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Спадзяюся, што Марыя, з якой мы ка- лісці пазнаёміліся на пасяджэннях суполкі "Літаратурны квартал" (потым "Літаратурнае прадмесце"), пагодзіцца з вясялай фразой: які аўтар не марыць расплачаць дыскусію! Бо на маю думку, некаторыя яе тэзісы патрабуюць удакладнення.

У першую чаргу мне хацелася б зразу- мець, хто меркаваны чыгач артыкулаў? Ці існуе ў нашым калылітаратурным грамадстве чалавек, які аднолькава натуральна ўспрыме нафталінныя фразы кшталту "класавая ба- рацьба", "капіталістычнае грамадства", "ку- мачовыя лозунгі" і модныя тэрміны "неліней-насць", "кропка біфуркацыі", "ітэрацыя"?

Шматзначны тэрмін "ітэрацыя" сустрака- ецца ў другім артыкуле двойчы: адзін раз у назве і адзін — у тэксце, але заўсёды ў ад- нолькавым кантэксце ("ітэрацыя і адваротная сувязь"), без аніякіх каментароў. Тэрмін, які можна падумачыць як паўтаральнасць абсалютная ці з адхіленнямі, прыйшоў у гумані- тарныя навукі з матэматыкі, займае свой "ад- паведнік" у літаратуразнаўстве, але ў іншых кантэкстах.

Менавіта такая "звязка" ітэрацыі з ад- варотнай сувяззю, якую ўжыла Марыя, мне трапілася ў наступнай фразе (дзякуй пошука- вай сістэме Google): "Прынцыпы хаосу, як іх апісвае матэматычная супольнасць, ітэрацыя і адваротная сувязь". І ўсё стала яшчэ забы- таней. Прынамсі, на маю думку, дастасаванне падобных тэрмінаў да літаратурнай сітуацыі патрабуе некалькіх тлумачальных абзацаў, памятаючы, як у школьных задатках: хай гэта будзе ікс, а тое — ігрэкс.

Але гэтае тэрміналагічнае пытанне можна вырашыць і прасцей. Калі я правільна зразу- мела, у каторым са шматлікіх значэнняў ужы- ты тэрмін ітэрацыя, то намаганні аўтаркі былі калі не марнымі, то збыткоўнымі. Паўта- ральнасць след, у след з колькасцымі зменамі, 9эліпсства, графаманія) ці паўтаральнасць з якаснымі зменамі (суадносны традыцыі і на- ватарства) разам укладаюцца ў даўно вядомы і правяраны тэрмін "пераемнасць".

З другога боку, магчыма, я залішне па- трабавальная: ад спантанных, нязмушаных разважанняў Марыі пра літаратурны пра- цэс (як з сярбамі да кубачкам кавы) я чакаю лагічнасці і грунтоўнасці, нібы ад сур'ёзнага навуковага артыкула.

Для сталых чыгачоў "ЛіМа" прапанаваная Марыяй інфармацыя не дадае новых ведаў. Да таго ж разважанні аўтаркі не падамоў- ваюцца канкрэтыкай: свае меркаванні пра камерцыйную літаратуру Марыя ахоўвала надзейным імёнамі Ульяму Шэскіпра, Жуля Верна і Фёдара Дастаеўскага; таксама спа- сылалася на Камю і Гюісманса; у першым артыкуле пералічыла фантастаў-украінцаў, аўтараў Седзінага паходжаньня, але не зга- дала ніводнага беларускага літаратара. Я не займаюся адмыслова нашай рускамоўнай літаратурай, але выказаныя Марыяй мерка- ванні можна было лёгка праілюстраваць ту- тэйшымі імёнамі: Н. Багракова, Т. Лісіцкая, В. Грамыка, А. Папова, А. Андрэў і іншыя.

Шматабядавальны, калі хочаць, камерцый- ный, назвы артыкулаў ("Літаратура і прагно- зы", "Ітэрацыя і адваротная сувязь") не маюць надзейнага тылу ў тэкстах. Марыя закранула важныя пытанні: "што мы можам прагназа- ваць у літаратурным працэсе і як далёка ў будучыню распаўсюдзяцца нашы прагнозы". Але нават не паспрабавала адказаць на іх. Пагадзіцеся, было б цікава пачуць меркаван- не ўдзельніцы літаратурнага працэсу ў трэцім пакаленні. Прагнозы могуць здзяйсняцца ці не, але калі яны фармулаваныя, яны стано- вяцца фактам літаратурнага працэсу. Пытан- ні ж, натуральна, такой вагі не маюць.

У другім артыкуле мяне здзівіла, што аў- тарка падзяліла літаратурны працэс "на тры напрамкі — літаратура класічнага накірунку (рэалізм), камерцыйная літаратура і аван- гард". Гэтая класіфікацыя проста правакуе на пародыю: "людзі дзеляцца на цёмнаску- рых, светласкурных і жанчын". Так робіцца заўважна, што класіфікацыя адбываецца па розных падставах. Насамрэч, ёсць літа- ратура рэалістычная і нерэалістычная, гэ- таксама як камерцыйная і некамерцыйная. Не мне нагадаваць унучцы Івана Шамякіна, што літаратура можа быць адначасова і рэ- алістычнай, і камерцыйнай, а гэта значыць быць і рэакцыяй на аб'ектыўную рэчаі- насць, і рэакцыяй на чыгачкія і сацыяльныя запатрабаванні.

Імкненне аўтаркі сабраць розныя паняц- ці ў адзін сказ зразумела: хочацца паразва-

Алена
БАГАМОЛАВА

Вышывае неба
Сінявата-чорная
Гаспадыня ноч...

БУДЗЕМ!

Жніўня жоўтыя знічкі
Лавіць у сівых туманах
Будзем!
І пускаць праз шкляную сталь
Месяцова-светлыя сны
Будзем!
І ляцець разам з ветрам
У палоне начы
На азёрны бераг,
Дзе жоўтым
Цвітуць касачы,
Будзем!

* * *

Землясвет люструе небасвет.

Месяцовы жоўты бляск
На сініх крылах неба.

Месяцовы белы шлях
У чорных хвалях мора.

Землясвет люструе небасвет.

* * *

І ўжо, здаецца, ўсё сагрэта-перагрэта.
Так завяршаецца цяпло
І так сыходзіць лета.
І ўсё ж антонаўка
Нямелай жаўцізнаю
Прасіць не спяшацца сонца:
Хто Жытню дапаможа
Круціць яго нястомныя красёнцы?

Генадзь
АЎЛАСЕНКА

* * *

Як лёгка жыць у чорна-белым свеце
І добра ведаць: хто чужы, хто свой!
Ды сонца нам адно і тое ж свеціць
І неба ў нас адно над галавой.
І бэзу каляровыя суквецці
На досвітку ўскіпаюць нездарма...

Як проста жыць у чорна-белым свеце
І шчыра верыць — іншага няма!

* * *

І куды яны, думкі, месяцаца,
І навошта ім так балець?
Мне да мэты — нібы да Месяца,
А да мары — яшчэ далей.
Зорак золата з неба зрываецца,
Месяц срэбраны зіхаціць...
Мэта іншы раз і збываецца,

Ну, а мара куды даляціць?!
Марыць — справа даволі марная,
Толькі як без мары пражыць!

Ну, а Месяц схавайся за хмараю,
Ну, а з хмары дожджык імжыць.

* * *

Ёсць дзесьці млын...
Ён меле нашы лёсы,
І сыплюцца ў мяхі
замест мукі:

Надзеі,
спадзяванні,
смах праз слёзы...
Не мы такія — лёс у нас такі!
Сівы млынар няспешна назірае,
Як жорны будуюць лёсы разбураць...
Ён не карае,
Ён не выбірае.
Ён можа толькі моўчкі назіраць,
Як нішчацца

надзённыя турботы,
Як трушчацца
смяротныя грахі...
І доўжыцца,
і доўжыцца работа...
І поўняцца,
і поўняцца мяхі...

* * *

На вяршыні не змог утрымацца,
І сарвайся,
і ўніз паляцеў...
Як такое магло атрымацца,
Калі толькі ты сам не хацеў?
Калі ж сам — як рашыўся на гэта?
Мо вяршыня падманнай была,
Мо з вяршыняй згубілася мэта,
Тая, што да вяршыні вяла?
Ну а, можа, вятры і грымоты
Закружылі, збіваючы з ног?
Ну а, можа, дастала самота,
І яе ты адолець не змог,
І з апошнім адчаем вар'ята
Ты спаліў сваё сэрца датла...
Ну а, можа, ва ўсім вінавата
Тая слава,
што позна прыйшла?

Як падманнага шляху пазбегнуць.
Як свой лёс без памылак вяршыць?
І чаму патаемная бездань
Прыцягальней бліскучых вяршынь?
Дзе ж, паэт, твая праўда святая,
Залатая сярэдзіна дзе?

Хтосьці зноўку з вяршыні злятае...
Хтосьці зноў да вяршыні ідзе...

* * *

Аркуш паперы... Чым жа ён стане?
Хто на ім выведзе

першыя словы?
Што гэта будзе:
Прызнанне ў каханні
Ці кулінарны рэцэпт
адмысловы?

Можа, павестка,
Магчыма, даведка,
Ліст віншавальны,
Заява,
аб'ява,
Скарга на мужа,
Паклёп на суседку...
(Гэта, на жаль,
паўсядзённая з'ява.)
Аркуш паперы

Спрацацца не можа.
Ты — гаспадар,
Ён табе давярае!
Аркуш паперы —
Нібы раздарожжа:
Столькі шляхоў,
А адзін выбіраеш...

Аркуш паперы
Ляжыць і чакае.
Аркуш паперы —
Доля такая!

Што на ім будзе
І чым жа ён стане,
Аркуш паперы?

Пытанне...
Пытанні...

Тэрцына

Заплюшчу вочы: мрояцца прасторы,
Пунцовы ветразь, хвалі, плёск вады.
Пльву кудысьці па бясконцым моры...

Пльву, ды вось не ведаю — куды?
Ды ведаю адкуль: ад скрухі быту,
Ад прадчування нейкае бяды.

Праз межы існавання і нябыту,
Праз межы шкадавання і надзей
Пльву... І гэты шлях,
ён мне адкрыты!

Там не было нікога шчэ з людзей...

Святлана
ЛОКТЫШ

**Святлана Локтыш нарадзілася ў
вёсцы Люсіна на Ганцаўшчыне.
Скончыла харавое аддзяленне
Гродзенскага вучылішча мастацтваў,
Беларускі ўніверсітэт культуры.
Працуе адказным сакратаром
Ганцавіцкай раённай газеты.
Вершы друкаваліся ў мясцовай і
рэспубліканскай перыёдыцы.**

* * *

Мне сніліся вершы:
такія сапраўдныя!
Іх рыфмы сугучныя,
метафары ладныя,
Іх думкі, сатканыя з болю і веры,
Прыручана сціхлі на ўлонні паперы.
Аловак хапаю, расплюшчыўшы вочы,
Ды вершы — у сне засталіся, у ночы.

Мне сніліся вершы...

* * *

Мяне не бойся: я не патрывожу
Спакоі твой і ўпарадкаваны быт.
А тое, што было між намі, можаць
У памяць адпусціць, або ў нябыт.

Мяне не бойся: зла не пажадаю,
Ні думкай не пакрыўджу, ні маной,
Не паспрабую прыгарнуць адчаем —
Ахвяры не патрэбна мне такой.

Сваіх пачуццяў бойся: ці аспрэчыш
Іх несвоечасоваць і напор?
Падумай, сэрца што тваё залечыць —
Вядзьмак-палын ці чарадзея-чабор?

Густая ночка коўдраю накрыла
Наш грэх і боль, адзіны на дваіх.
Прызнанняў словы лепей бы забыла,
А я, як назнарок, чакаю іх...

* * *

З акна апошні пас святла
Прабег па тоненькай бярозцы —
І пышным шалем ноч лягла
На стомленыя плечы вёскі.

Вакол палі, лугі маўчаць,
Не рыпнуць веснічкі, вароты,
Працяглая песні калаўроту
І шэпту яблынь не чуваць.

Кіруе балец цішыня:
Заснула вёска-працаўніца,
Каб разам з сонцам прахапіцца
Для шчырай працы дацямна.

Фота Кастуся Дробава

Шчасце ў дом

Вольга САВАШЧУК

Апавяданне

што адкладаў на вяселлі, легла ў сцены новага дома. За два леты яны зрабілі падвал, вывелі сцены і накрылі дах. Сыны забілі дошкамі вокны да вясны.

Прайшла не адна зіма. Зноў засвяціла яркае вясенняе сонца. Рыгор каторы выхадны адзін сядзеў каля хаты. Курьў, моўчкі аглядаў будоўлю.

Ды не столькі будоўля, як тое, што не ўладкаваны дзеці ў жыцці, муліла сэрца. Старэйшаму сыну ўжо трыццаць два гады і меншаму за трыццаць. Не паспееш азирнуцца — і дочки да гэтага ўзросту падцягнуцца. І ніхто не прывёў ні нявесткі, ні зяця. Нібы нейкае насланне. Суседскія дзеці, нават усе няўдалыя, пажаніліся, а хто і па другім разе. Хіба яго дзеці горшыя за іншых?

— За што, за што гэта нам? — неяк у роспачы запытаў і ў жонкі, і ў сябе.

— А за тое, — нечакана са злосцю выгукнула яна. — Душыўся работай, будніх дзён табе не хапала, дык ты і ў святы сякеру ды пілу з рук не выпускаў. А дзецям, мо, цяпер за твае грахі разлівацца трэба. Казала табе.

— Ты лепш свае грахі палічы, — агрызнуўся Рыгор, хоць ведаў, што ёсць у словах жонкі праўда. Раніцай з суседняй вёска прыехаў правадач малодшы брат. Весела памахаў рукою з-за варот, укаціў у двор веласіпед.

— Віншуйце, унук у мяне нарадзіўся, — выгукнуў здалёк. — Дакачаўся нарэшце. А то дзве дачкі, дзве ўнучкі...

У Рыгора аж язык анямеў. — Дык заходзь, заходзь у хату, — прывітала Васіля жонка.

— Я ж не проста пахваціцца прыехаў, замачыць гэту радасць трэба.

Васіль выставіў на стол бутэлку і радасна ўсміхнуўся.

Потым, нібы адчуўшы цяжар гэтай радасці для брата, сказаў: "А хутка і ў вас як пойдуць унукі, гарэлкі не набярэшся..."

— Ды хутчэй бы ўжо, — не ўтрымалася Валянціна. — А за гарэлкай справа не стане.

Рыгор залпам каўтнуў з кілішка і адчуў, што горла апякала не гарэлка, — крыўда, а, можа, і зайздасць. Ён перасіліў сябе, усміхнуўся.

— Як думаеце назваць? — А гэта ўжо няхай маладыя думаюць. Мне галоўнае, што ўнук, — зарагатаў Васіль.

Калі брат паехаў, Рыгор доўга курьў пад паветкай і думаў, што нядобра атрымалася. Не сумеў ён парадавацца за брата, не змог.

Валянціна, хоць і падтрымала гасця, вечарам хадзіла задуменная. Бралася то за адну работу, то за другую. Зноў паскардзілася ўголас: "Свету белага не бачым... Сустрэкаем, праводзім, пакуем сумкі. А радасці няма. Чаму ж такія нешчаслівыя нашы дзеці?"

Ноччу Рыгору прысніўся дзіўны сон: сядзіць ён на лаўцы пад ігрушай, кош пляце. А неба цёмнае, цяжкае, васьмь пойдзе дождж. І раптам расступіліся хмары, выглянула сонца — яркае-яркае. Ён углядаецца ў неба, мружыць вочы. А прама над галавой у гняздзе клячочка, радуецца цёпламу дню бусел.

Прачнуўшыся, ён доўга думаў пра гэты сон. Кола на ігрушу ўсцягнуў даўно, але буслы чамусьці пачалі гняздзіцца на слупе каля калгаснай фермы.

"Відаць, забылася шчасце дарогу да нас", — здаралася, думаў ён, глядзячы на пустое гняздо.

А зараз такі сон. І хоць у розныя забабоны ён не верыў, неспадзявана пасялілася ў сэрцы надзея.

У выхадны, калі дочки прыехалі дадому, асцярожна рушыў у разведку, намякнуў прывясеце.

— Вось каб ты яшчэ сказаў, дзе жаніхоў талковых узяць, мы б не супраць былі, — пажартавалі дзяўчаты. Забралі сумкі і паехалі ў горад.

Рыгор пакрыўдзіўся і думаць перастаў пра той сон. Ды неўзабаве сын малодшы прыехаў.

— Стаў, бацька, пляшку, вестку добрую прывёз, — хітра падміргнуў. — З Андрэем нядаўна бачыўся, ён жаніцца сабраўся.

— А калі будзе жаніцца? — падступілася да Івана маці.

— Калі ён будзе жаніцца, дакладна не ведаю. А васьмь я дык ужо ажаніўся!

Старыя моўчкі пераглянуліся і нібы па загадзе дружна выгукнулі: "Як?"

— Як і ўсе людзі, — засмяяўся Іван. — У наступную суботу нявестку прывязу. А пакуль ніякіх пытанняў. Так што, бацька, пайшлі з кансервацыі будоўлю знімаць. Не ведаю як Андрэй, а я ў горадзе па чужых вулках туляцца не буду. Сюды прыедзе жыць.

"Збылося. Прарочы быў сон, — стукала ў скронях. — Растане лёд", — думаў Рыгор, паспяваючы за сынам па знаёмых вуліцы. Два дні яны, нібы апантанія, завіхаліся каля хаты. Калі адбілі пачарнелыя ад часу дошкі, і ў хату зазірнуў цікавы сонечны праменьчык, стары адчуў, што пачынаецца новае жыццё.

Увесь тыдзень ён завіхаўся каля новай хаты. Зняў з вышак дошкі, расклаў лагі, рыхтаваўся слаць падлогу. Жонка, акрыленая прыездом сына, нават не сварылася на Рыгора. Сама больш клапацілася па гаспадарцы, некалькі разоў абед прыносіла аж на будоўлю. І тады яны сядзелі ўдвая на парозе, шчаслівыя, нібы трыццаць гадоў таму.

У суботу Рыгор прагнуўся раненька, прыслухаўся, а жонка ўжо бразгоча на кухні талеркамі.

— Ты чаго не спиш? — запытала, убачыўшы яго на парозе.

— А ты чаго? — адказаў ёй пытаннем Рыгор.

— Нешта боязна мне, Грыша, сама не ведаю, што робіцца на сэрцы. Усё думаю, які калавец прыйдзе ў нашу сям'ю...

— Гэта ад радасці, — сулакоў ён жонку. — Паглядзіш, усё у нас будзе добра. І дзяўчатам знойдзецца людзі, усяму свой час.

У дзесяць гадзін у вёску з райцэнтра прыходзіў аўтобус. Валянціна доўга стаяла ля акна, адхінуўшы бялюткую фіранку. — Ой, Грыша, ідуць, — раптам выгукнула яна не сваім голасам.

Рыгор глянуў у акно. Іван вёў пад руку невысокую хударлявую дзяўчыну. А паперадзе, весела падскокваючы, бегла маленькая белагалавая дзяўчынка.

— Што гэта? З чужым дзіцём узяў! — ахнула Валянціна.

Рыгор строга паглядзеў на жонку і ўжо лагодным голасам сказаў:

— У нас не будзе чужых, усе будуць нашы. Мы так даўно іх чакаем. Пайшлі сустракаць дзяцей.

Яны стаялі на ганку сцішаныя, нібы спалоханыя. Рыгор адчуваў як радасна тахае сэрца, шчэміцца на волю сязя.

Рышнулі веснічкі і дзяўчынка, убачыўшы старых, нерашуча спынілася, азірнулася, чакаючы падтрымкі ад маці.

— Заходзь, мая ўнучка, заходзь, — прамовіў Рыгор і зрабіў крок ёй насустрэч.

З вышыні птушынага полёту вуліца нагадала чорную тлустую стрэлку, якраз такую, што малююць на картах баявых дзеянняў. У самым яе канцы, нібы сталыя накіраваныя, блішчаў дах новага цаглянага дома.

Яшчэ гадоў дзесяць таму тут было калгаснае поле і Рыгор Чэрнік штогод мераў яго на сваім трактары то з плугамі, то з сеялкай. У час кароткіх перапынкаў расцілаў на ўзмежку "спячоўку", ляжаў, глядзеў у бяздоннае неба і думаў, думаў аб сваім. Калі б хто сказаў тады, што на гэтым полі ён пабудуе дом, не паверыў бы.

Зямлю калгас адшкадаваў у сярэдзіне 90-х, калі гараджане, як ашалеўшы, хопалі надзелы пад дачнае будаўніцтва. Яны і звалі вуліцу да тупіка: кожны стараўся прыгарадзіць метр — другі. У выніку — слупы электралініі, якія па плане ішлі па вуліцы, у многіх аказаліся ў агародзе. Старшыня сельсавета Міхась Антанавіч не раз спрабаваў змагацца з гэтымі непарадкамі. Але платы ніхто адносіць не стаў.

Рыгор Чэрнік спачатку проста назіраў за гэтым захопніцтвам, а потым пачала яго даймаць сялянская крыўда: "Папрыязджала нейкая навалач, нахапалі ўчасткаў... Сваіх дзяцей трэба сяліць на гэтай зямлі". З такой думкай і пайшоў ён аднойчы ў сельвыканкам.

— Ты што, Рыгор, са сваёй Валянцінай надумаў разводзіцца? — прачытаўшы заяву аб выдзяленні зямельнага участка, няўдала пажартаваў старшыня.

— Не хоча зараз моладзь жыць са старымі, — нібыта апраўдваючыся, тлумачыў Рыгор. — Ды і адну маю хату на чатырох не раздзеліш.

Рыгор быў багаты на дваіх сыноў і дзвюх дачок. Хлопцы ўжо адслужылі ў войску, працавалі, ды і дзяўчаты былі старшакласніцамі. Нярэдка ў размове жартавалі: маўляў, адстаў ты, бацька, ад моды, музыку не разумееш сучасную і погляды твае састарэлі. Ён хоць успрымаў гэта як жарт, але кожны раз у глыбіні душы заставалася нейкае пачуццё непатрэбнасці.

Жонка вестку аб будаўніцтве дома ўспрыняла "ў штыхі".

— Ты што, пад старасць зусім здурнеў? Навошта табе тая хата? Хлопцы вунь у горадзе прыжыліся, добра зарабляюць, і дзеўкі за імі пададуцца. Адзін будзеш гэтай будоўляй душыцца. А для чаго?

Рыгор і сапраўды быў ужо ў тым узросце, калі пенсія прыветна ўсміхаецца. У суседа, які равеснікам Рыгору, унукі дарослыя па вуліцы хадзілі.

"Што значыць: жаніўся своечасова", — думаў пра яго Рыгор.

Яму ў той сонечны вераснёўскі дзень, калі прывёў сваю Валянціну ў сельсавет, было ўжо амаль трыццаць тры. Шляхетны кавалер. Так і называла яго вясцоўцы. Мо, яшчэ доўга хадзіў бы ён кавалерам, каб не прыгледзеўся да Валянціны. Яна ў дзяцінстве засталася сіратой, жыла ў цёткі. Рыгор раз-другі патанцаваў з ёй у клубе і яна так даверліва, шчыра потым паглядала на яго. Яно і не дзіва. Валянціна была аж на дзесяць гадоў маладзейшая.

— Выходзь за мяне, — сказаў аднойчы і ніколі пасля не пашкадаваў.

Нагараваўшыся з дзяцінства, Валя была рада кожнаму новаму дню, які яны сустракалі разам. Яна, як нітка за іголкай, цягнулася за ім у кожнай справе, не прырчыла ў дробязях. Рыгору падабалася адчуваць сябе гаспадаром. Ён, ад прыроды не тое што невысокі, а, можа, сказаць, малы для мужчыны. Здавалася, павінен згубіцца такі за іншымі, не зможа ён быць наперадзе. Але быў. Нягэлы Рыгор, як казалі

некаторыя жанчыны, цягнуў на сваіх плячах такі цяжар клопатаў, што іншыя і ўтрох не павалаклі б. Ён быў дурны да работы. Так меркавалі вясцоўцы.

Пад вечар ля варот Чэрнікавага дома таўкліся чароды гусей, качак, авечкі, карова. У хляве, як у кожнага вясцоўца, рохкалі свінні, сакаталі куры. Усю гэту гаспадарку дапамагала трымаць рыжыя кабыла Машка. Летняя ноч для Рыгора была кароткай. Яшчэ калі на небе толькі пачыналі даспяваць зоркі, ён падымаўся, запрагаў кабылу і паволі ехаў за вёску.

Пакуль дабіраўся да калгаснага двара, паспяваў абкасіць канаву ці ўзлесак, або абганць бульбу.

А, здаралася, дазваляў сабе свята. Яшчэ цёмначы заводзіў "мінчука" (так ласкава называў свой старэнкі матацыкл) і спяшаўся з вудамі на возера або ў лес па грыбы. Ён і тут быў першы. Вольніца наступіла, калі адпрацаваў у калгасе свой механізатарскі стаж. Ён хоць і не хадзіў у перадавіках, але і здаў не валокса. У гаспадарцы ведалі, што Чэрнік не падвядзе, не нап'ецца ў разгар дня, як іншыя. Старшыня калгаса, калі віншаваў з юбілеем, яшчэ раз настойліва папрасіў: "Заставайся, Іванавіч, папрацуй яшчэ. Рана здаваць баявыя пазіцыі".

— Не, — рашуча адмовіўся ён, — шмат спраў розных, даўно марыў, каб з часам сваю гаспадарку весці, каб нікуды не спяшацца.

Свой пенсійны юбілей ён адзначыў на зазімку. Таму і адмовіўся так рашуча, бо ведаў: зімой без яго ў калгасе абыдзецца, а да вясны прыйдзе нешта маладзейшы. Трактар яго не далодак які, такой тэхніцы любі механізатар будзе рады. Зімой, калі работы па гаспадарцы было менш, нават засумняваўся: "Мо, дарэмна дома сяджу?" А потым узяўся калёсы, плугі рамантаваць, грубку ў варыўні глінаю падмазаў, некалькі кошчыкаў сплёў, граблі шчарбатыя новымі зубамі памаладзіў... Перарабіў тое, на што гадамі не хопала часу. І жонка радавалася: па гаспадарцы больш клопатаў узяў на сябе Рыгор.

А прайшла вясна і на сваім полі парой управіўся, і на чужых сядзібах шчыраваў. Што значыць — конь у гаспадарцы! Кожны дзень — "свежая капейка". Праўда, не ўтрымаўся — некалькі разоў схадзіў на калгасны двор, пагаварыў з хлопцамі, на трактар свой паглядзеў. Нешта і варухнулася ў душы. Але ён, як строга камандзір, сам сабе скамандаваў: "Хопіць! Стары конь хоць і не псуе бараны, ды за маладымі цяжка паспявае".

Асабліва радаваўся сваёй свабодзе ўлетку, калі з'явіліся ў лесе грыбы. Душа яго не ведала спакою. Амаль кожны дзень, яшчэ на досвітку, імчаўся ён на сваім матацыкле ў бок лесу. Гэтай парой Рыгор быў гатовы забыцца пра ўсё на свеце. На сваім "мінчуку" даязджаў у такія мясціны, куды іншамаркі і не сунуцца. І заўсёды радаваўся, што ніхто не галёкае збоку, не забягае наперад, можна паслухаць галасы лесу. Былі ў Рыгора свае мясціны, свае сакрэты. У лес ён ехаў з вялікім пластмаса-

вым вядром. Знойдзе баравік, паставіць на тым месцы свой арыенцір — чырвонае вядро і наразе кругі. Ніколі не было такога, каб упустыў пахадзіў. Ён і сыраежку крамяню не абыходзіў, і залатую лісчатку, і слізенкім карычневым малякам кланяўся... Любіў гаварыць, што кожны грыб — лясны падарунак. Часта ўспамінаў, як пасля вайны у любых кустах на полі сядзелі абакі і краснагаловікі. Людзі насілі дадому грыбы мяшкамі. Нібы шкадавала прырода людзей, знішчэных голадам і вайной.

— Ну што, Рыгор, мо, грыбы пайшлі ўжо? — часта спынялі яго на вуліцы вясцоўцы.

Некаторыя жартавалі: "Калі акадэмік не ведае, хто ж будзе ведаць". Жартавалі па-добраму, бо амаль усе прыходзілі да Рыгора з нейкай патрэбай: аднаму — каня, соткі заараць, другому — жэрдкі з лесу перавезці. А большасць цягнула да Рыгоравага двара мяхі з зернем: хто на самаробнай калясцы, хто на веласіпедзе. Рыгор сам прыдумаў і змайстраваў электрычны млын. Націскаеш кнопку, і сыплеш у латок зерне, а знізу бяжыць белым струменьчыкам мука. Першым прыйшоў паглядзець на гэта дзіва сусед Міхась, які ўжо дзевяты дзесятак таптаў гэту зямлю. Доўга прыглядаўся, ацаніў машыну ў рабоце і сказаў, нібы пачатку паставіў: "Галава, акадэмік".

Так і прыліпла да Рыгора мянушка.

"Добра што дзяцей мінаюць, — думаў не раз Рыгор. — Мянучка хоць і не крыўдная, ды навошта яна".

Пра дзяцей ён не проста клапаціўся — перажываў. Спачатку думаў: і добра што не спяшаюцца хлопцы жаніцца. "Жаніцца не ўпіцца" — не дурань прыдумаў. Але калі старэйшаму, Андрэю, стукнула трыццаць, пачаў трывожыцца. А дзеці, здавалася, і не думалі ні аб чым.

Рыгор, калі абвясціў, што будзе будаваць новы дом, адразу і падзяліў сваю спадчыну.

— Вам, хлопцы, новы дом, а дзеўкі няхай наш падзеліць.

Малодшы, Іван, хітра паглядзеў на бацьку і ці то жартам, ці то ўсур'ёз запытаў:

— А як гэта мы будзем адну хату дзяліць?

— Дык свае ж, падзеліце.

— Мы-то свае, а жонкі будуць чужыя, — падтрымаў брата Андрэй.

Рыгор аж разгубіўся ад нечаканасці. А назаўтра сказаў, як адрэзаў:

— Будзем будаваць дом на дзве палавіны.

— Яшчэ чаго! — зноў не ўтрымалася жонка. — Тады і дзеўкам будуй. Чым яны горшыя?

— Ну, нашу хату заўжды на дваіх можна падзяліць, — паставіў кропку Рыгор.

Ужо тады ён адчуваў, што не ўсе яго дзеці прыедуць у вёску. Вунь колькі іх, маладых, падалося ў горад, амаль усе там і жывуць, нібы прыляпіліся да чорнага, расплаўленага сонцам асфальту. На гаворку вясковую забыліся. І вёсцы не сваякі, і гораду чужыя. Як некалі казалі старыя: "Ад зямлі адарваліся і неба не дасталі".

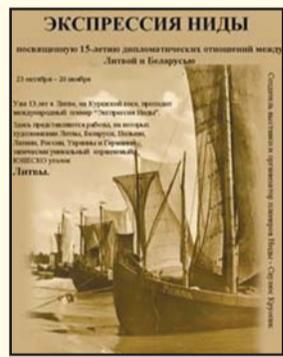
Аб гэтым ён не раз казаў сваім дзецям і вельмі ўзрадаваўся, што хлопцы ахвотна ўзяліся за будоўлю. Грошай ён не шкадаваў. Большасць таго,

Арт-пацёркі

Сталіца рыхтуецца да правядзення XIV Мінскага міжнароднага кінафестывалу "Лістапад". Ён пройдзе з 17 па 24 лістапада. У конкурсных паказах і па-за конкурсам — на экраны сталічных кінатэатраў "Кастрычнік", "Піанер", "Камсамолец", "Цэнтральны", "Ракета", "Салют", "Масква", а таксама абласных цэнтраў — будуць прадстаўленыя фільмы з 38 краін. Упершыню за гісторыю "Лістапада" пройдзе конкурс работ кінадакументалістаў, удзельнічаць у якім будуць студыі з Азербайджана, Арменіі, Аўстрыі, Беларусі, Вялікабрытаніі, Грузіі, Індыі, Латвіі, Польшчы, Расіі, Швецыі — усяго з 16 краін. Паказ дакументальных фільмаў будзе наладжаны ў кінавідазалах гандлёвага цэнтра "Сталіца".

15-годдзе ўстанавлення дыпламатычных адносін між Беларуссю і Літвой было адзначана выбітнай імпрэзай у Вялікай зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі: з канцэртаў тут выступілі Квартэт імя М. К. Чурлёніса. Сусветна вядомы музычны калектыў — часты госць на прэстыжных канцэртных, фестывальных сценах Еўропы, Канады, Японіі. І не дзіўна: у рэпертуары музыкантаў, якія, дарэчы, граюць на італьянскіх інструментах XVIII стагоддзя, некалькі соцень твораў розных эпох, стыляў. Квартэт рыхтуе манаграфічныя праграмы і цыклы, прапагандае не толькі традыцыйныя ўзоры класічнай і рамантычнай музыкі, але і творчасць сучасных, у тым ліку літоўскіх, кампазітараў. Яго візіт у Мінск стаўся адметнай падзеяй у культурным жыцці нашай краіны.

Да 20 лістапада ў сталічным Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва працуе выстаўка жывапісу "Экспрэсія Ніды". Яна арганізаваная пасольствам Літвы ў нашай краіне і таксама прысвячаецца 15-годдзю ўстанавлення дыпламатычных адносін між Літвой і Беларуссю. Прадстаўленая экспазіцыя — плён міжнароднага пленэру мастакоў, які ўжо 13 гадоў праводзіцца ва ўнікальным

прыморскім кутку, уключаным ЮНЕСКА ў Спіс сусветнай прыроднай і культурнай спадчыны. Гэта — Ніда, мястэчка на Куршскай касе, дзе мастакі з розных краін знаходзяць прытулак для творчай працы. Мінчукам прадстаўлены больш як 150 палотнаў літоўскіх, беларускіх, украінскіх, латвійскіх, нямецкіх, расійскіх і польскіх жывапісцаў. Куратар выстаўкі Саўлюс Круопіс назваў пленэр "Экспрэсія Ніды" ўнікальным поглядам на традыцыі і час, гармонійнай прыроды і стыхіі, супастаўленай з феноменам чалавека і цывілізацыі, а яшчэ — мастакоўскім вылікам акадэмічнаму жывапісу. Прысутны на вернісажы пасол Літвы ў Беларусі Эдмінас Багдонас адзначаў, што гэтая выстаўка з'яўляецца працягам агульных гісторыка-культурных традыцый літоўцаў і беларусаў.

Сёння ў сталічнай філармоніі (у межах фестывалу "Беларуская музычная восень") выступаюць сімфанічны аркестр нашай акадэміі музыкі "Маладая Беларусь" і піяніст, лаўрэат міжнародных конкурсаў Аляксандр Музыкантаў. Маладыя выканаўцы пад кіраўніцтвам маэстра Міхала Казіна граюць класіку: Сімфонію № 5 Л. ван Бетховена, Трэці фартэп'янный канцэрт С. Пракоф'ева.

С. ВЕТКА

Цяпер Генадзя Давыдзьку на вуліцах пазнаюць як вядуцага "Белорусского времечка". Дзякуючы ўдзелу ў гэтым тэлепраекце ён стаў ці не самым вядомым і папулярным дэпутатам Беларусі. А яшчэ не так даўно ўсхваляваныя гледачы на некалькі разоў выклікалі яго на "біс" у Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы, а некалькія сцэнарысты спецыяльна пад акцёра пісалі кінаролі. Сем гадоў Генадзя Давыдзьку ведалі і як дырэктара Купалаўскага тэатра. Сёння ж ягоныя творчыя планы звязаныя з палітычнай дзейнасцю. Чаму вядомы акцёр абраў менавіта такі шлях? Пра гэта і паспрабаваў даведацца наш няштатны карэспандэнт.

Максімум сонца з кожнага дня

— Генадзь Браніслававіч, некалькі слоў пра вашу сённяшнюю дзейнасць. Ці падтрымліваеце зараз адносіны з тэатрам і кіно?

— Мне ўжо здаецца, што і акцёрская, і рэжысёрская дзейнасць былі ў іншым жыцці. Што датычыць майго цяперашняга творчага жыцця — сёлета я быў выбраны на пасаду старшыні Беларускай канфедэрацыі творчых саюзаў. Гэта абавязвае да вялікай творчай і арганізацыйнай дзейнасці па кансалідацыі творчых сіл, па прапагандзе беларускай культуры і мастацтва. Асабісты творчыя планы? Па-ранейшаму стаўлю спектаклі, сачу за якасцю тых, якія былі пастаўлены мною раней і працягваюць сёння ісці ў тэатрах краіны, у тым ліку, і ў Купалаўскім. Удзельнічаю ў праграме "Белорусское времечко". Акрамя таго, выкладаю ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, спрабую яшчэ і пісаць.

— А як вы трапілі ў "Белорусское времечко"?

— "Белорусское времечко" — праграма, якую я вельмі люблю, за якую перажываю, бо гэта перадача звязана з жывымі размовамі з людзьмі, якія тэлефануюць, просяць дапамагчы. Я даўно марыў пра такі аўтарскі тэлевізійны праект. У ім здзейснілася мая мара і як рэжысёра, і як дэпутата — выказаць свае адносіны да свету і тым самым нейкім чынам уплываць на гэты свет. А яшчэ дапамагаць людзям. Вы можаце запытацца, чым перадача здатная дапамагчы? Хаця б ужо тым, што, абнародаваўшы праблему, мы можам пагаварыць пра яе. Таксама мы можам дапамагчы сабраць камусьці на лячэнне грошы, падарыць інваліду камп'ютэр і да т. п. Паспрабаваць судзіць, надзяліць аптымізмам тых людзей, што знаходзяцца ў розспачы з-за розных жыццёвых сітуацый — вось асноўная задача "Белорусского времечка". Мне падабаецца, што я ўдзельнічаю не ў якасці дыктара, а вядучага, які мае магчымасць дзяліцца ўласнымі думкамі з публікай і ўплываць на настрой людзей.

— А падчас свайго дэпутатства што вы зрабілі для тых, хто за вас прагавіраваў?

— Паколькі маю кандыдатуру вылучалі ў дэпутаты творчых саюзаў і арганізацый, безумоўна, усе творцы, апа-сродкавана, незалежна ад пажаданняў, ад таго, хто да якой выбарчай акругі належыць, лічаць мяне сваім прадстаўніком ва ўладзе, і я ўсё, што магу, раблю, падтрымліваю іх. Пра канкрэтныя нюансы казаць не хочацца. Ганарыцца, напрыклад, што дапамог пэўнаму чалавеку ці творчай арганізацыі нават у дробных, побытавых рэчах, не варта, — гэта мае абавязкі. Я таксама з'яўляюся намеснікам старшыні Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва — там вядзецца рэальная работа па размеркаванні грантаў. Што ж да павышэння зарплат дзеячам культуры — гэта ўваходзіць у мае абавязкі ў рамках дзейнасці на пасадзе старшыні Беларускай канфедэрацыі творчых саюзаў.

— Ці ёсць законапраекты, якія маглі б паспрыць развіццю культуры?

— Існуе Закон аб культуры, у якім сёлета прымалі шэраг дапаўненняў. Таксама быў прыняты Закон аб музеях і музейнай дзейнасці. Быў шэраг іншых законапраектаў, якія прайшлі праз нашу камісію (*Пастаянная камісія па адукацыі, культуры, навучы і навукова-тэхнічным прагрэсе. — П. Г.*) і якія ўжо рэальна дзейнічаюць. Напрыклад, пе-

рад тым як выйшаў закон аб музейнай дзейнасці, мы шмат разоў сустракаліся з дырэктарамі музеяў. Яны "стваралі закон пад сябе" — цяпер вельмі зручна ім працаваць у рамках гэтага закону.

— Шкадуецца пра спыненне акцёрскай кар'еры?

— Не, не шкадую. Я гэта зрабіў наўмысна. Калі я станавіўся дырэктарам тэатра, разумеў, што на гэтым, па вялікім рахунку, трэба заканчваць акцёрскую кар'еру, паколькі розныя спосабы мыслення — эмацыйнае, абстрактнае акцёра і канкрэтнае мысленне кіраўніка тэатра — несумяшчальныя рэчы. Увогуле, акцёрская прафесія застаецца на ўсё жыццё. Калі гляджу спектакль і бачу ігру акцёра, — кепскую ці выдатную — вось тады абуджаюцца ў мяне акцёрскія пачуцці і хочацца самому сыграць гэтую ролю, з'яўляецца настальгія па сцэне.

— 3 пункта погляду сённяшняга дня, вы што-небудзь змянілі б у Купалаўскім тэатры?

— Па сённяшні дзень лічу сябе купалаўцам. Таму і скажу, што творчую палітыку тэатра я б арыентаваў на большую народнасць. Як мне здаецца, сёння Купалаўскі тэатр схільны да элітарнасці, фестывальнасці. А хацелася б большай даступнасці, народнасці, цеплыні — павелічэння колькасці пр'ес беларускіх драматургаў у рэпертуары тэатра, прымяненне радасці народа, а не смутку яго, бо наш народ прайшоў па вялікім шляху пакут і страт, і абыгрываць гэта аднастайна па тысячы разоў — падобна да пароды на тыповую беларускую драматургію: "няма чаго есці — і плакаць трэба". Я б вызначыў палітыку Купалаўскага тэатра ў якасці парады — сцвярджаць нацыянальны гонар, нацыянальны аптымізм і дарыць радасць народу, не пазбягаючы глыбокіх тэм.

— На вашу думку, сёння культурнае жыццё мае магчымасць развівацца, калі не хутка, то досыць упэўнена і планерна?

— Існуе пэўны рытм развіцця мастацтва: як развіваецца нацыя, як развіваюцца розныя народы, так, адпаведна, і мастацтва. Як правіла, новыя моцныя жанры мастацтва, прарывы, пад'ёмы з'яўляліся ў краінах, дзе адбыліся палітычныя, эканамічныя крызісы. Напрыклад, эпоха вялікай дэпрэсіі ў Амерыцы спарадзіла мюзік; у эпоху жудасных бясчынстваў і падзення маральных

прынцыпаў і эканомікі народжаны быў Шэкспір.

Што да крызісу ў творчасці. Бывае крызіс пэўнага жанру, калі той ці іншы жанр не ўспрымаецца. Цяпер народам запатрабавана камедыя. Чаму? Бо яму хапае праблем і драм у жыцці. Сёння цяжка жыць, пабудаваць тую ж кватэру. Цяжка выжыць на тыя грошы, якія ёсць у нас, — дзяржава не багатая. А небагатая па адной простае прычыне: праз яе праходзілі ўсе войны. Нехта кажа: як багата жывуць краіны з так званай развітой дэмакратыяй! Але калі-небудзь тыя краіны руйнавалі так, як нашу, дашчэнту? А нашу руйнавалі кожныя 2—3 гады, пачынаючы з XI стагоддзя. І асабліва апошняя вайна... Дык чаму ж некаторыя думаюць, быццам у нашай эканоміцы такі клімат, што мы павінны зусім хутка падняцца і зажыць багата? Дзіця ж не пабязжыць ад беднага таты да багатага дзядзькі толькі таму, што ў бацькі няма грошай! Трэба ўмець любіць. І творцы тут павінны разумець адказнасць. Любоў — гэта талент, які не кожны мае, як, напрыклад, музычны слых не кожнаму дадзены. А творца, у першую чаргу, — чалавек, які ўмее любіць. А ўжо дзяржава клопаты матэрыяльныя бярэ на сябе. Так, фінансавая дапамога ажыццяўляецца праз Фонд Прэзідэнта, іншыя дзяржаўныя структуры. Дарчы, у краінах Заходняй Еўропы мастацтва дзяржавай мала падтрымліваецца. Там яно падтрымліваецца перш за ўсё людзьмі, якія набываюць дарагія білеты ў музеі, тэатры, на канцэрт. А ўздым тэатральнага мастацтва ці музычнага — гэта вельмі суб'ектыўнае паняцце. Калі я іду на класічны канцэрт ці спектакль і атрымліваю эстэтычнае задавальненне — гэта што, уздым сённяшняга мастацтва? Ці ўчарашняга? Калі я іду на імпрэзу маладых творцаў і атрымліваю асалоду — гэта таксама ўздым мастацтва?... У кожным разе, крытыкі любяць пісаць пра спад. А вы падымце газеты ўсіх часоў, возьміце стогадовы перыяд. І самыя папулярныя фразы будуць, калі пішуць пра культуру кшталту: "Мы перажываем спад". Ніводнае пакаленне не пісала пра сябе: "Мы прысутнічаем пры росквіце нацыянальнага мастацтва". Толькі потым, калі праходзіць пэўны час, мы можам прызнаць, што 1960-я гады, напрыклад, былі пікам у развіцці беларускага мастацтва, пра што сведчаць і шматлікія дзяржаўныя прэміі. Але ў той час крытыкі казалі, што гэта застоі. Таму казаць пра крызіс мастацтва — тое самае, што і размаўляць пра надвор'е, калі няма пра што больш размаўляць.

— Многія таленавітыя прадстаўнікі нашай культуры з'яжджаюць за мяжу. На ваш погляд, што сёння можна зрабіць, каб не такой масавай была гэтая з'ява?

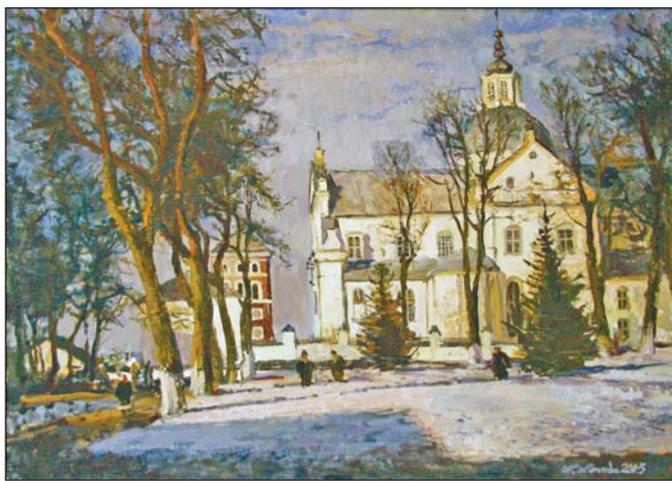
— Гэта дзяржаўная задача. І тут важна разумець, што Мастак — гэта адзінотная і вельмі пачуццёвая структура. Ён не можа думаць і паводзіць сябе, як звычайны чалавек, бо ў ім — "траўма", нанесеная яму ўласнымі талентам. Выяўленне маладых талентаў і падтрымка іх — вось галоўная задача дзяржавы ў палітыцы культуры. Калі маладога чалавека пераканаць, што ён будзе запатрабаваны ў сябе на радзіме, ён і застанецца. Але, на жаль, такі наш менталітэт: мы свайго чалавека ў сябе можам штурхаць, ён з'язджае ў Маскву і калі там спраўдзіцца як творца, то мы праз Маскву ўжо яго прымаем як генія. Як гэтай з'явы пазбегнуць? Я ўжо казаў: праз сістэму дзяржаўных захадаў, скіраваных на падтрымку і развіццё талентаў. Гэта работа з творчымі саюзамі, арганізацыя конкурсаў і заахвочвальных акцый, грашовыя ўзнагароды і, вядома, матэрыяльная і маральная падтрымка. Ды і развіццё патрыятызму ў адносінах да сваіх творцаў з боку абыякавасці.

— Самыя шчаслівыя перыяды вашага жыцця: як акцёра, як дырэктара тэатра альбо як дэпутата?

— Я адчуваў сябе шчаслівым заўсёды. Думаю, што няма такога паняцця, як быць больш ці менш шчаслівым. Сервантэс сказаў цудоўную фразу: "Я бачу мужчыну цудоўным у такім узросце, у якім сам знаходжуся". Лічу, што кожны чалавек павінен выцягваць максімальна сонца з самага хмарнага дня. Чым я і займаюся. Спрабую кожны дзень адчуваць сябе шчаслівым. Шчасце — гэта стан душы. Гэта шлях да Бога. Я буду шчаслівы заўсёды, пакуль буду жыць.

Гутарыў Павел ГАСПАДЫНІЧ
Фота Віктара Кавалёва

Міжнародны фестываль пейзажу, прысвечаны Віталю Цвірку — класіку гэтага жанру, народнаму мастаку Беларусі, — адбываецца ў Мінску ўжо другі раз.

Метамарфозы краявіду

З чым параўнаць паймаўшы ўвасобленыя рукатворныя краявіды, натхнёныя жывымі абразкамі роднага кута або неабсяжнаю панарамай прыродна-архітэктурнага ландшафту гістарычных беларускіх мясцін? Пэўна, з музыкі: або з пранікнёным гучаннем камернага ансамбля, або з харавой фрэскай, або са шматгалосным сімфоніям... А зрэшты, лепей без усялякіх параўнанняў успрымаць работы ўдзельнікаў свята пейзажу: іх экспазіцыя разгарнулася ў галерэйна-выставачным комплексе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і прабудзе там да 23 лістапада.

Выдатны беларускі мастак, заснавальнік сучаснай айчынай школы пейзажнага жывапісу Віталь

Цвірка быў універсалам у сваёй творчасці: выдатна валодаў тэхнікай малюнка, акварэлі, па-майстэрску пісаў алеем. Яго прафесійныя традыцыі працягваюць маладзейшыя калегі, паслядоўнікі-вучні, пацвярджаючы рэпутацыю пейзажнага жанру як аднаго з самых дэмакратычных і папулярных. Аднак дзякуючы гэтай выстаўцы фестывалю глядач адчувае, як мяняецца творчае ўспрыманне прыроднага асяроддзя, бачанне наваколля і як індывідуальны мастакоўскі погляд увасабляецца ў вобраз краявіду.

Шпацыруючы па выставачнай галерэі, абавязкова заўважыш і "Валожынскія сустрэчы" Гаўрылы Вашчанкі, уражанага некалі архітэктурнай спадчынай легендарных мясцін, і ма-

штабнае палатно Анатоля Бараноўскага "Беразіна. Рух часу", і летні краявід, сакавіта напісаны Уладзімірам Масленікавым, і работы пастаяннай удзельніцы беларускіх пленэраў Веры Джукач, жонкі пасла Сербіі ў нашай краіне... І яшчэ многія, многія творы гасцей з Арменіі, Літвы, Нарвегіі, Расіі, Украіны, выкананыя ў розных тэхніках (акварэль, алей, акрыл, батык, фота, графіка, калаж), у розных стылях і напрамках — ад акадэмічнага да абстрактнага.

Вечную каштоўнасць пейзажаў, выкананых сапраўднымі майстрамі, — трапяткіх, адухоўленых, сэрцам сагрэтых, — не замяняць найноўшыя тэхналогіі і арт-практыкі. На такой ідэі грунтуецца канцэпцыя Міжнароднага (сёння ўжо можна казаць — традыцыйнага) фестывалю пейзажу, прысвечанага Віталю Цвірку. Гэты мастацкі праект, на думку яго кіраўніка Фёдора Ястраба, павінен раскрыць новыя перспектывы і вялікі патэнцыял пейзажнага жанру, яго здатнасць пастаянна абнаўляцца, адкрываць магчымасці для пошуку і эксперыменту. А таксама акрэсліць сёняшні стан пейзажу і яго месца ў творчасці сучасных мастакоў.

Лана ІВАНОВА
На здымках: у выставачнай галерэі; карціна К. Качана "Нясвіж".

Фота
Канстанціна Дробава

Кіно важней?

"Ці праўда, што кіно важней за жыццё?" — такое пытанне было вынесена ў назву рэтраспектывы, прапанаванай Музеём гісторыі беларускага кіно да 75-годдзя з дня нараджэння знамага французскага рэжысёра Франсуа Труфо.

Рэтраспектыва ўключыла ў сябе стужкі: "Чатырыста Фэраў", "Жуль і Джым", "451" паводле Фрэнкгейта", "Маладая была ў чорным" ды іншы.

Стужкі дэманстраваліся ў храналагічным парадку. Такім чынам глядачы змаглі прасачыць эвалюцыю творчасці прадстаўніка "новай хвалі" французскага кіно другой паловы XX ст., заўзятага крытыка ды парушальніка канонаў так званага "кіно тат" (рэжысёраў сярэдняга і старэйшага пакалення).

У сваіх крытычных артыкулах Ф. Труфо заклікаў рэжысёраў рабіць "іншае кіно, у іншым духу і іншымі сродкамі", перасліцца з дарагіх студый на марскія ўзбярэжжы, дзе можна здымаць пры святле сонца, а не пражэктараў. Творца імкнуўся да натуральнасці ва ўсім. Можна спаслацца на такое яго выказанне: "Калі рэжысёру неабходна зняць сцэну пра каханне, то замест таго, каб прымушаць актэраў прамаўляць напышлівыя дыялогі, няхай ён лепей згадае, пра што

размаўляў з уласнай жонкай учора вечарам!"

Смелыя ідэі Труфо ў сферы кіно зрабілі яго адным з галоўных ідэолагаў "новай хвалі", якая прыйшла на змену кансерватыўнаму тагачаснаму кіно. Прыярытэтным становіліся "аўтарскі фільм" і "камера-яро", што вымагала творчага выкарыстання візуальных магчымасцяў камеры і ставіла знак роўнасці між рэжысёрам і пісьменнікам. Ідэі Ф.Труфо базаваліся яшчэ і на расчараванні і шматлікіх пратэстах моладзі, якая ў выніку другой сусветнай вайны перажывала недавер да ідэалаў прагрэсу і гуманізму. Але пазней рэжысёр крыху збочыў з праторанага ім шляху новай плыні, стаўшы даследчыкам і абаронцам свету чалавечых пачуццяў. У творчасці сталага рэжысёра кіназнаўцы адзначаюць сціпласць і класічнасць, мяккі гумар чалавека, які знаходзіцца ў пошуку сябе.

Што да пытання, вынесенага ў назву рэтраспектывы, дык яго можна пачуць з вуснаў героя "Амерыканскай ночы" ("кіно пра кіно"). Знайсці адказ на гэтыя словы, раскрыць сакрэт "магіі кіно", стала справай гонару рэжысёраў "новай хвалі", што ўспрымалі ўвесь кінематограф як свой асабісты эксперымент працягласцю ў жыццё.

Ганна КОТ

«У Мінску я вельмі хвалююся...»

Імя лаўрэата многіх міжнародных конкурсаў Юліі Ігонінай добра вядомае ў Беларусі. Выхаванка Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі, яна затым была студэнткай знакамітага выкладчыка Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі, народнага артыста СССР, прафесара Эдуарда Грача. А цяпер Ю. Ігоніна працуе ў Маскоўскай філармоніі, нядаўна стала першай скрыпшай славуэтага струннага квартэта імя М. Глінкі. Выступае як салістка і ў Мінску. Сёлета ўдзельнічала ў адкрыцці 70-га юбілейнага сезона Белдзяржфілармоніі, у выкананні Канцэрта Л. ван Бетховена для фартэпіяна, скрыпкі, віяланчэлі і сімфанічнага аркестра.

— Юля, віншую вас з таленавітым выкананнем партыі скрыпкі ў т. зв. трайным канцэрце Бетховена.

— Дзякую. Я і мае калегі — саліст маскоўскай філармоніі, лаўрэат міжнародных конкурсаў віяланчэліст Рустам Камачоў, піяніст, заслужаны артыст Беларусі, мастацкі кіраўнік філармоніі і педагог Юры Гільдзюк, з якім сумесна выступаю ўжо трэці раз, сталіся данесці да слухачоў каларыт гэтага цікавага твора. І яшчэ не магу не адзначыць цудоўную падтрымку Акадэмічнага сімфанічнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам Аляксандра Анісімава. Але, каб у нас было больш задавальнення ад свайго выступлення, на мой погляд, у філарманічнай зале патрэбна палепшыць акустыку. Дарэчы, апошні раз з беларускім сімфанічным аркестрам я выступала 10 гадоў таму: дырыжыраваў Пётр Вандзілоўскі, я тады грала Канцэрт Аляксандра Глазунова для скрыпкі з аркестрам. Спадзяюся, што адновяцца нашы творчыя сувязі.

— Раскажыце, калі ласка, як фарміраваўся ваш музычны талент?

— Невыпадкава гавораць, што 80 працэнтаў поспеху дзяцей — гэта ўдзел бацькоў. Мае дзядуля і бабуля цудоўна спявалі, хаця прафесійнымі спевакамі не былі. Шмат зрабіла для майго развіцця як музыканта маці Нэлі Сцяпанавна — выкладчыца па скрыпцы ДМШ. Яе сябры-музыканты нярэдка бывалі ў нас дома, удзельнічалі ў нас у хатніх творчых вечарынах. Госці гралі, спявалі, танцавалі. І цудоўная музыка гучала праз адчыненыя форцікі. Мама сама прывяла мяне, шасцігадовую, да вядомага педагога па скрыпцы Вячаслава Хаўкіна і ўгаварыла яго займацца са мною. Яна заўсёды сядзела на гэтых уроках і нават сама шмат чаму вучылася ў таленавітага педагога. Я і сама вельмі хацела навучыцца ігры на скрыпцы і вельмі ўдзячная маці за цярыпенне, цудоўны прыклад адданасці справе. Вядома ж, гэта вельмі складаны інструмент па гуказдабыванні на пачатковым этапе. Мне вельмі папалубавала з педагогам.

Першы раз я выйшла на сцэну ў шэсць гадоў як вучаніца падрыхтоўчага класа. На конкурсе вучняў 1—3 класаў музычных школ мне прысудзілі першае месца.

Другім маім педагогам лічу народнага артыста СССР, прафесара Эдуарда Грача. Дзякуючы яму выйшла на прафесійную сцэну. Шмат выступала ў Вялікай зале Маскоўскай кансерваторыі і ў філармоніі, атрымала магчымасць стаць яе салісткай, яшчэ студэнткай 3-га курса граць у абанементных канцэртах для скрыпкі з аркестрам. Шмат выступаю і ў канцэртмайстар камернага аркестра "Масковія" пад кіраўніцтвам Э. Грача.

— Юля, шмат разоў вы перамагалі на міжнародных конкур-

сах. Назавіце, калі ласка, некаторыя з іх.

— У 1998-м я заваявала 1-ю прэмію на II Міжнародным конкурсе скрыпачоў у Новасібірску. Праз год стала ўладальніцай 1-й прэміі на II Міжнародным конкурсе імя А. Ямпольскага ў Пензе. А яшчэ праз год атрымала срэбраны прыз на конкурсе ў Пхеньяне. У 2003-м — 1-я прэмія на Міжнародным конкурсе скрыпачоў у швейцарскім горадзе Сіене. Менавіта тады ў старшыні журы конкурсу, знакамітага ізраільскага скрыпача Шлома Мінца, якога лічу сваім трэцім настаўнікам, я атрымала шмат урокаў майстар-класа і мне пашчасціла выступаць з ім у адным канцэрце: ён удзельнічаў у якасці дырыжора, а я саліравала.

— Геаграфія вашых гастроляў шырокая, ці не так?

— Вядома ж, усё не пералічыш. Гэта самыя розныя куточки Расіі, Украіна, Беларусь, Германія, Францыя, Кітай, Італія, іншыя краіны.

— Два гады таму вас запрасілі выконваць партыю першай скрыпкі ў Дзяржаўным квартэце імя Глінкі. Неўзабаве гэты ансамбль выступіць на фестывалі "Беларуская музыкальная восень"...

— Імя Міхаіла Іванавіча Глінкі займае ў маім жыцці пачэснае месца. Я вучылася ў Мінскім музычным вучылішчы, якое носіць імя гэтага цудоўнага кампазітара. Упершыню выступала на Міжнародным конкурсе скрыпачоў таксама імя М. Глінкі і перамагла. І вось, нарэшце, працую ў квартэце, які таксама носіць імя гэтага вялікага рускага кампазітара. А пайшла я туды працаваць, бо для музыканта граць у квартэце вельмі цікава. Для струннага квартэта напісана шмат шэдэўраў самымі выдатнымі кампазітарамі. У складзе нашага квартэта, побач са мной, таленавіты музыканты, лаўрэаты міжнародных конкурсаў. Мы актыўна гастролуюем.

— Ці падабаецца вам выступаць на мінскай сцэне?

— Мінск для мяне родны горад, і, выступаючы тут, вельмі хвалююся. Бо ў зале заўсёды шмат дарагіх мне людзей. Некаторыя нават ведаюць мяне з дзяцінства. Але апошнім часам прыязджаць у родны горад магу не часта. Бо ў мяне вельмі насычаны канцэртны графік.

— Вы сталі масквічкай?

— Так. Тры гады жыву ў сваёй маскоўскай кватэры. З задавальненнем вяртаюся пасля гастроляў дахаты.

Масква — дынамічны горад. Музыканту тут жыць цікава. Адкрываюцца новыя канцэртныя залы. Сюды прыязджаюць на гастролі таленавітыя музыканты, спевакі. Культурнае жыццё бурлівае. Я палюбіла гэты горад. Лічу, жыць патрэбна там, дзе ты запатрабаваны...

Вера КРОЗ

Сыход беларускіх крытыкаў у нетры літаратуразнаўства, што апошнім часам падаваўся масавым і незваротным, як вывяляецца, не ёсць адзіна вызначальнай тэндэнцыяй для сённяшняга літаратурнага працэсу. Раптам выявілася, што ў аддзелах крытыкі пераважнай большасці выданняў РВУ "Літаратура і Мастацтва" шчыруюць якраз літаратуразнаўцы, прычым дыпламанаваныя (калі ўважаць за ўмоўны "атэстат літаратуразнаўчай сталасці" пасведчанне кандыдата філалагічных навук).

Ігар Запрудскі ("Маладосць"), Марыя Шамякіна, Лада Алейнік ("Польмя"), Ірына Шаўлякова ("ЛіМ") вырашылі — добраахвотна! — наладзіць для саміх сябе своеасаблівы іспыт, запрасяюшы для пачатку ў якасці "экзаменацыйнай камісіі" лімаўскіх чытачоў.

(Дарэчы, Леанід Галубовіч, адмысловы доктар айчыннай крытыкі, непасрэднага ўдзелу ў "кандыдацкім мінімуме" хоць і не браў, але абяцаў выказацца з нагоды ягоных вынікаў).

Далібог, слава роднай крытыкі прырастае рызыкантам. Не каб разважаць пра клопаты ды перспектывы ўласнай прафесіі, са звыклай помслівасцю прадракаючы прыгожаму пісьменству "пачатак канца"... Усе чацвёрта з імпэтам ублыталіся ў вырашэнне сумніўна актуальнай для чыстага крытыка задачы "як быць пісьменнікам?", сама фармулёўка якой утрымлівае як мінімум — некалькі сэнсаў, як максімум — абяцанне крытыку, што ягоная галава гуза-такі нойдзе...

кніжным рынку імёны, бяспрэчна, знаходзяцца ў лепшых умовах. Але літаратура — працэс бесперапынны, павінны з'яўляцца новыя постаці, новыя таленавітыя творы, а як іх адшукаць? Сучасных маладых беларускіх пісьменнікаў не заўсёды ведаюць у твар, самі іх імёны малавядомыя чытачу. Таму беларуская літаратура апынулася ці не ў тых жа ўмовах, на якіх існуе літаратура ў Інтэрнеце. Плынь тэкстаў увесь час абнаўляецца... Але рэгулярна адсочваць такую вялікую колькасць твораў, рабіць *свадомы* выбар амаль немагчыма. Я хачу пачытаць напісаныя сучаснымі аўтарамі рэалістычныя творы, націскаю на адпаведную кноп-

пакутаваць — і пісаць вартыя творы, альбо яны будуць пісаць гладка, многа, шмат выдавацца, а праз дваццаць гадоў ніхто і не згадае, што былі такія геніяльныя пісьменнікі. Літаратура — жывы арганізм, дзе развіваецца тое, што запатрабавана. Ступень запатрабаванасці літаратурна-мастацкіх твораў у сярэдзіне XIX стагоддзя нельга нават параўноўваць з патрэбамі сённяшняга спажывецкага грамадства ў літаратуры...

І.Ш. З логікі нашай папярэдняй спрэчкі вынікае, што сённяшняе беларускае пісьменнікі, з'яўляючыся адначасова часткай сучаснага грамадства, упарта ігнаруюць ягоныя ж патрэбы, у дадзеным выпадку — літаратурныя?

Як быць пісьменнікам?

Ірына Шаўлякова. Яшчэ ў 1920-я гады Барыс Эйхенбаум, адзін з лідэраў фармальнай школы ў рускім літаратуразнаўстве, вызначаў у якасці "асноўнай праблемы эпохі" праблему "як быць пісьменнікам". На гэтае пытанне сам сабе адказваў наступным чынам: "У нашай сучаснасці пісьменнік — постаць гратэскавая". Амаль стагоддзе, што мінула з таго часу, сёння бачыцца "ста гадамі пісьменніцкай адзіноты". Магчыма, нашая сучаснасць больш літасціва да творцы?..

Ігар Запрудскі. Пісьменнік — постаць гратэскавая заўсёды. Калі зірнем на нашу даўнюю гісторыю, у тым пераканаемся: Кірыла Тураўскі ў вежы замураваўся, Еўфрасіня Полацкая падалася ў Палесціну, Міколу Гусоўскаму давялося перад Бонай Сфорцай "піруэты" выпісваць... Кожны з іх мусіў выяўляць "артыстычныя здольнасці". А што ж Францыск Скарына, які, можа, не столькі асветнік, колькі прадпрымальнік (іншая справа, што ў ягоныя часы прадпрымальніцтва тое складана ішло)?.. А ягоны паслядоўнікі?.. Узьць хоць бы Мялецця Смарыцкага: то ён піша "Трэнас" як апалагет праваслаўя, то пераходзіць ва уніяцтва. Сімяон Полацкі — і таго лепш... Усе яны стаялі перад выбарам. Зірнем, напрыклад, у XIX стагоддзе. Ян Чачот заўважае: "Сумняваюся, што беларуская мова будзе літаратурнай...". Але піша вершы па-беларуску і друкуе іх. Ян Баршчэўскі піша беларускія вершы, выдае альманах, але сваіх беларускамоўных твораў у ім не друкуе.

І.Ш. Атрымліваецца, што сітуацыя выбару робіць пісьменніка постацю гратэскавай, што ў спакойныя перыяды развіцця літаратуры...

І.З. Не было "спакойных" перыядаў. Пісьменнікамі становіліся праз пакуты. Пісьменніцтва само па сабе — гэта пакута. Напрыклад, такая сітуацыя: Янка Лучына жыве ў Мінску, Францішак Багушэвіч — пад Вільняй. Першы друкуецца ў падцензурных выданнях, але калі яму прапаноўваюць выдаць кнігу, адмаўляецца: не буду бессэнсоўнай працы рабіць. Багушэвіч жа ціхенька напісаў адзін зборнік, напісаў другі, забраў грошы ў сваёй сям'і і выдаткаваў іх на выданне сваіх твораў ("Дудка беларуская" выйшла накладам у 3 тысячы асобнікаў).

І.Ш. Дык каб быць пісьменнікам, трэба безуважна ставіцца да патрэб сям'і, быць эгістам, сябелюбцам?

І.З. Не ў тым справа. Ахвяраваць нечым, калі ты пісьменнік сапраўдны, у любым выпадку давядзецца. Формула ж "як быць пісьменнікам" сёння выглядае наступным чынам: трэба працаваць у дзяржаўным выдавецтве, пажадана на кіруючай пасадзе. Тады паліцы кнігарняў будуць застаўленыя тваімі творамі. Гэтая тэндэнцыя апошніх дзесяцігоддзяў прасочваецца выразна. Толькі час расстаўляе ўсё па сва-

іх месцах: пасля будзе важна не колькі тамоў ты выдаў, але якой якасці твор напісаў. Той жа Багушэвіч выдаў два зборнікі, але па значнасці таго, што ён зрабіў, роўных яму ў беларускай літаратуры няма...

Лада Алейнік. Мне падаецца, што пытанне "як быць пісьменнікам?" сёння непасрэдна звязваецца з праблемай "як дайсці да чытача". Хіба мала ў нас пішацца? А імёнаў больш-менш вядомых, што прыцягваюць увагу, — з дзiesiąтак. Таму заяўленае пытанне неадлучна ад праблемы "як стварыць самоу сабе рэкламу? як увогуле прапагандаваць свае творы?". Крытык тут можа зрабіць вельмі мала, як мне здаецца.

І.Ш. Але ж згаданыя функцыі на яго якраз і перакладаюцца. Многім падаецца, што сённяшняе крытыкі павінны быць найперш "рэкламнымі агентамі".

Л.А. Аналізуючы мастацкія творы, крытык часам можа стварыць вакол іх пэўны ажыятаж, вастрынёй ацэнак прыцягнуць да іх увагу. А вось што тычыцца саміх пісьменнікаў, то яны ў нас вельмі інертныя, ніякіх захадаў не робяць дзеля папулярнасці сваёй творчасці. Сёння на беларускім тэлебачанні існуе ўсяго дзве перадачы, прысвечаныя пісьменнікам як творцам: "Слова пісьменніка" на тэлеканале "ЛАД" і "Судьбой напісаныя строки" на "СТБ". Але ў ранішніх інфармацыйна-забаўляльных эфірах, нахшталт "Добрай раніцы, Беларусь!", ні, напрыклад, Андрэя Федарэнку, ні Алеся Наварыча не сустрэнеш... Не ведаю, у чым тут справа: у занятасці ці ў сціпласці?

І.Ш. Нашы пісьменнікі часта не хочуць "раскручвацца"

не з прычыны сціпласці, а таму што лічаць, быццам гэта не іх клопат.

Л.А. Беларускім літаратарам варта звярнуць увагу на вопыт суседзяў. Напрыклад, сённяшні расійскі пісьменнік удзельнічае не толькі ў спецыяльных праграмах, але і ва ўсім шоу, у якія можа трапіць. Іх мы ведаем у твар. Затое нашы студэнты-філолагі не ведаюць, як выглядае памянёны Федарэнка...

Марыя Шамякіна. Чым з большай цікавасцю я назіраю не толькі за беларускім літаратурным працэсам, але і за расійскім, сусветным, тым большым песімістам я станаўлюся. Маю на ўвазе не толькі высокае прыгожае пісьменства, але і камерцыйную літаратуру, і літаратуру ў Інтэрнеце. Калі раней былі запатрабаваныя пяцідзiesiąцітысячныя тыражы кніжных выданняў, сёння гэта — непатрэбна. Заўтра тое ўвогуле будзе ўважацца за бессэнсоўнае марнаванне паперы. На жаль, наш літаратурны працэс моцна "тэхніфікаваны", яго можна "пралічыць" — напрыклад, колькі твораў таго ці іншага жанру запатрабавана чытачом. Так, на 29 верасня 2007 года на адным з самых вялікіх літаратурных інтэрнет-рэсурсаў "Самиздат", для якога ў асноўным пішуць аўтары на рускай мове (гэта частка вялікай бібліятэкі Машкова, бясплатнай) зарэгістравана 29581 асобаў, а твораў — 369050!

І.Ш. Размова ідзе пра аўтараў ці пра пісьменнікаў?

М.Ш. Пра аўтараў, якія, нават напісаўшы адно апавяданне, робяцца патэнцыйнымі пісьменнікамі, што могуць прыцягнуць увагу чытачоў. Сёння пісьменнікі, што маюць "раскручаныя" на расійскім

ку і бачу, што такіх твораў — 54500. Хочаце новыя фэнтэзі — калі ласка, 17047; і гэта ў асноўным раманы. Як з гэтай безліччэ чытачу выбіраць?

І.Ш. Дык мы выбіраем *тэксты аўтараў ці творы пісьменнікаў*? Ці ўвогуле падобная градацыя непатрэбная? Справа ў тым, што давесці сённяшняму літаратару, што ён не пісьменнік, але аўтар тэкстаў, асабліва калі ён з'яўляецца сябрам якога-небудзь прафесійнага пісьменніцкага саюза (творчай арганізацыі), крытык не здолее.

Л.А. У ВНУ нярэдка можна пачуць меркаванне, што творчасць пісьменнікаў, якія яшчэ толькі "заяўляюць" пра сябе, не трэба спяшацца "вывучаць", рабіць прадметам даследавання, напрыклад, у студэнцкіх дыпломных ці курсавых работах... Маўляў, няхай аўтар пройдзе выпрабаванне часам, сцвердзіцца. Аднак у сённяшняй сітуацыі мы атрымліваем заганае кола: пра пісьменніка, які "выпрабоўваецца часам", чытач можа зусім не ведацца, а пісьменнік мае магчымасць "згубіцца" сярод аўтараў...

І.Ш. Магчыма, папярэднікі сучасных літаратараў не ўсведамлялі сябе пісьменнікамі? З кім яны сябе атажасмлівалі?

І.З. З дзеячамі культуры. Пісьменнік у сучасным разуменні слова ў нас з'явіўся не дзе ў XVI стагоддзі. Раней былі асветнікі, якія працавалі са словам.

І.Ш. Дык колькі часу трэба, каб зразумець, што аўтар тэкстаў стаўся пісьменнікам? Колькі маюць часу нашы сучаснікі?

І.З. Варта зразумець, што ніводная эпоха не песьціць творчых людзей. Альбо яны будуць

І.З. Частка пісьменнікаў якраз адчуваецца на "спажывецкі попыт" — піша дэтэктывы. Пераважная ж большасць, асабліва пісьменнікаў старэйшага пакалення, што перажылі крах той мадэлі свету, у якім пражылі ўсё жыццё, апанаваныя апатыяй.

І.Ш. У дачыненні да старэйшых тое яшчэ можна зразумець, аднак нават пры ўваходзе ў літаратуру моладзь ужо выяўляе апатыю.

І.З. Моладзь якраз надвычай рацыянальна падыходзіць і да самой літаратуры, і да творчасці. Яны прагнуць матэрыяльнай сатысфакцыі: я напісаў — я павінен атрымаць. Паколькі ж беларуская літаратура — не зусім тая сфера, дзе хутка атрымаеш дывідэнды, таму ўзнікае ўражанне агульнай апатычнасці літаратурнага працэсу. Сітуацыю можна вельмі проста памяняць: пачаць літаратурных прэмій, на адну з якіх было б выдаткавана пятнаццаць тысяч долараў, на другую — дзесяць і г.д. Пачаўся б сапраўдны літаратурны бум...

І.Ш. А да размеркавання гэтай прэміі дапускаць крытыкаў, прычым тых, хто сам, прынамсі, цягам апошніх пятнаццаці гадоў, не пісаў мастацкіх твораў?

М.Ш. У Інтэрнеце існуе проформа такіх конкурсаў, праўда без грашовых прэмій. Я лічу, што гэта правільна: незвычайна, калі творцы, мастакі ці пісьменнікі, змагаюцца адзін з адным за грошы. Конкурс у любым выпадку — гульня, латарэя. Інтэрнет-конкурсы, як правіла, — конкурсы "чытацкіх сімпатый". Пераможцу вызначаюць тыя, хто зайшоў на рэсурс і прачытаў твор. Прэмій часта бывае публікацыя ў "папяровым" выданні.

Л.А. Падобнае "галасаванне" нагадвае конкурс "Еўрабачанне", дзе суседзі галасуюць за суседзяў... Чым больш у цябе сяброў і знаёмых, тым больш шанцаў перамагчы.

М.Ш. Але ёсць шанец, што тыя сябры, якія галасавалі за пэўны твор, пасля купяць часопіс ці альманах, у якім гэты твор друкуецца. Зноў-такі — эканамічная выгада.

І.Ш. А вось ці можа сённяшні пісьменнік, які ставіцца да калялітаратурных і ўнутрылітаратурных варункаў адчування аб'явава, не сябруе актыўна з кім трэба і з кім не трэба, але і не варагуе з усім светам, мець статус пісьменніка?

М.Ш. На мой погляд, пісьменнік становіцца пісьменнікам, калі ў яго ёсць чытачы, няхай няшмат, напачатку нават адзін. У гэтым сэнсе беларускім пісьменнікам прасцей, чым расійскім. Па-першае, іх нашмат менш; па-другое, ці-

Іванава праўда. Але ці ўся?

ПАЛЕМІКА

Пайшоў другі месяц, як у "ЛіМе" быў апублікаваны артыкул Івана Пяшко "Звычайная дзедаўшчына". А выступленне тое, як кажуць, не пакідае майё сямейнае. Мае рацыю мой зямляк са Шчучына (сам я родам з гэтага раёна), аўтар справядліва напісаў пра заганную метадом шэрага выдавецтваў і іх рэдакцый, а таксама часопісаў у адносінах да прызнаных і пачынаючых пісьменнікаў ды іх твораў. Такія ж нараканні-крыўды даводзілася чуць мне і ад лічан, якія дасылалі ў выдавецтвы свае аповесці ці вершы, спадзеючыся ўбачыць жадааныя кнігі, і не атрымлівалі, як І. Пяшко, на працягу некалькіх гадоў ніякага адказу. Потым ехалі ў стольны Мінск і вярталіся яшчэ больш расчараваныя: іх твораў ніхто не чытаў.

Згодзен з Іванам: гэта сапраўды свайго роду дзедаўшчына. Ад сябе дадам, што такая хвароба ўласціва і рэдакцыям мясцовых газет, нават літаратарам, што працягваюць у іх штаце. Па прыкладу, як кажуць, хадзіць далёка не трэба. Тры гады таму ў Беларусі адзначаўся 80-гадовы юбілей Васіля Быкава. Пра сустрэчы з ім, асабістыя ўражанні, час практыкі ў "Гродзенскай праўдзе" у месяц працаваў з Васілём Уладзіміравічам у адным кабінцеце) надумаўся прапанаваць матэрыял шчучынскай раёнцы. Па тэлефоне звязаўся з галоўным рэдактарам Канстанцінам Клябанам, гавару калегу аб сваёй задуме. У адказ чуо: "Вось у мяне наш пісьменнік, гаварыце з ім". Слухаўку ўзяў Іван Пяшко, тадышні намеснік рэдактара. Ён такое панёс на Быкава, што аб гэтым мне і зараз сорамна ўспамінаць... А ў згаданым артыкуле ў "ЛіМе" І.П. піша пра В. Быкава станоўча, ставіць у прыклад.

Яшчэ адзін факт. Пазней я паслаў у шчучынскую "Дзянніцу" нататку пра баявыя справы партызан атрада імя Ванды Васілеўскай, што дзейнічаў на тэрыторыі Шчучыншчыны ў брыгадзе імя Ленінскага камсамола. Заадно ўзгадаў іншую польскую

партызанку — Армію Краёву. Літаральна ў трох-чатырох сказах, падкрэслішы, што не ўсе ішлі туды добраахвотна. Матэрыял той калегі не апублікавалі, адказу не далі. А праз некаторы час, зайшоўшы да землякоў у рэдакцыю, я атрымаў ад І.Пяшко "адлуп". Быццам я хацеў апраўдваць дзеянні беларускіх бандытаў. Я не стаў уступаць з Іванам у спрэчку (гэта інваліду 2-й групы не па сіле) і пайшоў за рэдакцыйны парог.

Мяркую, І. Пяшко справядліва папракае сталічных рэдактараў, якія калысьці былі ў ролі правінцыйных аўтараў і абвалі мінскія парогі рэдакцый, а зараз пагардліва адносяцца да той жа перыферыі. Думаецца, мой зямляк паводзіў бы сябе такім жа чынам. І з жахам разважаю: а можа, і я быў бы не лепшы...

З горьччу даводзіцца канстатаваць, што за нейкія дзесяці-пятнаццаць гадоў адносіны ў рэдакцыях змяніліся да аўтараў не ў лепшы бок. На сваёй шкуры адчуў гэта ад калег з Ельска і Веткі, брэсцкіх абласных і іншых газет. Брэстаўчане, напрыклад, ганарыстым маўчаннем праігнаравалі мае матэрыялы пра актыўнага дзеяча КПЗБ і былога міністра асветы Беларусі Міхаіла Мінкевіча (у Лідзе ён працаваў першым

сакратаром райкама партыі) і дзяткаўнага дзеяча БССР Сяргея Кабяка, ураджэнца Брэстчыны, прымеркаваныя да іх юбілеяў. Такое ў нас бяспам'яцтва! Пасля чаго ці вярта здзіўляцца скажэнням імён і прозвішчаў Цёткі, славутай беларускай паэтки, і не менш знакамітага партызанскага камандзіра Сцяпана Шупені на зямлі, дзе яны набылі славу. Аб чым слушна напісаў І. Пяшко.

Штосьці не тое дзеецца на свеце, хочацца сказаць, трохі змяніўшы словы другога песняра-земляка. Аб якой культуры можна гаварыць адносна стасункаў СМІ з аўтарамі, калі нават элітарная "Культура" замоўчвае, як няма, дасланыя ёй матэрыялы. Напрыклад, маю нататку пра фестываль нацыянальных культур у Лідзе не апублікавалі і нават кароткага адказу не прыслалі.

Словам, дзедаўшчына ў нашых рэдакцыях стала відэачной. Тут "чацвёртая ўлада" паказвае сябе далёка не з лепшага боку. Хто ж паставіць нашым СМІ належны дыягназ і вылучыць ад хваробы?

Зразумела адно: да людзей трэба адносіцца па-людску.

Алесь ЖАЛКОЎСкі, ветэран друку г. Ліга

Лірыка колеру бэза

"Бэзавае пільмя" — гэта назва чарговага зборніка паэзіі Тамары Лазнохі. У гэтым годзе, дзякуючы выдавецтву "Брэсцкага друкарня", аўтарка выдала ўжо чацвёртую сваю кнігу. На гэты раз у сааўтарстве з унучкай, школьніцай Вольгай Курдзюмавай. Вершы пераважна на рускай мове. Знешні выгляд зборніка адразу дае надзею чытачу, што нарэшце ён сутыкнецца з якаснай паэзіяй: цвёрдая каляровая вострава, фотаздымкі і малюнкi прафесійных мастакоў... Ці адпавядае змест яе знешнасці?

Першы раздзел "Лірычны шлях" складаюць творы Вольгі Курдзюмавай, змешчаныя ў храналагічнай паслядоўнасці. Далей — вершы бабулі. Вольга піша ўзнёсла і радасна. Турботы дарослага жыцця яшчэ не наклалі свой адбітак на яе рамантычную паэзію. А вось вершы бабулі, хаця таксама пшчотныя і рамантычныя, але ўжо не такія светлыя. У яе творах чытаецца сум па мінулым жыцці, па страчаным каханні, боль ад хваробы, якая прыкавала да ложка.

Шматлікія вершы прысвечаны толькі ёй вядомым людзям: мужу, суседцы, мясцоваму настаўніку, проста знаёмым ("Скорбим и помним", "Очаровательной", "Ноябрьский свет"). І гэта робіць іх слаба ўспрымальнымі для чытача. Хаця для аўтаркі яны значаць вельмі шмат. Вершы ў зборніку блізкія да жыцця і разам

з тым ад яго адарвання. Аўтарку хвалюе трагедыя ў Афганістане і Беслане. Але, чытаючы адпаведныя вершы, заўважаеш, што боль гэты аўтарам не перажыты, не "прапушчаны праз сябе". Вершы бабулі і ўнучкі вельмі падобныя. Нават назвы часам мала адрозніваюцца: "Песня о городе над Пиной", "Песня о Пинске", "Гимн городу Пинску"; "В зимней сказке", "Зимнее тепло", "Весенние мечты", "В весеннем плену".

Няма рэзастайнасці і арыгінальнасці ў паэтычных вобразах. Свято і восень — залатыя. Абшары — маляўнічыя, а краіна — квітнеючая... Хаця такая прастата можа і захапляць. Яна праўдзівая, калі гучыць з вуснаў дзіцяці. Па-свойму прывабнымі можна назваць першыя спробы-вершыкі пяцігадовай Вольгі:

"Жу-жу-жу" поет пчела,
Летняя красавица.
У нее есть два крыла
И она кусает.

Мишка очень любит мед,
Нелегко достать его.
Он в помощники возьмет
Медвежонка своего.

Такая наіўнасць не здаецца заганным. Наадварт. Выклікае пшчоту і захапленне. Бо натуральная. На жаль, чытаючы ўвесь зборнік, гэтага не скажаш. З-за падобнай аднастайнасці ўсе вершы здаюцца аднакаляровымі — бэзавымі.

Але ж нехта любіць і бэзавы колер.

Вольга ШАКАЛЬ

кавасць да іх твораў (вялікая ці мала — іншае пытанне) усё ж ёсць. Прасцей за ўсё таму аўтару, які зараз мае пэўную колькасць чытачоў, ці ў перспектыве можа спадабацца пэўнай колькасці чытачоў. Тут важная акрэсленая, пазнавальная, зразумелая пазіцыя — скажам, этычная, эстэтычная. Я ведаю, чаму я чытаю творы Алеся Рязанава. Людзі, якія чытаюць кожную новую кнігу Уладзіміра Сарокіна, таксама ведаюць, чаго чакаць...

Л.А. Тут варта задумацца пра цэлу "школу піяру", якая здолела раскруціць Сарокіна з першай жа кніжкі. Нашых пісьменнікаў нібыта няма каму прадставіць, вывесці да шырокай аўдыторыі... Тут вялікія магчымасці мае тэлебачанне, радыё. Дзякуючы СМІ пісьменніцкае імя "персаніфікуецца", "набывае аблічча". У мяне асабіста былі такія выпадкі, калі кнігу пэўнага аўтара я пачынала расшукваць менавіта таму, што ён зацікавіў мяне як асоба — у тэлевізійнай перадачы падзяліўся цікавымі думкамі, прадэманстравалі неардынарнае мысленне... Праўда, тут я маю на ўвазе пераважна расійскае тэлебачанне. У прыватнасці, вельмі паказальнай падаецца праграма "Школа злословія", газетамі якой найчасцей з'яўляюцца літаратары. Так, дзякуючы гэтай перадачы, я "адкрыла" для сябе паэтку Машу Сцяпанаву... На маю думку, менавіта праз тэлебачанне пісьменнік найхутчэй дайшоў бы да свайго чытача.

І.З. Атрымліваецца, самы дзейсны спосаб папулярызаваць пісьменніка — у рэкламных блоках замест пральнага парашку, "які ідзе да нас", паказаць партрэт пісьменніка, ягоныя кнігі і казаць, што пісьменнік заплаціў грошы, каб публіка не глядзела рэкламу пральнага парашку. Можна, дзевяноста дзевяць чалавек са ста пойдуць і з удзячнасці купіць ягоную кнігу?.. Не трэба шукаць грамадства, якое было напрыканцы 1980-х. Сёння колькі тых перадач пра пісьменнікаў ні рабі — іх не будуць глядзець.

М.Ш. Мне падаецца, што пэўная доля рэкламы, нейкі "ўнутраны анонс" змяшчаецца ў самім жанры твора. А мы гэта пакуль недастаткова плённа выкарыстоўваем. Чалавек хоча прачытаць фэнтэзі — ён будзе шукаць творы менавіта гэтага кірунку; хоча прачытаць псіхалагічную, філасофскую прозу — будзе імкнуцца знайсці штосьці адпаведнае сваім густам... І тут роля крытыкаў, аглядальнікаў — прадставіць творы, анансаваць іх, робячы акцэнт на тым, чым можна зацікавіць чытача. Не кожнага чытача, бо гэта проста немагчыма, а найперш "мэтавую аўдыторыю". Я разумею, што падобны падыход — механічны, нагадвае складанне рэстраў. Але галоўная ягоная каштоўнасць заключаецца ў сістэматызацыі, упарадкаванні вялікай інфармацыйнай плыні, дапамагае чытачу рабіць выбар.

І.Ш. Атрымліваецца, што найбольш карысна было б без лішняга мудрагельства фіксаваць, напрыклад, у "ЛіМе" імёны пісьменнікаў і спісы таго, што імі выдадзена, а там няхай чытач разбіраецца... Між тым, у доўгіх пераліках чытач рэагуе найперш на "брэндавыя" імёны.

Л.А. А пра што сёння павінен пісаць нават уладальнік падобнага "брэндавага" імені, каб не расчараваць чытача? Што сёння запатрабавана чытачом? Што будзе запатрабавана заўтра?

М.Ш. Мы не зможам гэтага пралічыць. Літаратура — як надвор'е, чаканні чытача і імкненні пісьменніка абавязкова памяняюцца, але невядома, як і калі. Таму аўтар, што імкнецца дагадзіць чытачу любой цаной, рана ці позна церпіць паражэнне. Пісьменнік жыве для людзей, але, як паказвае практыка, класічнымі робяцца творы, што арыентуюцца на вечныя

маральныя каштоўнасці, а не на задавальненне сённяшніх патрэб, этычных ці палітычных.

І.З. Якой будзе літаратура праз дваццаць гадоў, у прынцыпе, можна спрагназаваць, можна проста ўгадаць, але згаданы занятак — малаплённы.

Л.А. Гэта сапраўды так. Часам у літаратуры адбываюцца з'явы невытлумачальныя... Напрыклад, у апошнія гады да сацыяльна-бытавой тэматыкі з абавязковым "каханнем" у цэнтры сюжэта і да меладрам "у чыстым выглядзе" ўсё актыўней звяртаюцца мужчыны. Як гэта патлумачыць?

І.З. Гэта, відаць, таму адбываецца, што жанчыны кінуліся ў крытыку...

Л.А. Думаю, да пытання "як быць пісьменнікам?" прымыкае і пытанне "пра што пісаць?".

І.Ш. ...які сацыяльны заказ выконваць...

М.Ш. Многія сусветныя класікі пісалі па замове, але гэта ніколі не змяняе вартасці і мастацкай каштоўнасці іх твораў. Шэкспір так пісаў, і Да-стаеўскі, і Жуль Верн. У эпоху камерцыйнай літаратуры сам факт існавання людзей, якія імкнуцца сеяць "разумнае, добрае, вечнае", думаючы пра сацыяльную функцыю літаратуры, падаецца неверагодна кранальным. Але і ў аўтара баевікоў, і ў стваральніка сацыяльнай прозы "праграма максімум" падобная — займаець свайго чытача. Сёння мы знаходзімся ва ўмовах, калі прапанаваць свой твор чытачу вельмі проста. Для гэтага ёсць шэраг магчымасцей, якіх не мелі нашы папярэднікі: выданы за ўласны кошт, пошук спонсараў, Інтэрнет і г.д. Для сябе я раблю такую градацыю: аўтар — гэта той, для каго выданне ўласных кніг — самаэмта, каму неабходна бачыць сваё імя на шыкоўнай вокладцы. А сапраўдны пісьменнік, творца — той, хто працуе для людзей, нават калі яго тэксты захоўвае адно камп'ютэр.

І.Ш. Паназіраем за дэмаграфічнай сітуацыяй у літаратуры: праблема не ў тым, што нараджаецца ўсё менш і менш дзяцей, але ў тым, што чытачоў становіцца ўсё менш і менш. Ці не таму быць пісьменнікам — усё складаней?

І.З. А мне падаецца, што пісьменнікам з кожным годам стацца ўсё лягчэй і лягчэй...

І.Ш. Паспрабуем усё ж скласці рэзюме нашай размовы. Як мне падаецца, найбольш акрэслены рэцэпт таго, "як быць пісьменнікам", мае Лада Алейнік, якая гаворыць: каб быць пісьменнікам, трэба атабарыцца ў СМІ і "прапісацца" ў тэлеэфіры.

Л.А. Не, каб пісьменнікам быць, найперш трэба ім стаць — зрабіць штосьці вартае. Некаторыя пісьменнікі, якія з'яўляюцца ў тэлеперадачах і з чыёй творчасцю я дагэтуль была незнаёмая, паказваюць сябе з такога боку, што я з пэўнасцю магу сказаць: кнігу гэтага аўтара я ніколі не набуду. І наадварт... Напрыклад, перадача пра Алену Брвава засведчыла, што яна не толькі таленавіты пісьменнік, але і вельмі гарманічны чалавек. У гэтым пераконвае і глыбіня яе разваг, і шчырасць, і агульны інтэлектуальны ўзровень... Зрэшты, для мяне пісьменнік — абсалютна не гратэскавая фігура. Гэтаксама як літаратура — зусім не забаўка. Пісьменнік вызначае маштаб яго асобы. Справядліва сказаў адзін з нашых старэйшых паэтаў:

Усіх адною меркаю
не мерце,
Што з намі і за намі
ўслед ідуць.
Адны памруць аграду
пасля смерці,
Другія на стагоддзі
ажывуць.

Ірына ШАЎЛЯКОВА
Фота Кастуся Дробава

Антон Дзмітрыевіч Каляснёў нарадзіўся ў краснапольскай вёсцы Вялікія Хутары ў 1865 годзе. Па дзедцы з Дзяржаўнага архіва Чыцінскай вобласці быў членам народніцкай арганізацыі "Зямля і воля".

У кнізе "Памяць. Краснапольскі раён" у артыкуле краязнаўцы Л. Лабаноўскага ідзе хвалоючы аповед пра жыццё барацьбіта за зямлю і волю ды лепшую долю.

...Жандары ўзялі яго ноччу. У хаце зрабілі вобшыск, знайшлі зброю. Яго даставілі ў паліцыю. Хто аказаўся правакатарам — Антон Каляснёў не ведаў. У памяці перабіраў падзеі апошніх дзён. Успомніў сход аднавяскоўцаў. Сяляне лямантавалі, скардзячыся на вялікія падаткі і дэспатызм улад.

Не ўтрымаўся тады Антон: — Хопіць цябе з дзекі. Хай памешчыкі Бакендорф, Крапоткін пацягнуць за нас падаткі. У іх уся зямля, а ў нас адны пяскі ды балоты. Натойп зашумеў:

— Цару аб гэтым напісаць трэба!

— І цар з імі заадно, — рэзка абарваў Каляснёў. — Зямля наша, і прыйшоў час адняць яе ў памешчыкаў, крываўшчыны яны.

Не ведаў Антон Каляснёў, што, пакуль яшчэ шла бурная сходка ў пракурнай сялянскай хаце, да станавага прыстава ў Краснаполле ўжо спышаліся даносчыкі.

...Шлоў 1898 год. Нягледзячы на рэпрэсіі, якія асабліва сталі жорсткімі пасля забойства цара ў 1881 годзе, рэвалюцыянеры з народа працягвалі барацьбу. Ужо дзейнічалі сацыял-дэмакратычныя арганізацыі, але і нарадавольцы вялі работу сярод сялян, спадзеччы ўзняць іх на рэвалюцыю за зямлю і волю.

Антон Каляснёў з дзяцінства зведаў, што такое сялянскае беззямелье, батрацтва. Пазней ён прыкмынуў да груп рэвалюцыйнай сялянскай моладзі, якія былі створаны ў краснапольскіх вёсках Вялікія Хутары, Усцінавічы, Сафіеўка, Карма-Пайкі. Яны называлі сябе землявольцамі, нарадавольцамі, а ў народзе іх звалі "казачкамі".

У Вялікіх Хутарах групу "казачкоў" узначальваў Антон Каляснёў, была група змагароў у Карма-Пайках. Усе яны з'яўляліся членамі адной згуртаванай арганізацыі, але загоўвалі строгаю канспірацыю.

...Антон Каляснёў у няволі трымаўся стойка, вырашыў усё ўзяць на сябе, не выдаць таварышаў. Як ні стараўся жандары дабіцца ад яго прызнання, раскрыць арганізацыю, зрабіць гэтага яны не змоглі. Зведаў Каляснёў многае. Сядзеў у сырых казематах з тоўстымі сценамі, якія не прапуськалі ні гукаў размоў, ні шлохаў траў, ні спеваў птушак.

Прыгавор быў суровы: 6 гадоў катаргі.

Пасля суда як паліткатаржаніна, пад узмоцненым канвоем, яго везлі ў далёкую Сібір, у Акатуй. Пасля доўгага шляху Антон прыбыў на Казакуюскія горныя промыслы. Закаваны ў кандалы, Антон Каляснёў

На гарадскіх могілках па вуліцы Калініна ёсць слыны куточак, дзе спяць адвечным сном праслаўленыя сыны зямлі краснапольскай: земляволец з Вялікіх Хутароў Антон Дзмітрыевіч Каляснёў, наш першы вядомы паэт Мартын Рыгоравіч Чарноў (псеўданім — Маластоўскі), старшыня рэвалюцыйнага камітэта Уладзімір Несцеравіч Калеснікаў, першы начальнік Краснапольскай міліцыі Аляксандр Іванавіч Савекін, якія загінулі на крутых павароце гісторыі ў барацьбе за Савецкую ўладу.

Земляволец Антон Каляснёў

з раніцы да ночы працаваў у сабоі. Катаржная праца, здэкі турэмшчыкаў надрываў сілы. Вызваленне прыйшло толькі перад першай рэвалюцыяй у Расіі.

Вяртанне на радзіму затрымлівалі, пасля катаргі яго перавялі на вольнае пасяленне ў той жа Сібір.

А наперадзе былі новыя выпрабаванні.

...У газеце "Забайкальскі рабочы" за 15 жніўня 1990 года прыгаданы далейшыя баявыя рэвалюцыйныя пуцявіны нашага земляка А.Д. Каляснёва.

У архіўнай даведцы значыцца, што ён "у 1917 годзе паступіў у першы дэмакратычны атрад і ваяваў супраць Керанскага на заходнім фронце". Тут жа застала яго вестка аб адрачэнні цара Мікалая II ад прастола. Нарэшце, здзейснілася тое, чаму былі аддадзены лепшыя маладыя гады яго жыцця. На фронце збіліся з бальшавікамі, перагледзеў свае нарадавольскія погляды. "Власть — Советам!", "Мир — народам!", "Земля — крестьянам!" — усё гэта яму было да болю бліжкім і зразумелым. Антон знаходзіўся ў

гущыні ўсіх палітычных падзей у Петраградзе, дзе бурна разгортвалася барацьба супраць антынароднай палітыкі Часовага ўрада. Ён сустрэў Вялікі Кастрычнік у баявых калонах змагароў.

Па рашэнні палкавога камітэта вясной 1918 года Антон Каляснёў накіраваны ў далёкую Сібір для барацьбы за ўстанавленне там Савецкай Улады.

...У Забайкаллі ваяваў у атрадах Чырвонай Арміі з сакавіка 1918 па 1921 год пад камандаваннем Лазо, Жураўлёва (з архіўнага дакумента). Вясной 1918 года Антон Каляснёў арганізаваў атрад чырвонаармейцаў Казакуюскіх промыслаў, яны прабіраліся да станцыі Даурья. А потым ішлі гарачы баі. У ліпені банды Сямёнава былі адкінуты да кітайскай мяжы. Сяргей Лазо загадаў авалодаць апошнім апорным пунктам на гары Тавык-Талачай. Атрад Каляснёва штурмаваў вышыню і 28 ліпеня 1918 года ўзяў яе. Але да канчатковай перамогі было яшчэ далёка. Мяцежны чэхаславацкі корпус наступаў на Чыту з боку Іркуцка. Сяргея Лазо перакінулі на

барацьбу з белачэхамі з Забайкальскага фронту на Прыбайкальскі. Становішча ўскладнілася, утрымаць фронт не ўдалося, зноў узялі галаву банды Сямёнава. Савецкая ўлада ў Сібіры часова пала.

Па ўказанні Сяргея Лазо Антон Каляснёў вярнуўся ў Казакова, але ненадоўга. У сакавіку 1918 года, пасля паўстання рабочых промысла супраць сямёнаўцаў, ён уступіў у паўстанцкі атрад спачатку Кіргізава, а затым Жураўлёва. Займаў пасаду начальніка атрада асобага аддзела, быў агітатарам, выконваў адказныя даручэнні па фарміраванні чырвонаармейскіх атрадаў, іх забеспячэнні. Паўстанцкі атрад Забайкалля перафарміраваліся ў палкі, якія склалі Народна-рэвалюцыйную армію. Антон Каляснёў быў залічаны ў агітацыйны аддзел штаба 1-й Забайкальскай кавалерыйскай дывізіі.

Як жа склалася жыццё Каляснёва пасля грамадзянскай вайны? Цяжкае раненне зрабіла яго інвалідам. Сям'я была вялікая: жонка, чатыры дачкі і сын. Пенсія даволі сціплая, а хвароба прагрэсавала, галеча прымушала прасіць дапамогі. У душы спеў пратэст супраць бяздушша і чэрствасці ў адносінах да тых, хто рабіў і абараняў рэвалюцыю. Ён прайшоў дзяржаўную праверку, у яго на руках было пасведчанне за № 5, выдадзенае Чыцінскім гарсаветам у 1936 годзе, дзе значылася, што Каляснёў Антон Дзмітрыевіч — паліткатаржанін і стары бальшавік. Меў на руках партызанскі білет за № 05708 чырвонагвардзейца і чырвонага партызана. Былі ўсе падставы, каб забяспечыць спакойнае жыццё. Ён як мог пратэставаў. У адной сваёй заяве ён напісаў: "Не павінны мы падвяргацца такой знявазе. А калі я не вап, то расстраляйце мяне. Так я жыць не магу і не хачу". Гэтая смелая выхадка былога чырвонага партызана не была пакінута без увагі. На хвалі рэпрэсій у 1937 годзе Антон Каляснёў

быў арыштаваны. Аднак у яго абарону сталі сябры па рэвалюцыйнай барацьбе. Вось іх дакументальны выдрук: "Колеснев А.Д. с 1918 года выступил на борьбу против атамана Семенова на Даурском фронте. С 1919 года воевал в повстанческом отряде Киргизова до ликвидации банды (бывший командир бригады Забайкальской кавалерийской дивизии Димов)". "Знаю Колеснева Антона Дмитриевича как первого активного участника партизанского движения против белогвардейцев в Забайкалье. Темников". "Знаю Колеснева А.Д. с июля 1919 года по совместной работе в партизанском отряде т. Журавлева. Колеснев член Советской власти, стойкий революционер. Фадеев И.Е., бывший адъютант комроты".

Партызаны Забайкалля сказалі сваё слова і Каляснёва хутка вызвалі. Былі прыняты меры і па пэўным паляпшэнні яго матэрыяльнага становішча.

Краязнаўца Л. Лабаноўскі ўспамінаў аб тым, што пазнаёміўся з Антоном Дзмітрыевічам Каляснёвым у канцы 50-х гадоў, калі на схіле сваіх гадоў ён вярнуўся ў родныя мясціны. Пражыў тут неадзін і памер у 1960 годзе. На яго магіле быў устаноўлены сціплы абеліск. Дзякуючы клопатам настаўніка гісторыі Краснапольскай сярэдняй школы Л. Лабаноўскага было вернута з небыцця светлае імя праслаўленага нарадавольца, актыўнага ўдзельніка ўдзельніка барацьбы за Савецкую ўладу ў Забайкаллі.

Па драбніцах збіраў Л. Лабаноўскі звесткі аб А. Каляснёве. І калі стварылі музей у Краснапольскай сярэдняй школе ў яго першай экспазіцыі было аведзена пачаснае месца Антону Дзмітрыевічу Каляснёву. Тут знайшлі сваё месца ў якасці экспанатаў яго пасведчанне за № 5, фотаздымкі, пастанова прэзідыума Чыцінскага гарсавета РК 1 КД ад 2 верасня 1936 года аб ільготах былым паліткатаржанінам, ссыльным пасяленцам і персанальным пенсіянерам. Тут жа — працоўны спіс Каляснёва А. (цяпер — працоўная кніжка).

Цікавыя і хвалоючыя аповеды пра жыццё А. Каляснёва змешчаны ў кнігах Л. Лабаноўскага "Бацькаўшчына" і "Землякі". Годнае месца яму аведзена ў кнізе "Памяць. Краснапольскі раён".

Цяпер народны музей у Краснапольскай школе ўзначальвае вучаніца Л. Лабаноўскага Н. Калеснікіна. Ёсць у Наталлі Вітальеўны добрая задума папоўніць экспазіцыю аб А.Каляснёве, бо засталася шмат невядомага з жыцця легендарнага нашага земляка, пра лёс яго нашчадкаў.

Фёдар ГАНЧАРОЎ
НА ЗДЫМКАХ: Антон Дзмітрыевіч Каляснёў; мемарыяльны знак на магіле А. Каляснёва.

Фота Івана ТКАЧОВА

Слова — не верабей...

Найпершае адрозненне чалавека ад жывёлы — мова. Але, часам, гэтая адметнасць, што ўзвысіла чалавека да вышэйшага зямнога стварэння, зводзіць яго да ўзроўню нікчэмнасці. А віной усяму — здавалася б дробязь — зноў жа мова. А між тым мудры Гогаль папярэджваў: "Слова — самы дарагі падарунак чалавеку ад Бога, трэба карыстацца ім умела".

Многія ўрачы пачынаюць агляд хворага са слоў "Пакажыце язык!" І часта гэтага бывае дастаткова, каб паставіць дакладны дыягназ. Аб духоўным здароў'і, так бы мовіць, па стане языка меркаваць яшчэ лягчэй. Па тым, што і як гаворыць чалавек, няцяжка зразумець, што адбываецца ў яго душы. Слова — байніцы душы: у адных — свет, у другіх — змрок; у адных — характэр і лад, у другіх — бязглузды бруд, пустата; у адных — бальзам для сэрца і душы, у другіх — нічога, апроч удараў па вушах і па мазгах. Л. Талстой зазначаў: "Слова — гэта ўчынак". Па Бібліі нам давядзецца трымаць адказ за кожнае вымаўленае слова.

Данесці да падлеткаў мудрую ісціну пра адказнасць за свае словы і ўчынкi прызначаны бібліятэчны маральна-этычны праект "Чалавекам звацца", згодна з якім бярэзінскім падлеткам прапануецца шэраг мерапрыемстваў: "Слова лечыць і калечыць", "Добрае слова сказаць — посах у рукі даць", "От грубых слов, что не сдержал, в родной душе гремит обвал", "Слова — баец", "Будзь гаспадаром слова".

Асаблівую заклапочанасць выклікае сёння праблема брыдкаслоўя. Раней пачуць лаянку дзе-небудзь было выключнасцю, нават надзвычайнасцю. А зараз ненарматыўнасцю — у сям'і, у транспарце, на вуліцы і на працы. У Старажытным Егіпце лічылі, што ў таго чалавека, які размаўляе на "няправільнай" мове, язык у роце вырас у другім накірунку. Самыя ветлівыя на свеце — урду і зулусы: у іх мове няма нічога такога, што вымаўляецца ўслых непрыстойна. Сусветным лідэрам па брыдкаслоўі лічыцца англійская (амерыканская) мова, руская — на 4-ым месцы. Па тэлебачанні — засіле нізкапробных трылераў, баевікоў, аднастайных серыялаў, галоўныя героі раз-пораз адсылаюць так званыя "факсы": крутыя мужчыны без лаянкі — як салдат без аўтамата. І нават дзеці, размаўляючы з "дрэннымі" хлопцамі, не абмяжоўваюцца ў выразках. У кіёскае можна набыць аўдыёкасеты з казкамі, песнямі, анекдотамі і рознымі байкамі на такой жаргоннай мове, што, кажучы слэнгам, вушы вянуць не толькі ў юнаці

аўдыторыі, але і ў людзей, якія бачылі многае ў сваім жыцці. Сюды ж варта дадаць і Інтэрнет, так званую сусветную павуціну, разнастайныя кам'ютэрныя гульні і забавы. На старонках мастацкіх твораў таксама шмат непрыстойных слоў і выразаў. Вось і ўспрымаюць падлеткі ганебную моду на крутое "слоўка". Слова — не верабей, вылеціць — не зловіш. А многія словы, якія вылятаюць з уснаў маладых, больш падобныя не на вераб'ёў, а на драпежных птушак, ці ўвогуле дагістарычных драконаў. Дзеціцы на падпітку мацкаюцца — і цыркаюць сілаю праз зубы. Самааплываныя... Прадстаўніцы прыгожай паловы чалавецтва таксама не адстаюць у "словатворчасці". Дзеці ладзяць "моўныя дуэлі" з бацькамі.

Маральнае калецтва — звычка брыдкаслоўі — пагражае неакрэплым душам. Усведамленне гэтага падбудзіла аўтараў бібліятэчнага праекта "Чалавек — гэта гучыць адказна" ўвесці спецыяльны курс моўнага этыкету і практыкаваць дні прафілактыкі брыдкаслоўя сярод бярэзінскіх школьнікаў. Запатрабаваны такія мерапрыемствы і падчас летніх вакацыяў. Выхаванцам раённага дзіцячага лагера "Папараць-кветка" ў летні сезон-2007 прапанаваны ўрок маралі "Бруд на языку — бруд у душы". На вобранае падлеткавае ўспрыманне разлічана выкарыстанне розных жанраў: казачнага, сатырычнага, паэтычнага, выяўленча-мастацкага, а таксама суправаджальных рэквізітаў. Паводле лялечнай імпрэзы-казкі

"Дзве сястры" наглядна дэманстравалася, як з рота жойчых скакалі жабы, а калі лагодныя словы мовіла добрая дзяўчына — на зямлю падалі ружы. Дарэчы, у латышоў самая непрыстойная абраза ў адрас чалавека — назваць яго "жабай". Школьнікі бачылі вакол адной сястры жаб, а вакол другой — шыкоўныя кветкі, што, безумоўна, мела большы ўплыў, чым адны толькі заклікі: "Будзь аспярожным са словамі. Што пасееш — тое і маеш. Чым брыдкае слова мовіць — лепш язык выплюнуць!". Можна вучыцца і на негатыўных прыкладах. Гісторыі пад назвай "Чорнае на светлым: падгляджана ў жыцці" дазволілі падлеткам з пазіцыі незалежных назіральнікаў рабіць правільныя высновы: візітная картка чалавека — яго мова. Сатырычныя інтэрмедзі "Бабуліны лекі ад брыдкаслоўя", "Пакажыце язык", "Зламаны тэлефон", "У кішэнні густа, а на языку — пуста" далі магчымасць зірнуць на праблематыку праз "крывое люстэрка" пароды і сатыры, якое дапоўніў вернісаж малюнкаў-шаржаў "Двуязыкае джала", "Дуэлянты", "Сіямскія блізняты". Эстафета ветлівых слоў, вершаванае бліц-лато, трыбуна народнай мудрасці гарантавалі прызы самым ветлівым, літаратурна адараным і дасведчаным. Знішчыць заганы пісаць у ліфце, на сценах, на плоце разнастайныя непрыгожыя словы прызначаліся гульні "Надпіс на плоце, сатырычны выпуск "Жывой газеты".

Летнія ўрокі моўнага этыкету і байкоту брыдкаслоўю будуць праходзіць у бярэзінскіх школах на працягу ўсяго навучальнага года.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ,
супрацоўнік Бярэзінскай раённай бібліятэкі, аўтар праекта "Чалавек — гэта гучыць адказна"

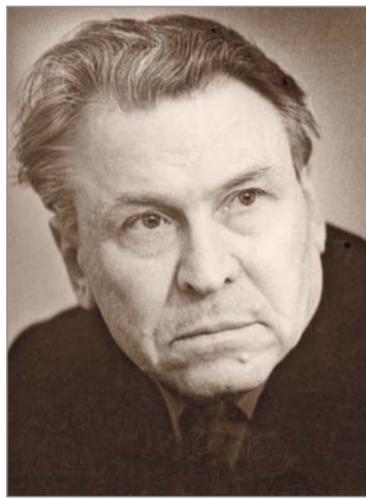
Пакінуць адлюстраванне свайго часу

Сёння сусветнае літаратурнаўства настойліва намацае шляхі да прагназавання заўтрашняй літаратуры. Выпрацоўваецца метадалогія звернутых у будучыню пошукаў, і ўжо рэальна акрэслілася важная для даследчыка ўмова: спроба прадказання аблічча пакуль не напісаных твораў. У сувязі з гэтым увайшла ў моду "расфасоўка" пісьменнікаў на ўзроўні ды эшалонаў, цікавасць да літаратараў другога ці трэцяга плана. Гэта ў многім прадвызначана імкненнем спазнаць непаўторныя абрысы мастацкай творчасці.

Калі фармальна, дык па навамодай іерархіі Рамана Сабаленку трэба было б аднесці да аўтараў другога эшалона. Хаця, калі перачытваеш кнігі, з такой ацэнкай унутрана не пагаджаешся: творы напісаны неаспрэчна яркім, адметным, таленавітым творцам. След у літаратуры пакінуты выразны і глыбокі, зусім невыпадкова беларусы, асабліва на Палессі, з вялікай пашанай ставяцца да памяці свайго земляка. Іменем Сабаленкі названы вуліцы ў Брагіне і СШ у вёсцы Сабалі Брагінскага раёна, дзе 15 кастрычніка 1907 года нарадзіўся будучы празаік.

І ўсё ж, на нашу думку, спадчына Рамана Сабаленкі нават сёння, болей чым праз трыццаць год пасля яго заўчаснай канчынны, патрабуе ўважлівага асэнсавання. Звыш таго, выгокі і прычыны многіх сучасных праблем не патлумачыш, пакуль не прааналізуеш як след літаратурную сітуацыю тых, мінулых ужо дзесяцігоддзяў.

Сёння прынята наракаць на недахоп фінансавання як на фактар, які спараджае застоўныя тэндэнцыі ў творчым асяродку. Увогуле думка слухная, аднак самі прычыны перадачы негатыву варта тут удакладняць. Паспрабуем разабрацца. І найперш задамося наступным пытаннем: чаму ў сучаснай літаратуры фактычна адсутнічае пласт надзейных, грунтоўных у кожным сваім творы пісьменнікаў-прафесіяналаў? Такіх, як Раман Сабаленка, які быў прадстаўніком шматлікай у 60—70-я гады кагорты прафесіяналаў, у добрым сэнсе рамеснікаў ад літаратуры, здатных на напісанне гарантавана цікавых для чытача апавяданняў, раманаў і апавесцей. У нашы дні такая праслойка ў літаратурным асяродку паслабленая. За лепшымі майстрамі на Беларусі — прадонне, творы прадстаўнікоў другога літаратурнага эшалона сур'ёзна чытаць не выпадае, найчасцей гэта проза дылетанцкая, чыста тэхнічным плане. Больш за тое, перасадзі некага з аўтараў, да якіх адносімся з шэрагам (бо на сённяшнім фоне іх творы нібыта вышынныя), у літаратурныя ўмовы 70-х — і многія згубіліся б за імёнамі тых, каго па тым часе абвясчалі літаратурным падлескам, і, можна сказаць, проста не заўважалі за магутнымі спінамі такіх волатаў, як І. Мележ, У. Караткевіч, І. Навуменка, В. Адамчык. Усё пазнаецца ў параўнанні. Калі цяпер перачытваеш Рамана Сабаленку, то вельмі цяжка пазбавіцца ад уражання, што якраз ён са сваімі творами выглядаў бы сёння на Беларусі ў найвышэйшай ступені годна. Дарэчы, так можна гаварыць не толькі пра Р. Сабаленку, і гэта робіцца сумным сведчаннем ужо несумненнага факта: мы змарнавалі той запас літаратурнага прафесіяналізму, які мелі яшчэ не так даўно. Напрыклад, калі І. Мележ у свой час

прызнаваўся, што ідэю ўзяцця за "Палескую хроніку" яму падказала напісаная Р.Сабаленкам трылогія "Юнацтва ў дарозе", гэта не было кампліментарным выказваннем. І. Мележ не перабольшаў заслуг калегі. Вельмі часта мастацкі пошук распачынаецца не тымі, хто ў завершанай форме рэалізаваў ідэю, — разведчыкамі і першапраходцамі выступаюць іншыя, і ўжо на іх знаходкі (а таксама на памылкі) абспіраюцца тыя, хто ідзе следам. Прычым перад імі адкрываецца зайдросная магчымасць скарыстаць толькі лепшае, самае прывабнае з намацанага наватарамі, адначасна пазбегнуўшы заўважных у яго творах пралакаў і недахопаў.

Ну як зразумееш, чаму поліфанія ў "Палескай хроніцы" І. Мележа выявілася настолькі дасканалай, калі не прымеш да ведама і не ўлічыш, што Р. Сабаленка паспрабаваў сваю хроніку (а яго "Юнацтва ў дарозе" фарматна выдае якраз на хроніку) выцягнуць у падкрэслена монафанічнай манеры? Не без адсылкі да вопыту твора Р.Сабаленкі пры аналізе мележаўскага шэдэўра не абыходзіцца, міжволі зноў і зноў узгадваюцца тыя рэцэнзіі, у якіх "Юнацтва ў дарозе" справядліва крытыкавалі за пэўную дэкларатывнасць замалёвак, асабліва тых з іх, дзе галоўны герой — "бачыць" сітуацыю, а толькі "чуе" пра яе. Хіба гэта не натуральны недахоп монафанічнай манеры аўтарскага прагаворвання, хіба не без уліку праробленага Р.Сабаленкам І. Мележ пайшоў па іншым накірунку выбудовы расповеда?

Досыць сур'ёзна Р.Сабаленку папракалі і за пэўную недаведзенасць мастацкіх штрыхоў у яго літаратурных палатнах. Найбольш вобразна такую ацэнку сфармуляваў, бадай, У.Карпаў, які адзначыў, што часта ў першых зборніках пісьменніка "пачаткі апавяданняў абядаюць больш, чым даюць канцоўкі" — але трэба ўлічыць і час напісання твораў. Пра многае ў 50-я гады нельга было сказаць інакш, як паўнамёкам, і важна ўжо тое, што пісьменнік распачынаў гаворку, прыцягваў увагу да тэмы. Сёння аглядаеш-

ДА 100-ГОДДЗЯ
З ДНЯ
НАРАДЖЭННЯ
РАМАНА САБАЛЕНКІ

ся і бачыш, што тая сабаленкаўская недагаворанасць шырока прарасла ў беларускай прозе пазнейшых дзесяцігоддзяў. Сапраўдныя тэматычныя цалікі былі закладзены, напрыклад, яго апавесцямі "Падарожжа ў Рослікі" ці "Незамужняя ўдава", апавяданнямі "Па сцежках маладосці" ды "Апошні след". Не, не дарма ў далёкія 20-я гады літаральна прарываўся да слова юнак з глухой палескай вёскі, якому суджана было перажыць нястачу 20-х гадоў, зведаць у драматычныя 30-я два беспадстаўныя арышты, потым прайсці праз франты жудаснай вайны (адна Салаўёўская пераправа чаго каштавала!), адчуць боль толькі цудам незацверджанага прысуду Ваеннага трыбунала — і праз усе выпрабаванні пранесці веру ў лепшае, не ачарсцвевць душой. "Пішыце з добрым сэрцам, людзей любіць трэба. Умейце, вучыцеся любіць людзей," — закілаў калега Раман Сабаленка, і гэта не проста словы. Нельга не пагадзіцца з ацэнкай яго кнігі М.Мішчанчуком: "Творы пісьменніка поўняцца гуманістычным пафасам, любоўю да чалавека, верай у перамогу сіл гармоніі над змрочным пачаткам, над неарганізаванасцю, над анархіяй". Так, сапраўды поўняцца, часам нават зайдросціш гэтай аптымістычнасці, асабліва калі даведваешся з біяграфіі Сабаленкі пра тыя жудасныя факты, што ў многім супярэчаць выяўленым у яго творах праявам жыцця.

"Трэба пісаць. За нас, браце, ніхто не зробіць. Калі што маеш сказаць — пішы." Гэты дэвіз, а таксама ўражлівая, многімі адзначаная працавітасць Сабаленкі дазволілі яму стварыць цэлы літаратурны мацырык, населены героямі яго шматлікіх кніжак. Так, масавы чытацкі водгук сёння могуць выклікаць далёка не ўсе творы пісьменніка, але для сучаснага літаратара, які збіраецца пісаць пра тую эпоху, Р. Сабаленка пакінуў шырокі шматкаляровы літаратурны ландшафт глухіх палескіх вёсчак, з адметным побытам іх жыхароў і, у рэшце рэшт, саму атмасферу бурлівага жыцця першых дзесяцігоддзяў ХХ стагоддзя...

Сумленна і шчыра праробленая сапраўдным прафесіяналам работа ніколі дарэмна не прападае. Пра тое, пра што пісаў Р. Сабаленка, пра заўважаныя ім балявыя вузлы нашага гістарычнага лёсу абавязкова будучы пісаць беларускія літаратары наступных дзесяцігоддзяў. Безумоўна, па форме, стылі, па інтэрпрэтацыі падзей гэта будучы ўжо іншыя, па-новаму напісаныя кнігі...

Сёння аналагічных дакументаў, на якіх напчадкі змогуць зведаць атмасферу нашага часу, ствараецца ўсё менш. Парушаецца пераемнасць пакаленняў, дзеля якой Р.Сабаленка няспынна апекаваў над пачаткоўцамі як у маладосці, у Гомелі (дзе многім ён запомніўся як узніслага выгледу паэт ва ўласнааручна расшытай кветкамі палатнянай кашулі), так і ў сталасці, у Баранавічах і Мінску, дзе на пасяджэнні літаратурнага аб'яднання ў яго рэдакцыйны кабінет запрашаліся тады зусім яшчэ зялёныя юнакі М.Ароўка, А.Кльшкі і многія, многія іншыя.

І ўсё ж... "трэба пісаць. За нас, браце, ніхто не зробіць. Калі што маеш сказаць — пішы." Нават калі не спрыяюць абставіны. Бо зробленае табой — застанецца. Сваімі творамі Раман Сабаленка гэта даказаў.

Алесь ЛАПАТА-ЗАГОРСКИ

У сярэдзіне 80-х гадоў мінулага стагоддзя разгарнулася праца над падрыхтоўкай шасцітомнага біябібліяграфічнага слоўніка "Беларускія пісьменнікі". Артыкулы для яго рыхтавалі выкладчыкі кафедраў педінстытутаў рэспублікі, БДУ і супрацоўнікі Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН Беларусі — адпаведна пісалі пра сваіх пісьменнікаў-землякоў, ураджэнцаў той ці іншай вобласці.

Ліст Максіма Танка

Я тады працаваў на кафедры рускай і замежнай літаратуры Брэсцкага педагагічнага інстытута імя А.С. Пушкіна, але актыўна займаўся праблемамі беларускай літаратуры. Звярнуліся і да мяне, каб я падрыхтаваў матэрыялы пра некаторых з заходнебеларускіх дзеячаў літаратуры. Сярод іх было і імя Янкі Гароха.

Пісьмо Максіма Танка ўсё ж сведчыць, што ён не забыў свайго сябра па барацьбе і прыяры і вельмі шкадаваў, што не ведаў, як склаўся лёс пабраціма-змагара. Ягоны адказ — шчыры доказ таго, што знакаміты паэт хацеў, каб пра чалавека, які прынёс сваё жыццё на алтар свабоды і адзінства беларускага народа, людзі ведалі як мага больш, і таму выклаў у лісце да мяне ўсё, што ведаў пра свайго таварыша юнацтва і папалечніка.

На жаль, пра гэтага чалавека я ведаў ніямога. Біяграфія Максіма Танка сведчыла пра іх сумеснае выданне ў турме на Лукішках рукапіснага палітычнага і літаратурнага часопіса "Пралом", у якім былі змешчаны першыя вершы будучага славутага пісьменніка Заходняй Беларусі, а таксама і вершаваныя радкі Янкі Гароха. Першы нумар часопіса да нас не дайшоў. Таксама было вядома, што менавіта Янка Гарох у якасці мастака ўпрыгожыў сваімі малюнкамі вокладкі "Пралом", друкаванага на гектографе.

Я кінуўся праглядаць творы, выдадзеныя ў Заходняй Беларусі, звярнуўся да архіваў, але, на жаль, нічога з таго, што тычылася б Янкі Гароха, не выявіў. Не дапамагла мне ў гэтым і "Хрэстаматыя рэвалюцыйнай літаратуры Заходняй Беларусі" (Мінск, 1933), на якую я вельмі спадзяваўся, тым больш, што Максім Танк менавіта ў сваіх "Лістках календара" адзначаў, што яму разам з Янкам Гарохам удалося з-за турэмных кратаў перадаць на волю "цэлы жмут" сваіх вершаў і вершаў свайго таварыша.

Мабыць, штогосьці з Гароховых вершаў і ёсць у згаданай "Хрэстаматыі...", але ідэнтыфікаваць іх не ўдалося. Пэрала-

паціў амаль усю літаратуру пра грамадскі і літаратурны рух у Заходняй Беларусі, але новых фактаў пра жыццё і творчасць Янкі Гароха не знаходзілася. Нават нічога не было вядома пра яго планіду пасля выпуску гектаграфаваных выданняў. Нічога не дапоўнілі і асабістыя размовы з тымі, хто працяглы час займаўся даследаваннямі заходнебеларускай літаратуры. І для іх лёс Янкі Гароха заставаўся неразгаданай загадкай.

Вось тады і выспела думка звярнуцца да Максіма Танка, каб ён трохі праліў святло на асобу Янкі Гароха. Дадаў да свайго ліста да народнага паэта, тады старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў ужо напісаную мною нататку пра Янку Гароха.

У хуткім часе я атрымаў адказ ад паэта. Выявілася, што і Максім Танк не валодае звесткамі пра тое, як склаўся жыццё Янкі Гароха пасля выхаду з-за кратаў.

Калі я чытаў адказ Максіма Танка, то міжволі ўсплыло ў памяці ягонае прызнанне з "Лісткаў календара", якое сведчыла пра кашмарны час, у які жыў паэт, пра неабходнасць увесь час аглядацца вакол сябе, каб не апынуцца ў небяспечнай пастцы: "Лісткі майго календара ўвесь час перагортвае і шматая навальнічны вецер. Некаторыя з іх я сам вырываю і нішчу. Цяжка па такім календары жыць, яшчэ цяжэй будзе некалі аднавіць мінулае, а па іншыялах і кліччае — уваскрашаць сапраўдныя імёны многіх маіх сяброў".

Пісьмо Максіма Танка ўсё ж сведчыць, што ён не забыў свайго сябра па барацьбе і прыяры і вельмі шкадаваў, што не ведаў, як склаўся лёс пабраціма-змагара. Ягоны адказ — шчыры доказ таго, што знакаміты паэт хацеў, каб пра чалавека, які прынёс сваё жыццё на алтар свабоды і адзінства беларускага народа, людзі ведалі як мага больш, і таму выклаў у лісце да мяне ўсё, што ведаў пра свайго таварыша юнацтва і папалечніка.

Захоўваю ліст Максіма Танка як вельмі дарагуе для сябе рэліквію — сведчанне чалавечай годнасці, спагадлівасці і чуласці любімага мною з дзяцінства паэта да памяці і працы кожнага, хто ўнёсць свой уклад, хоць і самы сціплы, у скарбніцу беларускай літаратуры.

Цімох ЛІЯКУМОВІЧ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і супрацоўнікі рэдакцыйна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" глыбока смуткуюць з прычыны смерці паэткі **Аўгінні КАВАЛЮК** і выказваюць спачуванні яе родным і блізкім.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

**ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР**
Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана **БЕРАСЦЕНЬ**
Леанід **ГАЛУБОВІЧ**
Віктар **КАВАЛЁЎ**
Янка **ЛАЙКОЎ**
Жана **МАЛЕВІЧ**
(адкасны сакратар)
Мікола **СТАНКЕВІЧ**
(намеснік
галоўнага рэдактара)
Ірына **ШАУЛЯКОВА**

Адрас рэдакцыі:
220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

Аддзелы:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-66-71
літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: LiM_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пра перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3417
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
6.11.2007 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 6039

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

Алесь ГІБОК-ГІБОКЎСКІ. нарадзіўся ў вёсцы Рупейкі Ваўкавыскага раёна ў 1952 годзе. Скончыў філалагічны факультэт БДУ. Працаваў у рэдакцыях часопісаў "Роднае слова", "Беларусь", "Гарызонты". Лаўрэат прэміі Беларускага саюза журналістаў і прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі ў галіне журналістыкі. Падрыхтаваў да друку кніжку публіцыстыкі "Анатомія жыцця". А вось з вершамі ў перыядычным друку выступаў рэдка, у свой час публікаваўся ў часопісе "Беларусь", тыднёвіку "ЛіМ". Жыве ў Мінску.

Нядаўна, дзякуючы фірме "SL Market", аўтар насмеліўся такі выпусціць у свет сваю першую кніжку вершаў ("НАСАМРЭЧ", Мінск, "Кнігазбор", 2007, рэдактар М. Скобла, 95 стар., 300 экз.)

"Жарсць кожнага паэта... напоўнена духам эпохі; яе лёс, яе рытм, яе памеры, гэтак як рытм і памеры вершаў паэта... навяяны яму яго часам."

Аляксандр БЛОК

Калісьці Анатоль Сербантовіч у адным сваім вершы, задаўшыся наіўным пытаннем: "Чаму у нас паэтаў — як бяроз, чаму у нас бяроз — нібы паэтаў?", сам у тым жа творы адказаў на яго так: "Таму так многа ў нас было паэтаў, каб за усіх, хто гаварыць не ўмеў, яны пра край наш расказалі свету..."

На фоне цяперашняй нацыянальнай сітуацыі ў краіне, адкрыта скажам, крытычнага становішча роднай мовы і культуры, такімі пытанямі трэба было б часцей задавацца паэтам сёння, а не трыццаць гадоў таму. Хоць адказ, бадай, быў бы адзін і той жа, бо спрадвечная задача беларускіх паэтаў засталася ранейшай — распавядаць свету пра сябе за ўсіх сваіх зямельных суродзічаў. Прыкладна адсюль і слаўная паэтычнасць нацыі. Моўная засцярога ад поўнай гібелі наперакор усяму. Ну не можа ж быць у чалавека душа беларускай, а мова — як выразнік той душы — рускай. Зрэшты такія індывіды ўжо ёсць. Сустрэкаўся. Небяспечныя людзі. Я іх назваў бы *русабеламі*.

Таму не надта здзіўляюць мяне затоеныя майстры вершаванага слова. Я ведаю, падпольна твораць, пішуць і складаюць беларускія вершы процьма пакуль яшчэ нашых людзей. І гэта ратуе нацыю. Бо аснова яе — дух — як фосфар надмагільнага праху высвечвае нам тысячагадовы гістарычны абрыс нашых продкаў...

Здзівіла, што зборнік лірычных вершаў падараваў мне вядомы публіцыст Алесь Гібок-Гібокousкі. Ну што ўжо яму *гекуба* і што ён ёй? Узрост паўвекавы, пяро адточана, душа наўтоме, мова скарочлена... Але не, чалавеку хочацца мастацкага таемства, ён прагне "отворить" раны душы і сэрца, жадае надаць свайму зямному сярмяжаму ліку вобразнае прыгоства... Зрэшты, ці не кожны з нас амаль з маніякальным парывам спрабуе адкрыцца людзям той *старонкай* свайго жыцця, якое, бы цёмны бок месяца, заўжды заставалася непраглядным... Папросту кажучы, перад заходам свайго жыцця мы спяшаем паказаць сябе такімі, як самі пра сябе думаем, альбо такімі, якімі, як нам здаецца, мы ёсць **НАСАМРЭЧ**...

Можа быць, да ўсяго недавер прагучыць, як званок першы...
Я збіраю абрыўкі папер,
што калісьці былі вершамі.
Іх дурман затуманьваў быццё
наркатычным сваім шалам...
Я пісаў праз усё жыццё —
і заўсёды было мне мала...
"Калі можаш, то не пішы!" —
чуў я часта...

Цяпер, сіверазеўшы,
я збіраю рэшткі душы,
што калісьці былі вершамі...

Такая лірычна адточаная споведзь, прынамсі, не выклікае паэтычнага непрымання. Але тут яшчэ няма той па-за рэчачнай праўды і гранічнай аўтарскай шчырасці. Ёсць толькі апраўданне такога свайго "несур'эзнага ні то занятку, ні то

блазнавання" як вершапісанне. Усё існае зацягнута, як акно гардзінай, хоць у самім пакоі гарыць інтымнае святло, а з начной вуліцы ў кватэру ніхто зазірнуць не можа... То для каго ж занавешваецца акно ў сутонным пакоі? Два таемства — стрыечнай сястры Паэзіі.

І ціха, стомлена, без слёз
да неба ўздывеш поўны болю
свой гэты погляд: "Божа, дай
ты зноў адчуць на сцішэнне
ягоньных вершаў больш адчай
і твая вострыя імгненні
дай перажыць!" І стогн начэй
пастыглых раптам знікне

з болам...

І больш ты ад мяне вачэй
не адвядзеш убок... Як колісь...

Такое ўражанне, што апошнія два радкі я ўжо недзе чуўчытаў, але, прызнаюся, усё адно яны ўсхвалявалі мяне як упершыню...

І тут я зноў зрабіў сваю заўсёдную памылку. Ёсць у мяне, як для крытыка, адна *зладушная* дзіцяча-сентыментальная хваравітая звычка: натыкнуўшыся на хоць якую *літаратурную навізну*, адразу ж патэлефанаваць ці напісаць пра тое яе аўтару, што здарылася і гэтым разам. Алесь, адчувалася, быў акрылены — і ўвагай і ўскоснай падтрымкай. Падалося нават, што нечаканай. Быў шчыра рады за аўтара і я сам. Паабяцаў нават нешта напісаць...

І вось калі я стаў няспешна і ўдумліва перачытваць зборнік А. Гібок-Гібокousкага раптам уражанне ад некаторых вершаў стала мяняцца не ў лепшы бок, хоць агульнае стаўленне да паэта і яго першай кніжкі паранейшаму заставалася станоўчым. Адчуваецца, што аўтару ўсё ж бракавала прафесійнай паўсядзённай працы над вершамі. З аднаго боку, не прыгнятала боязь за мажлівае крытычнае стаўленне чытачоў і рэдактараў, бо вершы аддаваліся ў друк вельмі рэдка, а з другога — не адточвалася і не загартоўвалася ўнутраная самакрытычнасць (ніхто ці мала хто паказваў на мажлівых хібы). Таму пісалася вольна і бесцэнзурна, як "у стол", хоць не сказаць што "без тармазоў" (як публіцыст аўтар ведаў, што можна друкваць, што не пажадана, а што і ўвогуле "ні пад якім соусам"). Зрэшты, лірычная тэматыка, на якой у асноўным засяродзіўся аўтар, і не вымагала ад паэта ломкі і парушэння грамадскіх, а тым больш палітычных "канонаў" і правіл *мастацкай гульні*. Рада такая прыгожа вытканая радкі могуць парушыць гармонію чалавечага ўкладу:

А на крыжы тым
у аздобе руж
прытуляцца шчымыліва
і нявідка
майго адчаю чорны
капляюц,
тваёй тугі нязношаная
світка...

Падобныя матывы каханя блізка кожнаму з нас і, безумоўна, выклікаюць чытацкае суперажыванне. Можна нават сказаць, што такія вершы тэматычна складаюцца ў зборніку ў своеасаблівую паэму ўзаемаадносін Яго і Яе. Гэта вельмі тонкая матэрыя і я баюся сваёй, нярэдка безагляднай,

беспардоннасцю, рэзкім неабдуманым рухам парваць яе, як прывідную павуцінку бабінага лета. Ды і сам аўтар мяне пра гэта як бы папярэджвае, кажучы што яму *"сэрца ўслед прашаптала: Прадчуванне — мацней за каханне"*. Менавіта на прадчуваннях **ВЫСОКАГА** выбудоўваўся — знізу ўверх — вершаваны зруб гэтай пэтычнай кніжкі. І няхай гэтыя два радкі А. Гібок-Гібокousкага паасобна намі даўно засвоены і зразумелыя, але зведзеныя разам, як супрацьлеглыя полюсы аднаго магніта, выклікаюць цэлую гаму разнародных пачуццяў:

мы храмы будавалі на крыві,
а хаты будавалі на любові.

А як блізка пераклікаюцца сваім нязрушным унутраным псімізмам, нібыта ваўкі ў піліпаўку, гэтыя чытаты з двух розных вершаў. Цікава, што адзін з іх прысвечаны каханай, а другі У. Высоцкаму. Ды зноў жа, зведзеныя разам у чытацкім вычуванні, — ці не пра маю яны душу і ці не пра нашу рэчаіснасць?

У аблозе сваёй
на мяккі небакраю
я самотным ваўком
па табе паміраю,
у знямозе душы
у нябыт адлятае,
і нішто без цябе
яе ўжо не ўтрымае...
(верш "Самота")

Ды хутка адчуваю, не зманіць
сабе, хоць я ўжо звонку
воўк таксама —
не хочацца па-воўчому
мне выць,
і ў тым мая нязмушаная
грама!..

Мне ў тлуме тым
паветра нестася,
чужое ўсё ў сляпой
спрадвечнай зграі...
Ды як спыніцца,
вырвацца з яе,
як свой знайсці мне шлях
да небакраю?

І нездарма напрыканцы, аддыхаўшыся і змірыўшыся, аўтар дадае:

Ды ўрэшце я, зняможаны,
прачунся,
і раптам зразумею —
ў руку сон!
Ваўкоў тых развяслося
ў Беларусі,
іх столькі не плазлілася здавён!
(верш "Ваўкі")

І ўсё ж гэты рэдкі стыхійны выкід душэўнай энергіі, паколькі наш паэт зазвычай чалавек даволі ўраўнаважаны і стрыманы. Больш за тое, пачуццёвачулівы, абаяльны па натуре і музычны па настроі (сям-там прасочваецца нават як бы жаночы стыль пісьма і вычування).

У адным з яго вершаў, які называецца "Праз спакуску", ёсць радок, дзе аўтар гаворыць пра *астрог свайго сумлення*. Гэта вельмі важнае ўдакладненне творчай пазіцыі. Таму, можна сказаць, што мастацкая шчырасць ёсць асновай гэтай спавадальнай кніжкі — своеасаблівага паэтычнага малітоўніка аўтарскай душы...

Кніжка роўная па сваім гучанні, кампазіцыі, форме. Як і ўсякі твор, што прэзентавана на мастацкую значнасць, яна пабудавана па законах літаратурнага жанру.

Але ёсць і тое, пра што я за-

ікнуўся на пачатку гэтай гаворкі. Магчыма нават, упомненая мной музычнасць стала каталізатарам таго, пра што я коратка скажу без асаблівых падрабязнасцяў. Па-першае, не ўсе вершы ў зборніку параўнальныя па ўзроўні майстравітасці, хоць у большасці сваёй яны шчырыя і прастаслоўныя, як дзённікі (па ўсім відаць, і пісаліся найчасцей у хвіліны вострых перажыванняў, глыбокага адчаю альбо ўзнёсласці). Аўтар нярэдка схільны да перастварэнняў і наследаванняў (такія, скажам, радкі як: "Даруй, што мілае імя/ тваё ўсё паўтараў.../ Дай Бог, каб хто цябе, як я,/ яшчэ хоць раз кахаў", з'яўляюцца рэхам пушкінскіх: "Я вас любил так искренне, так нежно, как дай вам Бог любимой быть другим...", назовы некаторых цыклаў зроблены па тыпу "Вянка" М. Багдановіча і г. д.). Часам праслухваюцца матывы знаёмых песенных тэкстаў. Ёсць некалькі вершаў, якія *пакутуюць* на зацягнутасць і могуць падацца дасведчанаму чытачу альбомнымі, напісанымі да пэўнай даты, падзеі ці сяброўскай згадкі, як скажам, вершы "Восень жыцця" альбо "Калі на сэрцы будзе кепска..." (пра "Маскоўскі" рынак)... І калі пераклады аўтара з англійскай і рускай класікі адпавядаюць яго ўласнаму мастацкаму і паэтычнаму стылю — найчасцей гэта лірыка няспраўджанага каханя, то пераклады песенных тэкстаў, шлягераў 60—70-х гадоў, — навошта? Несур'эзна для адоранага аўтара.

Суцяшае, што паэт разумее тое, што і ўсведамляе меру значнасці ім напісанага:

Чаканне ў цемры...
вочы зацярушвае
імклівы час...
І вершаў негарэчнасці
не чую часта,
бо нахабна глушыць
спакуса славы ў неабсяжнай
вечнасці.
Радоў сваіх чуць праўду
трачу гар,
знікае рытм і рыфма
ўсё лягчэй,
навобмацак шукаю іхны твар,
іх кволы пульс,
што ў цішыні няме.

І гэта ў сукупнасці з тым пазітвам, з якога пачыналася гаворка — з Паэзіяй, дае падставу сказаць, што на **ніве беларушчыны** сярод важкіх спелых каласоў "прарос" яшчэ адзін небна-сіні васілёк, на якія ў нас ужо *гострыцца* не серп вясковай песеннай жніа, а грукатлівая і бязлітасная жатка айчызнага камбайна... Аўтар, па ўсім відаць, гатовы да самаахвярнасці дзеля будучага адраджэння, калі не свайго ўласнага, то хоць бы **свайго** духоўнага:

Будзе кволай душы ўсё радзей
Боскіх слоў дасягаць бліскавіца,
дзе ж вянок,
Мельпамена, твайго Дзе?
Хай бы ён гапамог гачыніцца
да вытокаў сваіх найперш,
да мядзяных стаўпоў
непарушных,
каб урэшце мой сціплы верш
не змарнеў у сваім
кывадушышы...

На працягу чытання кніжкі такая вера і спадзяванне мяне не пакідалі. Значыць, будзем жыць і яшчэ сустрэнемся...

ЛеГАЛ